

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE - FİNANSMAN BİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE RİSK
YÖNETİMİ VE BASEL II KRİTERLERİ

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Zeki BEKTAŞ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç.Dr. F.Tahir DARDENİZ

ANKARA – 2006

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Ankara

Zeki Bektaş'a ait Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri adlı çalışma, jürimiz tarafından YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Profesör Dr. Hasan KAVAL

Üye
Yrd. Doç. Dr. F. Tahir DARDENİZ (Danışman)

Üye
Yrd. Doç. Dr. Zeki YANIK

ÖNSÖZ

Ülkemiz mali sektörünün yapı taşı olan bankacılık sistemi için, 1980 sonrası gerçekleşen finansal serbestleşme, olumsuz bir takım etkilerin yanında önemli deneyimlerin de kazanıldığı bir süreç olmuştur. Bu süreçte geleneksel faaliyetler dışında üstlenilen fonksiyonlar, sisteme katılan yeni ürünler ve ülke ekonomisinin dinamik yapısından kaynaklanan makro ekonomik sorunlar, bankaların risk yapısında değişiklikler meydana getirmiştir.

Avrupa Birliği ile tam üyelik sürecinde olan Türkiye için, bankacılık sektörünün kalkınmanın finansmanındaki etkin rolü göz önüne alındığında, sistemin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi ve ayakta kalabilmesi için risk yönetiminin uluslararası standartlara uygun olarak tam ve doğru bir şekilde uygulamaya konulması zorunludur.

Bu tez çalışmamda Türk Bankacılık sisteminin, ekonomik yapıdaki değişim ve gelişim ile beraber artan ve çeşitlenen riskleri bertaraf edebilmesi için, risk yönetimi konusuna Basel I ve Basel II kriterleri çerçevesinde yaklaşmasının zorunlu olduğu hususunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmamın hazırlanmasında bana yol gösteren, değerli zaman ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Yrd.Doç. Dr. F. Tahir Dardeniz'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışmam sırasında bana yardımlarını esirgemeyen kızım Cansu Irmak ve eşim Emine' ye içten teşekkürlerimi sunarım.

Zeki BEKTAŞ
Eylül 2006

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR CETVELİ.....	v
TABLolar CETVELİ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM BANKACILIK SİSTEMİNDE RİSK VE RİSK YÖNETİMİ

1.1. RİSK	3
1.2. RİSK YÖNETİMİ.....	4
1.3. BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİNİN AMACI VE SÜRECİ.....	6
1.4. BANKACILIKTA RİSK ÇEŞİTLERİ.....	8
1.4.1.Pazar (Piyasa) Riskleri.....	9
1.4.1.1.Hisse Senedi Fiyat Değişim Riski	10
1.4.1.2.Faiz Oranı Değişim Riski.....	11
1.4.1.2.1.Faiz Oranı Değişim Riskinin Ölçümü.....	12
1.4.1.2.1.1.Vadelerin Uyumsuzluğu ve Açık Vade Pozisyonu (GAP) Analizi.....	12
1.4.1.2.1.2.Ağırlıklı Ortalama Süresi Analizi (Duration)...	13
1.4.1.2.1.3.Faiz Esnekliği Analizi.....	14
1.4.1.2.1.4.Simülasyon Yöntemi.....	14
1.4.1.2.2.Faiz Riski Yönetimi.....	15
1.4.1.3.Kur Riski.....	16
1.4.1.4.Karşı Taraf Riski.....	19
1.4.1.5.Takas, Teslim Riski.....	19
1.4.2.Kredi (Plasman) Riskleri.....	20
1.4.2.1.Kredibilite Riski.....	22
1.4.2.1.1.Kredi Değerliliği Riski.....	22
1.4.2.1.2.Ülke Riski.....	23
1.4.2.2.İştirak veya Bağlı Ortaklık Riski.....	23
1.4.2.3.Diğer Bankalara Yatırılan Mevduat Yada Verilen Kredi Riski.....	24
1.4.2.4.Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Kıymetler Riski.....	24
1.4.3.Likidite Riskleri.....	24
1.4.3.1.Fon İhtiyacından Kaynaklanan Likidite Riski.....	25
1.4.3.2.Piyasaya İlişkin Likidite Riski.....	26
1.4.4.İşletme Riskleri (Operasyonel Riskler).....	26
1.4.4.1.İş Stratejisi Riski.....	27
1.4.4.2.Teknoloji Riski.....	27
1.4.4.3.Yönetim Riski.....	28
1.4.4.4.İç Kontrolün Yetersizliği Riski.....	28
1.4.4.5.İşletme Risklerinin Ölçülmesi ve Yönetilmesi.....	29

1.5. RİSKİN ÖLÇÜLMESİ YÖNTEMLERİ.....	30
1.5.1.Riske Maruz Değer Yöntemi (RMD).....	30
1.5.2.Riske Maruz Sermaye-Capital at Risk (CaR).....	33
1.6. RİSK YÖNETİMİNE İLİŞKİN DÜNYA UYGULAMALARI.....	33
1.7. BANKACILIKTA ETKİN GÖZETİM VE DENETİME İLİŞKİN TEMEL PRENSİPLER.....	36

İKİNCİ BÖLÜM BASEL KRİTERLERİ

2.1. ULUSLAR ARASI ÖDEMELER BANKASI (BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS – BIS) DÜZENLEMELERİ VE BASEL I KRİTERLERİ.....	41
2.2. ULUSLAR ARASI ÖDEMELER BANKASI’NIN RİSK YÖNETİMİ KONUSUNDAKİ GENEL DÜZENLEMELERİ.....	42
2.3. BASEL I SERMAYE YETERLİLİK UZLAŞISI.....	43
2.3.1.Faiz Oranı Riski.....	46
2.3.2.Spesifik Risk.....	46
2.3.3.Hisse Senedi Pozisyon Riski.....	47
2.3.4.Kur Riski.....	47
2.3.5.Basel I’e Getirilen Eleştiriler.....	47
2.3.6.Basel I Uygulamasının Sonuçları.....	48
2.4. BASEL II SERMAYE YETERLİLİK UZLAŞISI.....	53
2.4.1.Sermaye Yeterliliği.....	54
2.4.2.Asgari Sermaye Yükümlülüğünün Hesaplanması.....	58
2.4.2.1.Kredi Riski.....	59
2.4.2.1.1.Standart Yaklaşım.....	59
2.4.2.1.2.İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım.....	66
2.4.2.2.Piyasa Riski.....	67
2.4.2.3.Operasyonel Risk.....	68
2.4.2.3.1.Temel Gösterge Yaklaşımı.....	70
2.4.2.3.2.Standart Yaklaşım.....	70
2.4.2.3.3.Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları.....	71
2.4.3.Denetim Otoritesinin İncelemesi.....	73
2.4.3.1.Sermaye Yeterliliğinin Sürekliliğini Sağlayacak Strateji.....	73
2.4.3.2.Yasal Sermaye Yeterliliğini Sağlama Kabiliyetinin İncelenmesi.....	75
2.4.3.3. Asgari Sermaye Yükümlülüğünün Üzerinde Sermaye Gücüne Sahip Olunması.....	75
2.4.3.4.Asgari Sermaye Tutarı Altına Düşmeyi Engelleme Erken Müdahale	76
2.4.4.Piyasa Disiplini.....	77
2.4.5.Kredi Notları.....	79
2.4.5.1.Birden Fazla Kredi Notu Bulunması.....	81
2.4.5.2.Borçlu ve Borçlanma Enstrüman Notları.....	81
2.4.5.3.Ulusal ve Yabancı Para Cinsinden Kredi Notları.....	82
2.4.6.Basel II’nin Basel I’den Farkları.....	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYEDE RİSK YÖNETİMİ UYGULAMALARI VE
BASEL II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ
ÜZERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

3.1. YASAL DURUM VE MEVCUT UYGULAMALAR.....	84
3.1.1.Genel Mevzuat.....	84
3.1.1.1.Sermaye Yeterliliğine İlişkin Düzenlemeler.....	85
3.1.1.2.Yabancı Paralara İlişkin Düzenlemeler.....	86
3.1.1.3.Kredi Sınırları.....	87
3.1.1.4.Bankaların İç Denetimi ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik.....	88
3.1.2.Uygulama Konusundaki Mevcut Durum.....	91
3.1.3.Basel Uyum Süreci İle İlgili BDDK Uygulamaları.....	92
3.1.4.Basel II'nin İşletmeler Üzerine Muhtemel Etkileri.....	95
3.1.5.Basel II'nin KOBİ'ler Üzerine Muhtemel Etkileri.....	96
3.1.6.Firmaların Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi.....	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
KAYNAKÇA.....	105
ÖZET.....	111
ABSTRACT.....	113

KISALTMALAR CETVELİ

1. BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
2. BIS	Bank For International Settlements
3. CAD	Capital Adequacy Directive
4. CAR	Capital at Risk
5. FRA	Forward Rate Agreements
6. GAP	Açık Vade Pozisyonu
7. IMF	International Monetary Found
8. KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
9. OECD	Organisation For Economic Cooperation and Development
10. QIS	Quantitativ İmpact Study
11. RMD	Riske Maruz Değer
12. S&P	Standart and Poors
13. SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
14. SYO	Sermaye Yeterlilik Oranı
15. SYR	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
16. TBB	Türkiye Bankalar Birliği
17. TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TABLÖLAR CETVELİ**SAYFA NO**

TABLO 1 :	Uluslararası Finans Piyasalarında Yaşanan Şokların Maliyeti..	49
TABLO 2 :	Türk Bankacılık Sisteminde Yaşanan Finansal Krizler.....	51
TABLO 3 :	Basel II Risk Ölçüm Yöntemleri	58
TABLO 4 :	Basel II'ye Göre Risk Ağırlıklandırması	60
TABLO 5 :	Risk Ağırlıklandırma Skalası, Seçenek 1	61
TABLO 6 :	Risk Ağırlıklandırma Skalası, Seçenek 2	62
TABLO 7 :	Kurumsal Krediler Risk Ağırlık Tablosu	63
TABLO 8 :	Standartlaştırılmış Yaklaşım Faaliyet Birimleri	71
TABLO 9 :	Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Sonuçları	94
TABLO 10:	Standart Yönteme Göre Firma Sınıflandırması	98

GİRİŞ

Bankalar diğer işletmelerden farklı olarak piyasadan para toplayarak bu paraları kredi olarak ödünç verip, müşteri talebi halinde ise geri ödemeye hazır olması gereken işletmelerdir. Bir yönüyle güven unsuru, diğer yönüyle de ekonomik gelişmenin olmazsa olmaz kurumlarından. Bankacılık sisteminde meydana gelebilecek olumsuz bir gelişme ülke ekonomisini sarsıcı etkiler yaratabilmektedir.

Türkiye’de bankacılığın finansal yapı sorunları hemen her dönemde güncelliğini korumuş, gerek çeşitli krizlerle, gerek diğer zamanlarda yasal ve ekonomik yeni düzenlemelere sürekli gündemde kalmıştır. Finansal sistemde dalgalanmanın artması, piyasalara girişin kolay olması, devletin bankalardan sürekli fon talep ediyor olması, genel mevduat içindeki döviz tevdiat hesabı oranlarının yüksek olması ve bankalarda etkin bir aktif - pasif yönetiminin olmayışı bankacılık sektörünü krize sokan nedenler arasında sayılmıştır. Bu doğrultuda risk yönetiminin Türk Bankacılık sistemi açısından ne derece önemli olduğu her zaman görülmüştür.

Finansal piyasalarda liberalleşme ile birlikte ortaya çıkan değişiklikler, faizlerde, döviz kurlarında, menkul kıymet fiyatlarında önemli ölçüde dalgalanmalara neden olmuştur. Finansal araçların fiyatlarında ortaya çıkan dalgalanmaların bir sonucu olarak finansal kurumların ve işletmelerin önemli ölçüde finansal riskleri artmıştır. Artan risklerin azaltılması gereksinimi vadeli piyasaların doğmasına neden olmuştur. Bu durum da, finansal kurumların finansal yönetimini karmaşık hale getirmiş ve risk yönetimi yöntemlerinin kullanılmasını zorunlu kılmıştır.

Ülkemizde 1980’li yıllardan itibaren bankacılık kesiminde uygulanan liberalleşmeyle birlikte finansal yönetimin önemi artmıştır. Bankalar risk yönetimi yapmak için kurdukları dealing room’larda (işlem odaları) uluslararası para, döviz

ve sermaye piyasaları ile sürekli iletişim içinde bulunarak bu piyasalarda oluşan gelişmeleri anında değerlendirmeye çalışmışlardır.

Ülkemizde risk yönetimine ilişkin somut gelişmeler, 2000 yılı Kasım krizi ve 2001 yılı şubat krizinden sonra ortaya çıkmıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 08.02.2001 tarihinde yayımladığı “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ile bankaları, etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlü tutmuştur.

Diğer taraftan gelişmiş ülke ekonomileri için standart haline gelen İsviçre’nin Basel kentinde yerleşik Uluslararası Takas Bankası (Bank for International Settlements – BIS) nezdinde faaliyet gösteren Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayınlanan Basel Sermaye Uzlaşıları’nın (Basel – I ve Basel - II) tümüyle uluslararası bir standart haline gelmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Basel – I ve Basel – II; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskleri içeren standartlar halindedir. Avrupa Birliği müzakerelerine başlama başarısını göstermiş bir Türkiye için Basel – II risk yönetimi standartlarını uygulamak kaçınılmaz gözükmektedir.

Konunun önemi dikkate alınarak, Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri isimli çalışmamızda birinci bölümde bankacılık sisteminde risk ve risk yönetimi konuları incelenmiştir. “Basel Kriterleri” başlığındaki ikinci bölümde Basel I ve Basel II kriterleri sermaye yeterliliği temelinde ele alınmıştır. Üçüncü bölüm ise Türk Bankacılık Sisteminde mevcut risk yönetimi uygulamaları ile Basel II kriterlerinin Türk Bankacılık Sistemi ve işletmeler üzerine muhtemel etkileri konularından oluşmaktadır. Sonuç ve öneriler bölümünde ise konu hakkındaki bilgiler analiz edilerek bir sonuca ulaşılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİNDE RİSK VE RİSK YÖNETİMİ

1.1. RİSK

Risk kavramı hayatın her alanında karşımıza çıkmakla birlikte finans piyasalarında özellikle bankacılıkta büyük önem taşımaktadır. Geniş bir çerçeve içinde bakıldığında, planların başarısız olma olasılığı, hatalı karar alma tehlikesi, zarar etme veya kar etmeme gibi durumları genel olarak “risk” diye adlandırmak mümkündür (Bolak, 2004:3). Teknik anlamda risk, getirilere ilişkin olasılık değerlerinin ortalama değer etrafındaki dağılımı ile ifade edilebilir (Çıtak, 1999:11). Risk temel olarak yatırılan paranın kaybedilme tehlikesidir. Bir yatırımın riski ne kadar yüksekse o yatırım için vaat edilen getiri de o kadar yüksek olacaktır. Optimum bir yatırımda getiri oranının maksimum, risk oranının ise minimum olması arzulanır, bu açıdan bakıldığında ; risk, getiriye ait olasılıkların bilinmesi durumudur, başka bir ifade ile belirsizliğin objektif ölçüsüdür (Ercan, Ban, 2005:177-178). Dünyadaki küreselleşme ile beraber bankacılıkta işlem çeşitleri ve hacimleri hızla artırmış ve finansal risklerinde çeşitlendiği bir ortam yaratılmıştır.

Tüm tanımlar birlikte ele alındığında risk, genel olarak beklenen veya umulan bir sonuçtan sapma ihtimalinin mevcut olduğu bir hali anlatır. Geleceğe ilişkin belirsizlikleri çağırıştırır. Bankacılık açısından bakıldığında risk bankanın zarara uğrama ihtimalini anlatır. Bankaların karşılaşılabileceği riskler genel hatlarıyla piyasa riski, likidite riski, faiz oranı riski, operasyonel risk, sistemik riskler şeklinde sıralanabilir.

1.2. RİSK YÖNETİMİ

Risk yönetimi; muhtemel risklerin veya mümkün risklerin saptanıp bertaraf edilmesi, bertaraf edilemiyorsa azaltılması veya telafi edilmesi üzerine kurulmuş bir teknik ve bu tekniğin ulaştığı sanattır (Aksel, 2001:12). Risk yönetimi bankalar için stratejik bir konudur. Bankalar güçlü risk yönetimi sayesinde bir yandan risklerini kontrol ederek kayıplarını azaltır, diğer yandan da riske ayarlı karlılık analizi ışığında daha verimli ürünlerde büyüyerek hissedarın karını maksimize etmeye çalışırlar.

Bankacılık sektöründe uygulanan aktif- pasif yönetimi günümüzde artık risk yönetimi adını almıştır. Aktif-pasif yönetiminde olduğu gibi risk yönetimindeki amaç finansal riskleri ölçmek, izlemek ve kontrol etmektir. Önemli olan risklerin doğru olarak tanımlanması ve risk yönetiminin banka üst yönetimi tarafından benimsenmesidir (Bolgün, 2002:58).

Risk yönetimi bir işletmenin ticari faaliyetleri nedeniyle, finansal bünyesinde taşıyabileceği döviz, faiz oranı, hisse değeri, hammadde fiyatı riskleri gibi finansal risklerin, işletmenin finansal performansı üzerinde yaratabileceği etkilerin ölçülmesi ve bu risklerin kontrol altında tutulabilmesi amacıyla çeşitli araç ve süreçlerden yararlanılması ya da yeni araç ve süreçlerin geliştirilmesi faaliyetlerinin bütünüdür (Bolak, 2004:81).

Risk Yönetimi zayıf olan bankalar, olası krizleri göz önüne almaz, olası krizlerde uğrayacakları zararı tespit edemezler. Kendi öz kaynaklarına göre çok fazla risk alırlar. Olası kayıpların büyüklüğünü sermaye yeterliliği çerçevesinde değerlendiremezler. Geçmişte birçok banka bu yüzden zor duruma düşmüştür. Oysa bu bankaların risk ölçme modelleri olsaydı, olası krizde kayıpların büyüklüğünü sayısal olarak bilir ve sermayeleri ile karşılayabilirlerdi (Köylüoğlu, 2001:82).

Güçlü risk yönetimi olan bankalar aldıkları piyasa (faiz oranı, döviz kuru gibi piyasa fiyatlarındaki hareketler sonucu ve likidite darlığından doğabilecek olası

değer kayıpları), kredi (problemlı kredilerden doğan kayıplar) ve operasyonel riskleri (genel anlamda bankanın aldığı diğer bütün riskler içinde; hatalar eksiklikler, bilgi teknoloji sistemlerinin bozulması, sahtekarlıklar, hukuki sebepler vb nitelikli riskler) detaylı olarak inceler, olası krizlerde kayıplarını daha önceden belirler, bu kayıpları minimize etmek için önceden önlemler alır aldıkları risk ile kazançları karşılaştırır ve riski almaya değip değmeyeceğini önceden değerlendirirler. Bu işlevleri yerine getiren bankalar aldıkları her türlü riski ölçmek için riske maruz değer, beklenen/beklenmeyen kayıp, ekonomik sermaye gibi analitik metodlar geliştirmiş, ölçümlerle riskleri izleyen ve raporlayan çeşitli politika ve süreçleri oluşturmuş bankalardır.

Genelde gelişmiş piyasalarda ticari bankaların aldığı en büyük risk, kredi riskidir. Türk bankalarında ise günümüzde kredi portföyü gelişmiş piyasa bankalarına göre çok küçük olduğundan ve pek çok banka az sayıda ve seçkin müşteriyle çalıştığından, en büyük risk kredi riski değildir. Türk bankaları için en büyük risk piyasa riskidir. Şöyleki; enflasyonun çok yüksek olması ve kamu kesiminin açıklarının büyük olması aşırı miktarda borçlanmayı sürekli kılmıştır. Bu ise bankaların bono ve repo portföylerinin çok büyük olmasına ve yabancı para ile büyük oranda fonlamalara (Döviz borçlanıp hazine bonosu satın almaya) sebep olmuştur. Bu da Türk bankalarının genelinin aldığı en büyük riskin, faiz oranı ve yabancı para kurunun oynaklığından doğan piyasa riski olduğunu gösterir. Son dönemde yaşanan reel faiz oranındaki düşüş tasarruf eğilimini azaltacağından ekonomideki canlanma kredi talebini arttıracaktır. Yani Türk bankaları kredi portföylerini büyütecek, dolayısıyla daha fazla kredi riski alacaklardır.

Bankalarda yanlış tahminlere dayanılarak alınan kararlar, bankaların karlılığı ve likiditesi için risk yaratırlar. Bankaların karlı olduğu halde ödemelerini zamanında yapamaması veya ödemeleri zamanında yapabilmesine rağmen ortaklarını memnun etmeyen bir karlılık düzeyi bankanın geleceğini tehdit eden en temel risklerdir. İşte banka işletmesinin hem likit kalmasını, hem karlılığını garanti etmek amacıyla mevcut risklere karşı uygulanan politikalar demeti risk yönetimi olara adlandırılmaktadır (Kaval, 2000:23).

1.3. BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİNİN AMACI VE SÜRECİ

Bankacılığın kendisi direkt olarak risk yönetimi ile ilgilidir. Bankacılık faaliyetlerini yönetmek riski yönetmektir. Sermaye piyasalarının gelişmesi, finansal işlemlerin çeşitlenmesi, dünya ticaretinin artması ile yeni bir yapıya bürünen günümüz bankacılığı için risk yönetimi göz ardı edilmesi imkansız bir fonksiyon halini almıştır.

Risk yönetiminin amacı bankanın risk almasını önlemek değildir. Aksine karşılaşılabilecek riskleri azaltıp zarar doğmasını engelleyerek faaliyet hacminin genişlemesini sağlayıp karlılığı ve finansal performansı artırmaktır. Risk yönetimi olsa olsa finansal performansın ölçümünde aktif getirisi (net kar / toplam aktifler) veya öz varlık getirisi (net kar / toplam öz kaynaklar) gibi mali tablolardan üretilen geleneksel finansal oranlar yerine, daha sağlıklı olan riske göre düzeltilmiş getirileri esas alabilir (Altıntaş, 2006:3).

Sonuç olarak risk yönetiminin iki temel amacı ortaya çıkmaktadır:

- 1- Bankanın finansal performansını iyileştirmek,
- 2- Bankanın karşılanması imkansız, faaliyetini tehlikeye sokacak zararlarla karşılaşmasını önlemek.

Bankacılık denetim otoritesinin risk yönetmekteki amacı ise, bankanın sermayesi ile orantılı risk almasını sağlamaktır. Yani beklenmedik durumlarda ortaya çıkabilecek zararın sermaye ile karşılanabilmesini sağlamak için gereken önlemleri önceden almaktır.

Risk Yönetim süreci, banka üst düzey yönetimi ile risk yönetimi gurubunun beraberce belirlediği ve yönetim kurulunun onayladığı esaslar çerçevesinde, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analizi ve izlenmesi, raporlanması, araştırılması, teyidi ve denetimi safhalarından meydana gelir (BDDK Yönetmelik, 2001:14).

Bu tanımların unsurları aşağıda incelenmiştir.

1- Risklerin Tanımlanması:

Risk yönetim sürecinde öncelikle bankanın karşı karşıya bulunduğu risklerin tanımlanması ve özelliklerinin belirlenmesi gerekir. Aslında her bankada yoğunlaşılan alan, müşteri profili, faaliyet gösterilen piyasaya göre karşılaşılabilecek risklerde farklılaşır. Tahmin edilemeyen veya özellikleri bilinmeyen risk yönetilemez.

2- Risklerin Ölçülmesi:

Tanımlanan risklerin belirli ölçüler veya kriterler kullanılarak sayısal ya da analitik bir şekilde ifade edilmesi sağlanır. Risk ölçülmesi ile ilgili kavramlardan birisi de Riske Maruz Değer – Value at Risk (RMD-VaR) kavramıdır. RMD “belirli bir zaman aralığında ve belirli bir güven düzeyinde ortaya çıkması beklenen kayıp” olarak tanımlanmaktadır. RMD modelleri, farklı özelliklere sahip bankaların farklı ihtiyaçlara cevap vererek, riskin daha hassas olarak ölçülmesine ve risk-getiri dengesinin sağlanmasına olanak vermektedir (Mandacı, 2003:67).

3- Uygulama:

Bu aşamada ölçülen ve somut hale getirilen risklere karşı, eğer gerekiyorsa koruyucu tedbirlerin devreye sokulması veya riski üstlenme kararının verilmesi gerekir. Riskten kaçınma, riski azaltma veya risk transferi gibi risk yönetim araçları bu aşamada devreye girmektedir. Risk azaltım veya transferinde kullanılabilecek araçlar, araçların sağlayabileceği korunma düzeyi ve bankaya maliyeti göz önünde bulundurulur. Bankanın sürekli riskten kaçınması, risk üstlenmemesi, her riski devretmeye veya azaltmaya kalkışması bankacılık yapamama anlamına geleceğinden banka, sermayesiyle orantılı bir riski üstlenerek kar etmeye çalışmak zorundadır.

4- İzleme, Raporlama ve Değerlendirme:

İzleme ve değerlendirme hem risklerin iyi yönetilip yönetilmediğinin hem de risklerin belirlenen sınırlar dahilinde tutulup tutulmadığının tespit ve değerlendirme

amacını gütmektedir. Değerlendirme dışı kalan veya resmen tanımlanmamış risklerin bulunup bulunmadığı bu süreçte araştırılır. Risk yönetim grubu, çeşitli riskleri günlük olarak izler ve analiz eder. Risk yaratma ihtimali olan işlemleri bu işlemin hacmini öz kaynaklarının gücünü dikkate alarak belirler. Risk bilgilerinin doğru zamanda, doğru kişiye rapor edilmesi temin edilir. Risk bütünleştirme işlemi bilgi kaybının asgariye indirilmesi konusunda gerekli tedbirler alınır. Risklerin araştırılması, teyidi ve denetim faaliyetleri iç denetim (iç kontrol) ve dış denetim birimlerince kontrol ve denetim altında tutulmalıdır (Altıntaş, 2006:5).

1.4. BANKACILIKTA RİSK ÇEŞİTLERİ

Riskleri genel olarak sistematik risk ve sistematik olmayan risk olarak ayırmak mümkündür. Bütün yatırım araçlarının verimliliklerini etkileyen ekonomik, politik ve diğer çevre şartlarındaki değişmelerin getirdiği riskler sistematik risklerdir. Bu tür riskler ekonominin genel üretim seviyesinde, fiyatlar genel düzeyinde, faiz oranlarındaki değişmelerden ortaya çıkıp yatırım araçlarının aynı yönde ancak değişik derecede etkileyen risklerdir. Sermaye piyasasını etkileyen faktörlerden bağımsız bir biçimde sistematik olmayan değişimlerin riskleri ise sistematik olmayan risklerdir. Yatırım aracının temsil ettiği firmanın özelliklerinden ve içinde bulunduğu özel şartlardan kaynaklanıp, her aracın sistematik olmayan riski farklıdır. Sistematik riskin kontrol edilmesi imkansız olurken, sistematik olmayan risk kontrol edilebilmekte ve yok edilebilmektedir (Aksoy, 1993:213).

Bankalar faaliyet konuları gereği çok çeşitli ve karmaşık yapıda risklerle karşı karşıyadırlar. Bu nedenle söz konusu risklerin ölçülmesi ve yönetilmesi önem arz etmektedir. BDDK tarafından çıkarılan Bankaların İç Denetimi ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik'te risk çeşitlerinden 14 başlıkta bahsedilmiştir. Bu riskler; piyasa riski, faiz oranı riski, kredi riski, likidite riski, mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski, itibar riski, düzenlemelere uyulmama riski, operasyonel risk, ülke

riski, işlemin sonuçlandırılmaması riski, transfer riski, piyasaya ilişkin likidite riski, ve fonlamaya ilişkin likidite riskleridir (BDDK Yönetmelik, 2001:14-15).

Bankacılık sisteminde karşılaşılabilecek riskleri genel olarak dört başlık altında sınıflandırıp açıklayabiliriz. Bunlar, Pazar (piyasa) riskleri, kredi (plasman) riskleri, likidite riskleri ve işletme (operasyonel) riskleridir.

1.4.1. Pazar (Piyasa) Riskleri

Bankanın aldığı pozisyona göre finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimlerine bağlı olarak zarar etme ihtimalini içerir. Ayrıca menkul kıymetin teslimi ve bedelinin ödenip ödenmemesi, karşı tarafın yükümlülüğünü yerine getirip getirmemesi hususlarından doğabilecek zararlar da pazar riskleri grubuna girer.

Piyasa riski, döviz piyasasında veya mal piyasasında fiyat/değer değişiklikleri, faiz oranlarında değişme ile sahip olunan hisse senedi, emtia ve finansal enstrümanların fiyatlarında meydana gelen değişimlerin yarattığı risk olarak tanımlanabilir (Bolgün, Akçay, 2005).

Piyasa riski, bankanın faaliyet gösterdiği dört ekonomik piyasada yaşanan dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkan bir risktir. Bu piyasalar, faize duyarlı borçlanma araçları, döviz kuru, mal fiyatları ve hisse fiyatlarıdır. Piyasalarda meydana gelebilecek değişiklikler bankanın pazarladığı finansal araçların fiyatlarını ve değerlerini etkileyebilecektir. Herhangi bir finansal aracın değeri; fiyatının, kuponunun, kupon sıklığının, süresinin, faiz oranının ve diğer faktörlerin bir fonksiyonu olacaktır. Bu durumda eğer banka pay senedi, tahvil gibi finansal araçları tutuyorsa o zaman fiyat ya da piyasa riski ile karşı karşıyadır. Burada risk, finansal dalgalanmadır (Parasız, 2000:185).

Piyasa riskinde, fiyatlar piyasalarda bulunan likidite seviyesinin durumuna göre de değişim göstereceği için, bankaların karşı karşıya kalacakları riskler de artar veya azalır. Likiditenin bol olduğu dönemlerde faiz oranlarında düşme eğilimi olacağından hisse senedi fiyatlarında artış yaşanabilir. Ayrıca elinde sabit fiyatlı borçlanma araçları bulunduran bankalar faizlerin düşme eğilimi içinde olduğu dönemlerde alacaklı iseler karlı, ancak borçlu iseler zararlı çıkacaklardır. Bu nedenle bankaların piyasa riskini yönetebilmek için iyi düzenlenmiş, tam yetkili fon yönetimleri ve aktif-pasif yönetimlerine gereksinimleri vardır. Pazar Risklerini beş grupta toplamak mümkündür. Bunlar; hisse senedi fiyat değişim riski, faiz oranı değişim riski, kur riski, karşı taraf riski ve takas, teslim riskleridir.

1.4.1.1. Hisse Senedi Fiyat Değişim Riski

Menkul kıymetler portföyünde veya mali duran varlıklar grubunda bulunan ve şirkete ortaklık veya karından pay alma hakkı tanıyan menkul kıymetlerin (Hisse Senetleri, Gelir Ortaklığı Belgesi, Kar-Zarara Katılım Belgesi, Yatırım Fonları, İştirakler, Bağlı Ortaklıklar Bağlı Menkul Kıymetler gibi) şirketin dağıttığı temettü veya benzeri gelirlerin azalması nedeniyle veya genel ekonomik durumda meydana gelen olumsuz gelişmeler sonucunda oluşan fiyat düşmeleri nedeniyle doğan zarar olasılığıdır (Kaval, 2000:27). Bu riskler hisse senetlerinde fiyat düşmesinin nedenine bağlı olarak iki risk grubunda değerlendirirler. Bunlar piyasa riski (sistemik risk) ve özel risklerdir (sistemik olmayan risk).

Hisse senetleri fiyat değişim riskini en aza indirmek için, hisse senedi alınacağı zaman, sırasıyla ekonomik konjonktür, sektör ve firmanın durumu göz önüne alınmalıdır. Bu riskten korunmak için birçok yöntem vardır. Bunlar, borsa endeks sözleşmeleriyle ve opsiyonlarla (taahhüt sözleşmeleri ile) riskten korunma yöntemleridir.

1.4.1.2. Faiz Oranı Değişim Riski

Faiz oranı riski, faiz oranlarındaki değişimlere bağlı olarak banka bilançosunun piyasa değerinin ve bu bilançodan beklenen getirinin değişmesi olarak tanımlanabilir (Eken, 1992:48). Pasifte uzun vadeli ve sabit faizli fonlar mevcut iken faiz oranlarının düşmesi neticesinde düşen maliyetlere uyum gösterilememekten veya genel faiz oranı yükselirken aktifte sabit faiz oranları ile bağlanım nedeniyle aktifin getirisi artırılmıyor ise banka bundan alternatif bir zarara uğrar ki, buna faiz oranı değişim riski denir. Bu risk portföyde faiz getirili menkul kıymetler olduğu sürece de doğar. Faiz oranı yükselirken, faiz getirili menkul kıymetlerin getirileri tutar olarak değişmez, ancak piyasa fiyatları düşer. Böylece bankanın aktifinin değeri düşmüş olur. İşte bu fiyat düşüşü sonucunda uğranılan zarar faiz oranı değişiminden meydana gelmekte ve faiz oranı değişim riski olarak ifade edilmektedir (Kaval, 2000:27). Faiz oranı değişimlerinden doğan riskler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Değişken faizli işlemler riski,
- Sabit faizli işlemler riski,
- Pazar fiyatı değişim riski

Değişken faizli işlemler riski, adından da anlaşıldığı üzere değişken faizli işlemlerde söz konusudur. Bu risk, farklı faiz esneklikleri nedeniyle değişken faizli işlemlerdeki brüt faiz marjının düşme tehlikesidir. Faiz esnekliği ise, herhangi bir işlem türünde meydana gelen faiz oranı değişiminin, pazar faiz oranlarından meydana gelen değişme oranı şeklinde tanımlanır (Kaval, 1995:72).

Sabit faizli işlemler riski, piyasa faiz oranları yükselirken sabit faizli işlemlerin faiz oranı değişmeyeceğinden bankanın faiz kaybına uğrama riskidir. Değişken faizli işlemlerin aksine sabit faizli işlemlerde faiz oranı esnekliği sıfırdır.

Pazar fiyatı değişim riski ise, sabit faizli işlemler riskinin özel bir durumudur ve özellikle menkul kıymet yatırımlarında söz konusu olur. Piyasa faiz oranları

yükselirse, belirli faiz oranından ihraç edilmiş tahvillerin fiyatı düşer. Banka, düşen fiyatlar ölçüsünde karşılık zararı kaydetmek zorundadır. Bu tür risklere pazar fiyatı değişim riski denir.

1.4.1.2.1.Faiz Oranı Değişim Riskinin Ölçümü

Bankanın herhangi bir anda taşıdığı faiz oranı değişim riski ve likidite riskinin ölçülmesi ve bankaya en az zararı verecek şekilde yönetilmesi için;

1. Vadelerin uyumsuzluğu ve açık vade pozisyonu (GAP) analizi,
 2. Ağırlıklı ortalama süresi analizi,
 3. Faiz esnekliği analizi,
 4. Simülasyon yöntemi,
- gibi yöntemler kullanılır.

1.4.1.2.1.1. Vadelerin Uyumsuzluğu Ve Açık Vade Pozisyonu (GAP) Analizi

Açık vade pozisyonu analizi ile faiz oranlarındaki değişime karşı duyarlı olan aktif ve pasiflerin değişimden ne ölçüde etkilendiği değerlendirilir (Kılınç, 1996:58). Vadelerin uyumsuzluğu ve açık vade pozisyonu yönteminde, faiz oranlarının değişiminin beklendiği dönemler tahmin edilir ve bu dönem sonları itibarıyla aktif ve pasifteki sabit faizli kalemlerin tutarları karşılaştırılarak açık pozisyonlar tespit edilir. Bu açık pozisyonların faiz oranlarından hareketle de alınması gereken tedbirler üzerinde durulur. Belirli tarihler itibarıyla öncelikle sabit faizli işlemler aynı tutarda ise herhangi bir pozisyon açığı veya fazlası yoktur. Aktifin pasiften fazla olması demek olan aktif pozisyon fazlası veya pasif pozisyon açığına “boşluk” denir. Bu boşluk, faize duyarlı aktiflerden faize duyarlı pasiflerin çıkartılmasıyla bulunur. Bu, ileride faizlerin nasıl bir değişim göstereceğine bağlı olarak, riskin kaynağı olabileceği gibi kazancın kaynağı da olabilir.

Bu yöntem oldukça yararlı bir yöntem olmasına karşılık, yöntemin bazı yetersizlikleri vardır. Bunlar, bu yöntemin sadece sabit faizli aktif ve pasiflerle ilgilenmesi, faiz oranı değişimlerinde aktif ve pasif kalemlerin aynı oranda değişeceğini varsayması, statik bir yöntem olması, bilançoya geçmeyen bazı türev ürünleri analize almaması ve elde edilen marjinal faiz oranlarının gerçekçi rakamlar olmaması olarak sayılabilir.

1.4.1.2.1.2. Ağırlıklı Ortalama Süresi Analizi (Duration)

Bankanın taşıdığı faiz oranı değişim risklerinin ölçümünde kullanılan başka bir yöntem ise ağırlıklı ortalama süresi analizidir. Ağırlıklı Ortalama Süresi Analizi (Duration) portföydeki faizli menkul kıymetlerin başlangıç maliyetinin ortalama (ağırlıklı ortalama) kaç yılda geri döneceğini gösterir. Yüksek duration yüksek faiz demektir (Şahin, 2004:47). Bu yaklaşım bankalar için faiz oranı değişim riskinin ölçülmesi ve riskten korunma için alınabilecek önlemlere bir hazırlık çalışması olarak da kullanılmaktadır. Bankanın aktifindeki ve pasifindeki sabit getirili pozisyonların her biri, ayrı bir menkul kıymet gibi değerlendirilip bu ürünlerden bir portföy oluşturulmaktadır. Pozisyonunun durumu ile faiz oranlarındaki olası değişimler karşılaştırılmakta ve bu değişimler sonucunda bankanın ne yönde etkileneceği tahmin edilmektedir. Bankalar ne ölçüde toplam risk taşıdıkları, piyasa faiz oranlarının değişmesi durumunda öz sermayelerinin ne ölçüde değişeceğinin hesaplanması için bu yöntemi kullanmaktadırlar.

Ağırlıklı ortalama süresi analizinin eksikleri ise, bu analizde bankanın tüm işlemlerini değil sadece sabit getirili aktif veya sabit maliyetli pasifleri dikkate alması, sabit getirili aktiflerle sabit maliyetli pasifleri ayrı bir portföyde birleştirip bunların ağırlıklı ortalama (duration) katsayılarını hesaplamanın zorluğu, faiz oranlarındaki değişimin bir defalık, ani ve tüm vadelerde aynı oranda olduğunun varsayılması, bazı hesaplamalarda tutarsızlık arz etmesi, gerçekleşmiş kar veya zararları değil de muhtemel zararı esas alması olarak sayılabilir.

1.4.1.2.1.3. Faiz Esnekliği Analizi

Faiz esneklikleri yaklaşımı açık vade pozisyonu ve ağırlıklı ortalama süresi analizinin yetersiz kaldığı durumlarda kullanılmak için geliştirilmiş bir yöntemdir. Bu yaklaşıma göre ister değişken, ister sabit faizli işlemler olsun mutlaka faiz oranı değişme riski taşırlar. Riskin ölçüsü ise her bir kalemin faiz değişimlerine uyum esnekliğinden hareketle ikinci aşamada belirlenir.

Bir bankanın ne ölçüde toplam risk taşıdığı bilançodaki her bir kalemin faiz oranı değişimine uyum esnekliği yardımıyla ölçülebilir. Faiz oranı bir puan değiştiğinde bankanın gelir ve giderleri ne ölçüde değişecek ise, faiz oranı esnekliklerinden hareketle bu tutarlar yazılmakta ve sonuçta bankanın toplam riski hesaplanabilmektedir (Kaval, 2000:116)

Bu yöntem sabit faizli işlemlerin yanında değişken faiz oranlı işlemleri de dikkate alındığından diğer yöntemler göre daha gerçekçidir. Özünde, faiz oranları değiştiğinde bankanın kar veya zarara uğraması nedenlerinin açık pozisyonlar değil, değişik pozisyonların faiz değişim esnekliğinin birbirlerinden farklı olmasından kaynaklandığını gösterir. Bu durumda iyi bir aktif pasif yönetiminin temel noktası faiz esnekliklerinin iyi tahminine dayanmaktadır.

1.4.1.2.1.4. Simülasyon Yöntemi

Simülasyon yöntemi, diğer yöntemler gibi belirli bir tarihi esas almamaktadır. Bilanço tarihinden sonra meydana gelecek piyasa değişikliklerini de dikkate almaktadır. Bu yöntemin esası, mevcut bilanço esas alınarak herhangi bir faizli işlemde değişim olursa bankanın bilançosunun ve gelir tablosunun nasıl bir şekil alacağını araştırılmasına dayanmaktadır. Her bir kalemin faiz oranlarının ve tutarlarının ileride nasıl değişebileceğine ilişkin varsayımlar geliştirilmekte ve değişimlere göre nakit akımları tespit edilmektedir. Bu modelden elde edilen değerler ile tahmini bilançolar, gelir-gider tabloları düzenlenir (Ay, 1994:54). Bu

senaryolardan bankanın brüt kar marjını veya öz kaynaklarını en iyi koruyanı ise projeksiyonlarda kullanılmakta ve yönetim için hedef olmaktadır.

Bu yöntem dinamik yapısıyla çok mantıklı ve gerçekçi bir yöntem olmakla birlikte bir takım kullanım zorluklarıyla karşı karşıyadır. Bunların başında çok pahalı veya zor bir yöntem olması gelmektedir. Çünkü proforma bilanço ve kar zarar hesaplarının üretilmesi için faiz oranı, kurlar ve bilanço kalemlerinin tutarları ve süreleri için birtakım tahminler yapılması gerekmektedir ki, her bir farklı tahminde yeni bir matematik modelin kurulmasını gerektirmektedir.

1.4.1.2.2. Faiz Riski Yönetimi

Faiz riskini yönetmek aktif ve pasifin vadelerinin uyumlu olmasına yönelik işlemler yapmak ile ilgilidir. Faiz riskini yönetmekle birlikte faiz marjı yönetimi yapmak da önemlidir. Çünkü faiz marjı bankanın karlılığı üzerinde en önemli etkenlerden birisidir. Faiz riski yönetiminin, şube ağı genişletilerek daha ucuz kaynak toplanması, mevduat faizlerinde müşteriyi rahatsız etmeyecek küçük indirimler yapılması, kredilere uygulanan faiz oranlarının küçük oranlarda artırılması, az getirili menkul kıymetlerin tasfiye edilerek yerine getirisi fazla olanların konulması, aktiflerin likit hale getirilmesi, mevcut faiz oranlarıyla işlem hacminin artırılması gibi stratejileri vardır.

Yukarıda sayılan stratejilerin bazı sorunlar doğurabilmesi de muhtemeldir. Şöyle ki, şube sayısının artmasıyla birlikte sabit maliyetler artacak, mevduata düşük faiz verilmesi rekabette geri kalınmasına neden olacak, yüksek faizle kredi verilen müşteriler de genelde riski yüksek kişiler olacaktır.

Faiz değişimlerinde bankaların uğrayacağı zararı küçültmek için değişken faizli işlemler yapılmalıdır. Aslında faiz değişim riski, değişken faizli işlemlerde de söz konusudur. Bu işlemlerde hem aktif hem de pasif faiz oranları değişebilmektedir. Ancak, aktiflerin ve pasiflerin fiyat esnekliklerinin farklı olması,

bu değişimin aynı olmasını engelleyebilir. Aktif ve pasifin faiz esneklikleri arasındaki farkın faiz swaplarıyla dengelenebilmesi, faiz swaplarının faiz oranı değişim riskinden korunması amacıyla kullanılabilmesine olanak sağlamaktadır.

Faiz swapları faiz oranı değişim riskinden korunabilmek amacıyla kullanılırken, swap seviyesinde sabit bazlı faiz akımlarının değişken faizli, değişken faizli nakit akımlarının da sabit faizli nakit akımına dönüştürülebilmesi mümkündür. Faiz swapları sayesinde banka bilançosunda herhangi bir değişim olmadan faiz gelirleri, faiz oranlarının düşmesi ve giderlerin artması olasılığına karşı korunur.

Bankalar faiz oranı değişim riskinden korunmak için bir başka yol olarak, tıpkı bir müşteri rolünü alarak bir başka banka ile İleri Faiz Oranı Sözleşmesi (FRA) yapabilirler. Faiz oranlarındaki artışlara karşı korunabilmek için FRA alıcısı, faiz oranlarındaki düşüşlere karşı korumak için ise FRA satıcısı olarak piyasaya girecektir.

Bu sözleşmelere benzeyen fakat ondan farklı olarak faiz oranlarına alt, üst veya hem alt hem üst sınır koyan taban, tavan, tünel faiz oranı sözleşmeleri de aynı kapsamda ele alınabilir. Ancak, bunlar, borsalarda alınıp satılmayan, taraflar arasında telefon, telerade, Reuter gibi araçlar üzerinden gerçekleştirilebilen ve bu nedenle de tezgah üstü piyasaların ürünü olarak kabul edilen faiz oranı sözleşmeleridir.

1.4.1.3. Kur Riski

Kambiyo ya da kur riski, bankanın döviz cinsinden aktif yada pasif kalemleri üzerinden kur dalgalanmalarına karşı taşıdığı riskleri kapsar. Ülke parasının diğer yabancı paralar karşısında değer yitirmesi veya kurumun döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların birbirleri arasındaki değerlerinde meydana gelen değişmeler sonucunda uğranılacak zarar olasılığıdır (Kaval, 2000:28).

Kur riski, bankaların açık pozisyonda olmaları olarak adlandırılan, banka bilançosunda yabancı para aktiflerin yabancı para pasiflerden az olması durumunda daha da yüksektir. Bankalar için, enflasyonun ve TL faizlerinin yüksek olduğu dönemlerde aldıkları açık pozisyon riskleri olarak; aniden yapılan yüksek devalüasyon ile kurların yükselmesi ve hızla tırmanan faizler nedeniyle eldeki TL varlıkların likit hale getirilememesi sayılabilir.

Bir bankanın döviz borçları ve döviz alacaklarından kaynaklanan pozisyonunun sebepleri şu şekilde sıralanabilir (Akyüz, 1996:82);

- Kredi verme faaliyeti,
- Yabancı sermaye sağlamaya yönelik faaliyetler,
- Müşteriler adına yüklenilen taahhütler,
- Bankanın mali faaliyetleri ve
- Enflasyondan arınma çabalarıdır.

Bankaların taşıdıkları kur riskini ölçen üç oran vardır. Bunlar likidite oranı, kur riski ve riske maruz kapital (Capital At Risk-CAR) oranıdır. Likidite oranı kısa vadeli döviz mevcutlarının kısa vadeli döviz taahhütlerine bölünmesi ile bulunur ve bu oran % 10'dan az olamaz. Kur riski oranı, uzun vadeli döviz mevcutlarının uzun vadeli döviz borç ve yükümlülüklerine bölünmesi ile bulunur. Bu oran %80 ila %110 aralığında olmalıdır. Riske maruz sermaye oranı ise riske maruz olan sermaye miktarını ölçer. Bankanın net genel pozisyonunun sermaye tabanına bölünmesi ile bulunur. Bu oranın %20 olması gerekir. Bu oran %20 değilse banka, açık pozisyonunun, sermaye tabanının %20'sini geçen kısmını disponibilibite olarak tutmak zorundadır. Buradaki amaç, banka açık pozisyonunun sermaye tabanının 1/5'ini geçmesini önlemektir.

Kambiyo ya da kur riskinden korunmak için döviz pozisyonu denenen bankaların döviz varlıklarından döviz borçlarının düşülmesi sonucu elde kalan değer düzenli bir şekilde takip edilmesi gerekir. Bankaların kambiyo riskinden

korunmak üzere uygulayacağı politikalar, riski sınırlayıcı ve riskten koruyucu politikalar olmak üzere ikiye ayrılır.

Risk sınırlayıcı politikalar ile bankanın spot veya vadeli işlem pozisyonlarındaki açıkların bankanın taşıyamayacağı bir büyüklüğe ulaşması önlenmeye çalışılır. Bu nedenle kur riskinin aktif ile pasif arasında belli bir oranın üzerine çıkmasına izin verilmez. Bu oranlardan biri olan kur riski oranının, %80 ila %110 arasında olması gerekir. Yani aktifler pasiflerden en fazla %20 oranında düşük, pasiflerden en fazla %10 oranında fazla olabilir. Diğer oran ise yine daha önce belirtildiği üzere net genel pozisyonun sermaye tabanına oranıdır.

Riskten koruyucu politikaların amacı riski engelleyecek çeşitli teknikler geliştirmektir. Bu teknikler “Düz Vadeli Sözleşmeler”, “Vadeli Sözleşmeler”, “Takas Sözleşmeleri” ve “Taahhütlü Sözleşmeler”le yapılan işlemlerdir. Düz vadeli sözleşmeler, sözleşme sahibinin gelecekte belirli bir tarihte belirli bir finansal varlığı, sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlenen fiyatla satın almasını hükme bağlar. Vadeli Sözleşmelerde taraflar belirli bir finansal varlığı belirlenen bir fiyatla satın alma veya satma hakkına sahiptir. Vadeli sözleşmenin farkı sözleşme değerindeki artış veya azalışa bağlı olarak sözleşme vadesinde tek bir ödeme yapılması yerine sözleşmenin değerindeki günlük değişimlere bağlı olarak taraflar sözleşme değerindeki artış veya azalış kadar alacaklandırılır veya borçlandırılır. Takas sözleşmelerde taraflar belirli nakit akışlarını sözleşmede belirlenen şartlarla değiş-tokuş ederler. Bu değişimlerde faiz oranı, parite gibi finansal endeksler belirleyici olur. Taahhüt sözleşmelerinde düz vadeli ve vadeli sözleşmelerden farklı olarak sözleşmede belirlenen finansal varlığın önceden belirlenen vade fiyatla satın alınması ve satılması zorunlu kılınmamaktadır. Diğer taraftan bu korunma yöntemleri de kendine özgü riskler taşımaktadır.

1.4.1.4. Karşı Taraf Riski

Menkul kıymet teslim alınmadan parasının ödenmiş olması, veya parası alınmadan menkul kıymetin teslim edilmiş olması gibi durumlarda, işlemlere taraf olan karşı kişilerin borçlarını yerine getirmemesi sonucunda bankanın veya aracı kurumun uğrayacağı zarar olasılığıdır. Kredibilite (veya yatırımın geri dönmeme) riskinin kaynağı menkul kıymeti ihraç edenin durumunda meydana gelen olumsuz gelişme iken karşı taraf riskinde riskin kaynağı, menkul kıymete sahip olanın durumundaki olumsuz gelişmedir. Burada risk, aynı menkul kıymeti ihraççısı dışında bir başka kişiye yeterli teminat almadan teslim etme neticesinde, karşı tarafın kredibilitesinin düşmesi ve sonuçta da yükümlülüğünü yerine getirememesi nedeniyle doğmaktadır. Sınır ötesi işlemlerde, eğer karşılıklı edimler bir günde neticelendirilemiyor ise ve süre uzuyor ise bu geçen sürede menkul kıymetin kaybolması, yanması, gasbı, gibi nedenlerle yine karşı taraf riskinin olduğu kabul edilir (Kaval, 2000:28).

1.4.1.5. Takas, Teslim Riski

Özellikle vadeli işlemlerde vade bittiği halde, henüz karşı taraf edimini yerine getirmemiş ve getirmeme olasılığı sürüyor ise ve bu arada menkul kıymetin cari değeri, anlaşılmış takas fiyatının altına düşmüş ise bir zarar söz konusudur. Bu zarar olasılığı takas veya teslim riski olarak adlandırılır. Bu riskleri karşı taraf riskinden ayıran özellik, karşı taraf riskinde işlemin önceden tayin edilmiş vadesi dolmadan karşı tarafın yükümlülüğünü kendi durumundan dolayı yerine getirememesi söz konusu iken, takas riskinde vadenin dolmuş olmasıdır. Ancak bu risk türünde, karşı tarafa yüklenemeyen, onun taahhüdünü yerine getirmeme gibi bir kasdı olmadan, henüz taraflar edimlerini yerine getirememektedirler. Yani takas veya teslim riskinde, para henüz batmamakta, ancak gecikmeden dolayı taraflar ellerinde olması gereken aktifleri kullanamamakta ve bu arada fiyat düşmesi nedeniyle bir taraf zarar görmektedir (Kaval, 2000:28).

1.4.2. Kredi (Plasman) Riskleri

Bankalar açısından risk her kredi işleminin kaçınılmaz bir sonucudur. Müşterilerin kredinin koşullarını yerine getirmemesi ve geri ödeme kaynaklarının zararı karşılamaya yetmemesi kredi riski olarak adlandırılır (Berk, 2001:183). Kredi vermek, bir bankanın riskli faaliyetlerinden birisidir. Para piyasasında kredi riski çok açıktır. Bu piyasada taraflardan biri fon ödünç verir. Oluşan borç - alacak ilişkisinde borç veren için her zaman bir risk söz konusudur. Bu, borçlunun borcunu vadesinde geri ödeyememesi riskidir. Borç veren taraf çok karlı bir faiz oranından borç vermiş bile olsa, borçlu taraf borçlarını geri ödemediği takdirde borç veren zarara uğrar (Aksu, 1997:14-15).

Kredi alan veya menkul kıymet ihraç eden kişi veya kuruluşun borç ödeme yeteneğinin düşmesi veya iştirak ve bağlı menkul kıymetlerde yatırım yapılan kurumun aktif bir değerinin kalmaması, veya dolayısıyla bağlanan fonların değersiz hale gelmesi nedeniyle uğranılacak zarar olasılığıdır. Bu riskin kaynağı borçlunun, borcunu ödememe veya ödeyememe yada iflas etmiş olması nedeniyle kendisinden tahsilat yapılamıyor olmasıdır. Borçlunun bu duruma düşmesi kendi yönetim politikalarından veya davranışlarından kaynaklanıyor olabileceği gibi ekonomik durumun genel olarak kötüleşmesi veya olumsuz bir konjonktüre girilmiş olması nedeniyle de olabilir (Kaval, 2000:59).

Kredi riski aktif kalitesi ile ters orantılıdır. Aktifin kalitesi karlılığın ve ödünç verilen fonların geri döneceğinin bir göstergesidir. Kredi riski sadece bir bankanın kullandığı krediler için değil aynı zamanda finansal ürünleri ve bilanço dışı kalemler için de söz konusudur. İnterbank işlemleri, garantiler, taahhütler ve türev ürünlerin kullanımı gibi konularda da kredi riski ile karşı karşıyadırlar.

Kredi riskinin yönetiminin amacı, bankanın kullandığı kredilerden beklediği geri dönüşü en uygun koşullarda maksimize etmektir. Bankalar bunun için tek tek kullandıkları kredilerin risklerini dikkate alabilecekleri gibi tüm kredi

portföylerinin risklerini bir arada izlemeleri de mümkündür. Kredi risk yönetimi, bir bankanın risk yönetimi için çok önemli bir parçadır ve uzun vadede banka başarısı için çok gereklidir. Bankanın karlılığına çok olumlu etki yapar.

Bankalar, hangi kredi taleplerinin kabul edilebilir riskler taşıdığına karar vermelidir. Bir banka kredi riskini değerlendirirken aşağıdaki aşamalara dikkat eder (Saker, 1998:123).

Karakter: Kredi talep eden kişinin borcunu geri ödemesi konusunda istekli olması anlamında kullanılmaktadır.

Kapasite: Kredi talep eden kişi ya da kuruluşun talep ettiği krediyi geri ödeyebilme gücünü gösterir. Şirketler için finansal tablo analizi yapılarak hesaplanabilir. Ayrıca yönetim kalitesi ve deneyimine bakılır.

Kapital: Kredi talep eden kişi ya da kuruluşun sermaye yapısını belirler.

Teminat: Talep edilen kredinin güvencesini oluşturur. Nakde dönüştürebilme yeteneği önemlidir.

Koşullar: Krediyi talep eden firmanın faaliyette bulunduğu dönemdeki ülkenin sahip olduğu ekonomik koşullar ile firmanın faaliyette bulunduğu sektörün sahip olduğu imkanların belirlenmesi.

Oranlar ile ölçülebilen kredi riskini azaltabilmek amacıyla bankalar çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Örneğin; kredi kullanan veya taraf olan üçüncü bir kişiden teminatlar alınır. Bu teminatlar maddi teminatlar olabileceği gibi kefaletler şeklinde de olabilir. Risk tutarının küçültülmesi veya riskin çeşitlendirilmesi ikinci bir yoldur. Aynı miktar fonu tek veya birkaç kişi yerine çok daha fazla kişiye kullandırarak kredi müşterisi üzerindeki risk azaltılır. Bankanın verebileceği kredilere bir üst sınır getirmek, örneğin kullandırılan kredilerin toplam tutarının, ödenmiş sermayenin 20 katını geçmemesi gerekir şeklinde bir sınır koymak gibi

yasal mevzuat ile izlenebilecek kredi politikaları da diğer kredi riski yönetiminin yollarındandır.

Yatırımın geri dönmemesi riskleri olarak da adlandırılan Plasman risklerini dört ana başlıkta değerlendirebiliriz. Bunlar; kredibilite riski, iştirak veya bağlı ortaklık riski, diğer bankalara yatırılan mevduat ya da verilen kredi riski ve vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler riskidir.

1.4.2.1. Kredibilite Riski

Bu tür riskler kredi kullandırmaktan doğan risklerdir. Kredi kullanıldığı durumlarda, gerek kredinin ana parasının gerekse faizinin geri dönmemesi söz konusudur. Bu nedenle bu tür riskler müşteri riski, kredi riski, kredibilite riski olarak da adlandırılırlar. Borçlunun çeşitli nedenlerle borcun ana para ve faizini ödeyememesi veya borçlu ödese de bunu bankanın tahsil edememesi durumunda riskler zarara dönüşür. Borçlunun ekonomik durumunun kötüleşmesi, iflas veya kasıt gibi nedenlerle borcunu ödememesi durumunda **Kredi Değerliliği Riski** söz konusudur. Borçlunun borcunu ödemek istese de yurt dışı müşteri olması, ülkedeki bir takım rahatsızlıklar nedeniyle döviz transferi gerçekleştirilememesi gibi nedenlerle doğan riskde **Ülke Riski** söz konusudur (Kaval, 2000:60).

1.4.2.1.1. Kredi Değerliliği Riski

Bankalar kredi verme kararına varmadan önce gerek firma mali tablolarının analiz ve değerlendirilmesi, gerekse piyasa istihbaratı sonucu ulaşacağı değerlere göre tavır belirlemektedirler. Bu değerlendirme sonucu olumlu çıktığı halde verilen kredinin geri dönmeme olasılığı kredi değerliliği riskini oluşturur. Krediyi vermeden önce iyi bir kredi değerliliği analizi yapmak gerekir. Her kredi grubu için, örneğin tüketici kredileri için, ticari krediler için, yatırım kredileri için ayrı ayrı analiz yöntemleri kullanmak gerekir.

1.4.2.1.2. Ülke Riski

Borçlu borcunu ödemek istese de yurt dışı bir takım sorunlar nedeniyle döviz transferi gerçekleşmiyorsa ülke riski söz konusudur. Ülke riski, uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilmemesi ihtimalidir. Örneğin günümüzde Irak, Lübnan gibi ülkelerde savaş olması, ya da iç karışıklık çıkması bu ülkelerde iş yapan kredili müşterinin bankaya karşı krediden doğan yükümlülüklerini yerine getirmesi imkansızlaşabilir.

1.4.2.2. İştirak Veya Bağlı Ortaklık Riski

Bankalar herhangi bir şirketin sermayesine ortaklık amacıyla yatırım yaptığında veya herhangi bir şirketin menkul kıymetini uzun vadeli olarak satın aldığında ortaya çıkan risklerdir. Bu tür risklere girmekteki amaç;

- Sürekli temettü geliri elde etmek,
- Bir şirketin yönetimine dolaylı veya dolaysız bir şekilde sahip olarak ve bankacılık hizmetlerini kendi bankasına yaptırarak gelir elde etmek,
- Hisse senetlerinde değer artışları olduğunda bundan yararlanmak şeklinde sayılabilir.

Bunlar iştirak veya bağlı ortaklık şeklinde gerçekleştirilir. Bu durumlarda eğer iyi bir temettü geliri alınamaz veya hisse senetlerinin fiyatlarında artış meydana gelmez ise, bu yatırım verimsiz ölü bir yatırım olur. Getirisi beklendiği gibi çıkmadığı veya hisse senetlerinin fiyatları maliyetinin altına düştüğü için bir risk doğar. Bazende bankalar başka bir şirketin sermayesine katılmak yerine onun ihraç ettiği borçlanma belgelerini çoğu zaman nominal değerinin altında satın alarak

adeta onlara kredi kullandırmış olurlar. Ancak o şirket bu menkul kıymetin ana para veya faizlerini ödeyemez ise banka bir risk üstlenmiş olur. Bu tür risklere de **yatırımcı riski** veya **ihraççı** riski denir (Kaval, 2000:60) .

1.4.2.3. Diğer Bankalara Yatırılan Mevduat Ya da Verilen Kredi Riski

Bankalar gerek yurt içi gerekse yurt dışı bankalara mevduat yatırıp kredi verebilirler. Bunlarında belirli bir risk içermesi doğaldır. Çünkü bankalar ve diğer kredi kurumları da iyi yönetilemeyebilir, borçlarını ödeyemez duruma düşebilirler. Kredibilitesini kaybedip iflas edebilirler. Bu tür risklerde yatırımın geri dönmemesi veya kredibilite riski içerisindedir.

1.4.2.4. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Kıymetler Riski

Bankanın yatırım yaptığı ve vade sonuna kadar elinde tutacağı bono, tahvil veya hisse senedi gibi menkul kıymetlerin ihraççısının durumunda meydana gelen değişimlere bağlı olarak söz konusu menkul kıymetlerin değerinin düşmesi riskidir. Burada endüstri ya da ekonominin genelinde meydana gelen olaylardan ziyade menkul kıymeti ihraç eden firmanın ödeme güçlüğüne düşmesi veya iflas etmesi nedeniyle paranın batması ya da değer yitirmesi söz konusudur.

1.4.3. Likidite Riskleri

Likidite riski, bankanın aktiflerindeki artışı karşılayacak şekilde yeterli kaynak bulunduramaması ya da yükümlülüklerindeki azalmayı iyi düzenleyememesi nedeniyle ortaya çıkar. Likidite sıkıntısı çeken bir banka, kısa sürede yükümlülüklerini artırarak ya da aktiflerini makul fiyatlarla nakde çevirerek ihtiyacı olan fonu sağlayamayabilir. Olağan dışı hallerde likidite yetersizliği bankanın yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşmesine yol açabilir.

Bankaların pasiflerindeki yükümlülükleri karşılayamaması durumu olarak ifade edilen likidite riski, genel olarak müşterilerin pozisyonlarını, yatırımlarını likidite etmek istemeleri nedeniyle oluşur. Likidite yönetiminin amacı, net likit aktiflerin negatif olduğu durumdan sakınmak veya korunmaktır.

İki farklı likidite riski kaynağından söz edilebilir; bunlar fon ihtiyacından kaynaklanan likidite riski ve piyasa likiditesi riskidir.

1.4.3.1. Fon İhtiyacından Kaynaklanan Likidite Riski

Bankanın nakit giriş ve çıkışlarındaki düzensizlikler ve nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle maddi yükümlülüklerin makul bir maliyet ile yerine getirilememesi riskidir. Bankanın beklenen tahsilatlarında gecikmeler, olağanüstü çekilişler, kredi vadesinin pasiflerin vadesinden daha uzun olması nedeniyle yeni kredi tahsislerini karşılayacak kadar yeni mevduat gelmemesinden doğan riskler bu gruba girer (Parasız, 2000:193).

Finanslama stratejilerinin kısa vadeli ve uzun vadeli kaynaklara göre değişmesi bu kaynakların farklı likidite derecelerine sahip olmalarındandır. Likidite derecelerine bağlı olarak da bu kaynakların maliyetleri farklıdır. Kısa vadeli kaynakla finansmanda riskin artmasına karşılık maliyetler azalmaktadır. Karlılığın artması nedeniyle belli dereceye kadar riske katlanılacak, likidite sıkıntısına girileceğinin hissedilmesi halinde sıkıntıya girip riskin daha fazla artırılmaması için likiditeden fedakarlık edilerek uzun vadeli kaynak kullanmaya yönelerek karlılıktan da belli derecede vazgeçilecektir (Aksoy, 1993:42). Nakit giriş ve çıkışları likiditenin gerçek belirleyicisidir. Nakit giriş ve çıkışları arasındaki geçici azalmaları karşılamak için rezerv bulundurulması gerekir. Bunun için geçmiş verilerden yararlanılarak nakit giriş ve çıkışı arasında sapmaların bulunması gerekir. Bir banka için ideal olan ölçüt bilançoda yer alan kısa vadeli borç ve alacakları ile uzun vadeli borç ve alacaklarının birbirini dengelemesidir. Banka üçüncü kişilere yapacağı ödemeleri yine üçüncü kişilerden gelecek fonlarla miktar ve zaman uygunluğu

ölçüsünde yapmak ister, bunu yapamadığı zaman günlük piyasadan borçlanarak nakit yükümlülüğünü yerine getirir. Günlük piyasadan ne kadar borçlanıyorsa bu kendisine ek maliyet demektir (BDDK Yönetmelik, 2001:15).

1.4.3.2. Piyasaya İlişkin Likidite Riski

Piyasadaki likidite düzeyinin yetersiz olması ya da piyasalarda oluşan engeller nedeniyle banka pozisyonlarının makul bir fiyattan ya da yeterli miktarda nakde dönüştürülememesinden kaynaklanan zarar ihtimalidir. Bankanın piyasaya gerektiği gibi girememesi, bazı ürünlerdeki sıkı piyasa yapısı ve piyasalarda oluşan engeller ve bölünmeler nedeniyle pozisyonlarını uygun bir fiyatta, yeterli tutarlarda ve hızlı olarak kapatamaması veya pozisyonlardan çıkamaması durumunda zarar ihtimali söz konusudur. Örneğin kısa bir vade için döviz pozisyonu açan bir banka, çeşitli nedenlerle dövizini acilen geri almak istediğinde, piyasada yeteri kadar döviz bulamazsa çok yüksek fiyattan döviz alarak zarar edebilir (BDDK Yönetmelik, 2001:15). Varlıklarının önemli bir kısmını alım satım yapılabilir varlıklara yatıran bankalar piyasa likiditesine dikkat etmek zorundadır. Piyasa oynaklığı ile bankanın risk profili sürekli olarak değişkenlik göstereceğinden bankanın sahip olduğu ve ihtiyaç duyacağı likidite de piyasa koşulları paralelinde değişecektir. Gelecekteki nakit akımlarının bu günkü değeri varlıkların cari değerini oluşturacağından, gelecekteki tüm nakit akımlarının toplam riski mevcut piyasa riski tarafından kapsanacaktır.

1.4.4. İşletme Riskleri (Operasyonel Riskler)

Bunlar diğer işletmelerde de rastlanılan riskler olup iki ana gruba ayrılabilirler. Birinci gruba faaliyet riskleri denilebilir. Bu riskler; özellikle işlem maliyetlerinin pahalıya gerçekleştirilmesi, gelir kaynaklarının iyi kullanılamaması gibi nedenlerle bankanın karlılığının düşmesi durumunda söz konusu olur. Nedenleri olarak personel ücretlerinin yüksek olması, mevcut personelin iyi ve

verimli çalıştırılmaması, teknolojik yeniliklerin bankaya adapte edilememesi, uygun pazarlama yöntemlerinin kullanılmaması, yönetimin değişime ayak uyduramaması konuları sayılabilir. İkinci grup riskler ise suistimal riskleri olarak adlandırılırlar. Hırsızlık riski, dışardan kişilerin bilgisayara girerek yaptıkları sahtekarlıkların neden olduğu riskler, işletme personelinin yaptığı hilelerden kaynaklanan riskler, kanunlara bilerek ya da bilmeyerek ters davranılmış olmasından kaynaklanan zararlar bu tür risklerdir (Kaval, 2000:25).

1.4.4.1. İş Stratejisi Riski

İş stratejisi riski, banka üst yönetiminin bankanın misyonu, hedef müşteri kitlesi, hedef pazar gibi üst yönetim ile ilgili konularda yapacağı hataların ortaya çıkaracağı riskleri içerir. Bankalar her zaman ciddi risklerle karşı karşıyadırlar. Bu nedenle gerek finansal gerek diğer risklere karşı uzun vadeli eylem planları stratejiler geliştirmek zorundadırlar. Bu alanda yönetim etkinliği, örgütlenme biçimi, değişen piyasa koşullarına ayak uydurabilme hızı gibi hususlar bu risk içerisinde yer almaktadır.

1.4.4.2. Teknoloji Riski

Bankalar günümüzde faaliyetlerinde en ileri teknoloji yatırımı yapan ve teknolojiyi çok yaygın kullanan kurumlardır. Bilgisayarlı bankacılık, internet bankacılığı, telefon bankacılığı yaygınlaşmış ve buna bağlı olarak bankaların şube ve personel sayısı azalıp maliyetleri düşerken, diğer taraftan teknolojinin bu kadar yoğun kullanılmasının yarattığı bazı riskler de ortaya çıkmıştır. Bilgisayar sistemlerinde ortaya çıkabilecek bozulma ve hatalar, bankaların günlük işleyişlerini aksatabileceği gibi, önemli sahtecilik olayları da oluşabilmektedir (Boyacıoğlu, 2002:52).

Bankaların verdikleri hizmetin kalitesini ve sürekliliğini sağlayan bilgi teknolojisidir. Bankalar hizmetlerini kaliteli olarak, zamanında ve sürekli biçimde yerine getirebilmesi için yoğun bir bilgi işlem desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bununla beraber bilgi işlem sisteminde meydana gelebilecek hatalardan ve bu sistemlere dışarıdan gelebilecek müdahalelerden kaynaklanacak riskler altındadır. Banka kartlarında meydana gelen sahtecilik olayları, internet vasıtasıyla bankacılık işlemi yapan müşterinin şifre kırılması yoluyla hesabına girilmesi gibi olaylar bu tür risklere örnektir.

1.4.4.3. Yönetim Riski

Yönetim Riski, firmanın yönetim kadrosunun hatalarından kaynaklanabilecek ve firma değerini etkileyebilecek risklerdir. Yöneticilerin yapabilecekleri yönetim hataları firmanın geleceğine yönelik beklentilerinde sapmalarda neden olabilecektir (Ercan, Ban, 2005:180). Yönetim riski, üst düzey yönetim grubu ile beraber orta seviyedeki yönetim grubunun yeterli nitelik, tecrübe ve bilgi düzeyinin olmayışından ortaya çıkabilecek riskleri içerir. Alınan yanlış bir karar kurumda beklenmeyen ciddi sonuçlar doğurabilir. Yönetim kademesinin hatalarından veya dolandırıcılık ve kara para işlemlerinden de banka zarara uğrayabilir veya etmesi gerekenin altında bir kar elde edebilir. Bankaların kurum içi riskleriyle ilgilenen iç denetleme birimlerinin hatalı örgütlenmeleri veya yetki karmaşası gibi nedenlerle olaylara müdahale etmekte gecikmeleri de ciddi bir yönetim riskidir (Akgüç, 1989:744).

1.4.4.4. İç Kontrolün Yetersizliği Riski

Banka içi kontrollerdeki aksamalar, yeterli sayıda müfettiş ve denetmenin çakıştırılmaması ve iç denetime gereken önemin verilmemesi sonucu hata ve usulsüzlüklerin görülememesi, banka personelinin zaman ve koşullara uygun hareket etmemesi, banka yönetimindeki hatalar, bilgi sistemlerindeki hata ve

aksamalardan kaynaklanabilecek gerçekleşmiş kayıp ya da zarara uğrama ihtimalidir. Ayrıca iç denetim yetersizliği; kredi ve diğer risk limitlerini aşma, riskleri gizleme, banka alacaklarını teminatsız bırakma, banka varlıklarını veya bankaca alınan teminatları yanlış değerlendirme, bankanın ve müşterilerin banka nezdindeki her türlü varlığına bilerek ve isteyerek zarar verme, zimmete geçirme, bankaya veya müşterilere ait gizli bilgileri sızdırma, hırsızlık, bankayı ve müşterilerini dolandırma, resmi mercilere yalan ve yanlış beyan ve beyanname vermek, vergi kaçırma ve kara para aklama faaliyetlerinin içinde olma vb. gibi risklerin de doğmasına yol açar.

1.4.4.5. İşletme Risklerinin Ölçülmesi ve Yönetilmesi

İşletme riskleri, genel olarak bankanın kendi içine dönük değişkenleri göz önüne alınarak hesaplanır. Bankanın kendi iç değişkenleri, iç denetim dereceleri, iş hacimleri, hata oranları ve gelir dalgalanması olarak sıralanabilir. Bununla beraber faiz oranlarında yaşanan dalgalanma veya geri dönmeyen kredi miktarları gibi daha somut risklerde hesaplanabilen kayıp miktarı daha kolay hesaplanabilirken, işletme risklerini hesaplamak bu kadar kolay olmamaktadır. Birçok banka, faaliyet (işletme) zararlarının ölçülmesi için yapılacak çalışmaların maliyetinin, zararının kendisinden bile büyük çıktığını belirtmektedir.

Firma faaliyet alanını belirlerken faaliyet riskini de üstlenmiş bulunmaktadır, yatırımcının faaliyet alanı ile ilgili geleceğe yönelik beklentilerindeki olumsuz değişimler faaliyet riskinin temelini oluşturmaktadır (Ercan, Ban, 2005:80). İşletme risklerinin ölçülmesi, işletme riskinin meydana gelme olasılığı halinde uğranılacak zararın belirlenmesini gerektirmektedir. Bu tür risklerin gerçekleşme olasılığının tespiti için genelde geçmiş deneyimler, yaşanmış olaylar kullanılmakla beraber, bazı bankalar sadece kendi deneyimlerinden değil sektörde yaşanan olayların bütünü değerlendirip öngöründe bulunmaktadırlar. Faaliyet risklerinin yönetimi ile ilgili olarak birçok banka, faaliyet risklerinin ölçülmesini zorluğu ve maliyet yüksekliğinden dolayı bu riskleri izlemeyi tercih etmekle yetinmektedir. Bu izleme

işlemi genelde her türlü işletme riskinin tanımı, oluşum nedeni ve meydana gelen zarar gibi anlatımları içeren raporların yönetime sunulması şeklinde gerçekleşir. İşletme riskinin kontrol edilmesi genelde bankaların iç denetim organları, teftiş kurulları tarafından yürütülmektedir. Bazı bankalar işletme riskleri için karşılık ayırma uygulaması yaparken, bazı bankalar işletme risklerini sigorta ettirerek etkisiz kılmaya çalışmaktadır.

1.5. RİSKİN ÖLÇÜLMESİ YÖNTEMLERİ

Risk ölçüm süreci, gerçekte bir model oluşturma süreci olup, bir aktifin, işlemin veya pozisyonunun belirli varsayımlar altında modellenmesinin yapılması, bankaya etki eden faktörler ile risk arasında beklenen bir ilişkiyi oluşturmaya imkan sağlamaktadır. Modellerin teorik ve uygulama kombinasyonunun iyi ve sağlam bir şekilde kurgulanması gerekmektedir. Ayrıca, modellerde kullanılan denklemlerin çok yönlü ilişkileri kapsamı ve değerlendirebilme yeteneği risklerin yapısına uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Risk modellerinin son kullanım aşaması, risklerin yönetimi veya önüne geçilmesidir.

Bankacılık sektörü genelinde risk ölçüm modellerinin oluşturulmasında bankalar, piyasaların yeterince derin olmaması, risk yönetimi kavramlarının ve anlayışının henüz yerleşmemiş olması nedeniyle sorunlarla karşılaşmaktadır.

En yaygın olarak kullanılan risk ölçüm metodu Riske Maruz Değer (Value at Risk- VaR) olup ayrıca Riske Maruz Sermaye (Capital at Risk - CaR) da kullanılmaktadır.

1.5.1. Riske Maruz Değer Yöntemi (RMD)

Riske Maruz Değer (RMD), piyasa riskinin tespitinde son yıllarda gittikçe daha yaygın olarak kullanılmaya başlayan ve istatistiki temeli olan bir yöntemdir.

Riskteki değer, temel olarak belli bir zaman içerisinde, belli bir güven aralığında ortaya çıkabilecek en yüksek zararı ifade etmektedir (Bolgün, Akçay, 2005:283).

RMD hesaplamaları sonucunda oluşan rakama bakarak, banka ya da işletme yöneticileri belli risk seviyesinde, ne kadar rahat olduklarına karar vermeleri gerekir. Eger RMD rakamının karşılanabilecek risk seviyesinin üzerinde olduğuna karar verilirse, RMD rakamını aşağıya düşürecek korunmaya yönelik işlemler yapılacaktır. Zaten RMD'nin en önemli özelliği, işletmelerin RMD rakamını yorumlayarak önceden olası kayıpları nemeye yönelik tedbir almalarını sağlamalarıdır (Ceylan, Korkmaz, 2000:311-312).

RMD hesaplanırken aşağıdaki formül kullanılır:

RMD=Portfy Değeri x Portföy Volatilitesi x Elde Tutma Süresi x Güven Aralığı

Burada portföy volatilitesi, portföy risk faktörlerinin değişkenliğini ölçmektedir. Elde tutma süresi Basel Komitesi tarafından öngörüldüğü şekilde en az 10 gün, tarihsel fiyat hareketlerinin kaydedildiği veri seti en az 250 günlük ve güven aralığı %99 olacaktır.

1994 yılından itibaren bir risk yönetim ve ölçüm aracı olarak uluslararası finansal kuruluşlar arasında büyük kabul gören RMD, günümüz risk yönetim araçları içinde önemli bir yer edinmiştir. RMD metodolojisinin bu başarısında en önemli faktörler uygulanmasının oldukça basit olması, st yönetimlerce yorumlanıp değerlendirilmesinin kolay olması ve kullanımının BIS tarafından teşvik edilmesi olmuştur (Duman, 2000:29).

Genel olarak RMD'nin risk yönetiminde tek başına kullanılması önerilmez. RMD hesaplama yöntemlerinin her birinin farklı zayıf yönleri bulunmakta olup çoğu zaman geçerli olmayan varsayımlara dayanırlar veya elde mevcut olmayan fiyat serilerinin kullanılmasını gerektirirler. Yapılan varsayımların gerçekten uzak

olması hesaplanan RMD rakamlarının da yanlış olmasına yol açar. RMD ile sadece kantitatif teknikler kullanılarak risk ölçümü yapıldığından politik, likidite, personel ve mevzuat riskini ölçmez.

RMD, hesaplamasında genel olarak üç yöntem vardır. Bunlar; “varyans-kovaryans yöntemi”, “tarihsel simülasyon yöntemi” ve “Monte Karlo Similasyonu” yöntemleridir.

Varyans-Kovaryans Yöntemi: Bu yöntem yatırım araçlarının (hisse senedi, bono, tahvil, döviz) getirilerinin her birinin normal dağılıma sahip olduğu ve portföyünde de bu yatırım araçlarının lineer bir kombinasyonu olduğu varsayımına dayanır (Şahin, 2004:67). Burada önemli olan finansal varlık getirilerinin normal dağılıma sahip olmasıdır. Doğrudan geçmiş verilerden yararlanır. Bu yöntem özellikle doğrusal getiri fonksiyonuna sahip enstrümanlarda doğru sonuçlar veren ve uygulanması oldukça kolay olan parametrik bir yöntemdir. Yöntemde dağılımın ortalama ve standart sapması parametre olarak kullanılır. Bu yöntemle hesaplanan RMD rakamları, portföyün elde tutulma süresi, yatırım araçlarının oynaklığı ve güven aralığına bağlı olarak büyük değişiklikler gösterir.

Monte Carlo Simülasyonu: Bu yöntemde tarihsel fiyat değişimleri yerine rastlantısal olarak üretilen fiyat değişimleri kullanılır. Piyasa fiyatı ve oranlarının değişimlerinin dağılımı üzerine bazı tahminlerde bulunulur. Varlık getirilerinin normal dağılıma sahip olduğu varsayılır (Duman, 2000:28). Bu yöntemde çok miktarda fiyat değişimi rassal olarak üretilir. Portföyde çok miktarda risk faktörü varsa bunların arasındaki korelasyonlar da fiyat değişimlerinin üretilmesinde kullanılır. İhtimallerinin her biri için, yeniden değerlendirilen portföy grupları elde edilmiş olur. Bu dağılımdan %99 zarar olasılığı Riske Maruz Değer (RMD) olarak alınır.

Tarihsel Simülasyon Yöntemi: Bu yöntem finansal varlık getirilerinin dağılımı hakkında bir varsayım yapmaksızın RMD hesaplanmasına olanak sağlayan bir yöntemdir. Elde tutulan portföy kompozisyonu belli bir tarih itibarıyla

sabitlenerek tarihsel fiyat değişimleri mevcut portföye uygulanır. Bu işlem sonucu elde edilen portföy değişim tutarları kullanılarak istenilen güven aralığındaki RMD rakamı bulunur. Bir çok mali varlığın getirisinin teorik bir dağılımla ifade edilememesinden dolayı artan sayıda finansal kurum tarihi simülasyon yöntemini tercih etmektedir (Şahin, 2004:73).

1.5.2. Riske Maruz Sermaye-Capital at Risk (CaR)

Bankanın tüm risk portföyü hesaplamaya dahil edilerek sermayenin yeterliliği başka deyişle mevcut risk yapısının eldeki sermayeye göre kabul edilebilir nitelikte olup olmadığı irdelenir. CaR hesaplarında,

- Bankanın tüm risk portföyü hesaplamalara dahil edilir.
- Bankanın tüm risk grupları toplam hale getirilir.
- Tolerans seviyesi, taahhütlerin yerine getirilmemesi durumlarına karşı gerekli sermaye yeterliliği (ödeme kapasitesi) fonksiyonudur.

1.6. RİSK YÖNETİMİNE İLİŞKİN DÜNYA UYGULAMALARI

Dünya finans kesiminde faiz marjlarının daralmasıyla birlikte ürün çeşitlemesindeki artışlar, bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler, rekabetin artması gibi hususlar bankacılık sektörü için tehlikeleri de artırmaya başlamıştır. Özellikle 1990’lardan sonra ortaya çıkan finansal krizlerin temelinde risk faktörünün yattığı anlaşılmaya başlamıştır. Özellikle bilgi işlem teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler ile türev piyasalardaki işlem hacmi hızla artış göstermiş, bankacılık sektöründeki faaliyet gelirleri bilanço dışı işlemlerden kaynaklanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda ortaya çıkan ve yaygın telekomünikasyon ağı ile birbirlerine bağlı olan yeni finans sistemindeki risklerin boyutunun ve etkilerinin ne derece önemli olabileceği 1997 yılında Güneydoğu Asya’da ve 1998’de Rusya’da

ortaya çıkan krizler ile anlaşılmış ve risk yönetiminin ne derece gerekli olduğu görülmüştür.

Risk yönetiminin öneminin kavranması ile birlikte gelişmiş ülkeler risk yönetim modellerinde yeni finansal araçları yaygın olarak kullanılmaya başlamış olup, bu araçların başında faiz enstürümanları (Euro sözleşmeler, Takas ve Tahvil-Bono /Tahvil- Poliçe sözleşmeleri) ile kur araçları (Özel kur sözleşmeleri, Kur taahhütleri ve Kur takasları) sayılabilir.

Yurt dışındaki bazı bankaların uyguladıkları risk yönetim sistemleri aşağıda tanımlanmıştır (Ziraat Bankası, 2000: 152-157).

Credit Suisse First Boston (Amerika) : Credit Suisse First Boston Bankasında grubun finanstan sorumlu Genel Müdür'üne bağlı İdari İşler, Bilgi Teknolojileri, İşlem ve Finans ile grubun Avrupa, Pasifik ve Amerika'daki finans kuruluşlarını izleyen birimlerle aynı düzeyde olan; Kredi Risk Yönetimi adlı birimleri bulunmaktadır

Agricultural Bank Of Greece S.A. (Yunanistan): Bir tarım kredi bankası olan bankada, organizasyon yapısı bakımından Yönetim Kurulu ile aynı seviyede bir denetim Komitesi bulunmaktadır. Yönetim Kurulu Başkanı bu komiteye bağlıdır. Bu bankada Genel Müdürlük bünyesinde bir Risk Yönetimi Birimi bulunmaktadır. Bu birim de Yönetim Kurulu Başkanlığına bağlı bir Genel Müdür Yardımcısına bağlıdır. Genel Müdür Yardımcısına bağlı olan birimler arasında Risk Yönetimi Birimi ile aynı düzeyde olan Teknik Hizmetler, Eğitim, Stratejik Planlama, Personel, Kredi Portföy Yapılandırma, Teftiş ve Merkez Şubelerden sorumlu birimler vardır.

West LB Group (Almanya) : Grup bünyesindeki şirketlerin her birinde birer Risk Yönetim birimi bulunmaktadır ve bu birimler grup çapında bir Risk Yönetim Birimine bağlıdır. Piyasa riski ve kredi /taraf riskinin izlenmesi şeklinde yürütülen risk yönetimi çalışmaları, risk kontrolünün yanı sıra risk izleme ve risk

ölçümü arasındaki ayrımı sağlayacak bir organizasyon yapısına dayanır. Bu bağlamda; kredi ve ülke riskini izleyen Merkezi Risk Yönetimi Birimi ve piyasa ve karşı taraf riskini izleyen Risk Yönetimi Destekleme ve Kontrol Birimi bulunmaktadır. West LB bünyesinde organizasyon açısından bağımsız bir iç denetim birimi vardır. Bu birim, ortak yönetilen şirketler hariç; tüm grubun risk yönetiminin etkinliği ve uygunluğunu izlemekten sorumludur.

Dresdner Bank (Almanya) : Bu bankada risk yönetimi konusu iki grubun sorumluluğu altındadır. Bu gruplar; bağımsız risk kontrol grubu ile risk yönetim grubudur. Bağımsız Risk Kontrol Grubu; piyasa riski, karşı taraf riski, ülke riski ve işlemsel riskler ile, Risk Yönetimi Grubu ise; banka faaliyetlerinin yürütülmesi ile bağlantılı olan risklerden ve bunların sonuçlarından sorumludur. Yönetim Kurulu üyelerinden olan Genel Risk Müdürü bankanın taşıdığı tüm risklerin kontrolünden sorumludur. Risk Kontrol Grubu bağımsız şekilde örgütlenmiş olan iç kontrol birimi ile birlikte bütün bankada tüm aşamalardaki aksaklıkları belirler ve tanımlar.

Svenska Enskilda Bank – SEB (İsveç) : Yönetim Kurulu grubun faaliyetlerinin sürdürülmesi ve gerekli iç kontrolün sağlanması konularında nihai olarak sorumludur. Yönetim Kurulu ve Yönetim Kurulu Başkanına bağlı olarak görev yapan ve çeşitli risk tiplerine göre her biri kendi kararlarını verme iradesine sahip komiteler mevcuttur. Bu komitelerden biri, grubun ve çeşitli faaliyet alanlarının risk seviyesi, risk limitlerinin belirlenmesi, risk ölçüm metotları ve sermaye tahsisi gibi konularla ilgilenen Aktif – Pasif Komitesidir. Bir diğeri ise işlemsel açıdan piyasa ve likidite risklerinin gelişimini izleyen Fon Yönetimi Komitesidir. Bağımsız risk kontrolü fonksiyonundan sorumlu olan birim Risk ve Sermaye Yönetimi Grubudur. İç Denetim Birimi Risk yönetiminin etkinliği ve bütünlüğünü gözden geçirmekle yükümlüdür.

Fortis Bank Nederland (Hollanda) : Risk politikaları bankanın Yönetim Kurulu'na belirlenir. Yönetim Kurulu bazı yetkilerini çeşitli alt komitelere devretmiştir. Aktif – Pasif Komitesi bilanço yönetimine ilişkin kuralları düzenler. Merkezi Risk Politikası Komitesi genel limitleri ve yeni ürünleri de kapsayacak

şekilde risk kabulü konusunu ele alır. Banka Kredi Komitesi ise bireysel karşı taraf riski ile ilgilenirler.

1.7. BANKACILIKTA ETKİN GÖZETİM VE DENETİME İLİŞKİN TEMEL PRENSİPLER

Basel Komitesi tüm ülkeler, uluslararası gözetim ve denetim otoriteleri ve diğer kamu otoritelerince başvurulacak temel bir kaynak olması açısından yirmi beş maddeden oluşan Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler belirlemiştir. Bunlar aşağıda sayılmıştır.

Prensip 1. Etkin bankacılık sistemi için bankaların denetimindeki her bir birimin tarafsız ve açık sorumlulukları olacaktır. Her bir birim yeterli kaynak ve bağımsız operasyonlara sahip olmalıdır. Bankacılık denetimi konusunda denetçiler için yasal koruma, sağlamlık, güvenlik ve mevzuatla uyum, bankaların kurulmaları ve denetim otoriteleri ile ilgili koşulları kapsayan uygun yasal çerçeve gereklidir.

Prensip 2. Kurumların izne tabi aktivitelerine yetki verilip, denetimleri açıkça tanımlanmalı ve unvan olarak banka kelimesinin kullanımı mümkün olduğunca kontrol edilmelidir.

Prensip 3. Yetkili otoritelerin kriterleri belirleme ve var olan standartları yerine getirmeyenlerin kurulma başvurusunu reddetme hakları olmalıdır. İzin verme süreci en azından bankanın sahiplerinin, müdürlerinin ve üst yönetiminin, planların uygulanması ve iç kontrolü ve aday banka sahibinin ya da aile organizasyonunun, ilgili bankanın yabancı bir banka olması durumunda kendi ülkesindeki izinler de temin edilerek, sermayenin kaynağını da içermelidir.

Prensip 4. Banka denetçileri, bankanın mülkiyetinin ve hisselerinin büyük kısmının el değiştirmesi durumunu değerlendirme ve reddetme yetkisine sahip olmalıdır.

Prensip 5. Banka denetçilerinin, kurumsal faaliyetlerinden ve yapılarından kaynaklanan büyük miktardaki hisse senedi alımlarının değerlendirilmesi ya da yatırımlar için kriterler oluşturulması konularında yetkileri olmalıdır.

Prensip 6. Banka denetçileri, bankalar için üstlendikleri riskleri yansıtacak asgari sermaye yeterliliği için limitler oluşturmalı ve zararları da göz önünde bulundurarak sermayenin bileşenlerini tanımlamalıdır. Uluslararası aktif bankalar için yerine getirilmesi gereken kriterler, Basel Sermaye Anlaşması'nda belirtilenlerden daha az olmamalıdır.

Prensip 7. Bankaların yaptıkları yatırım ve kullandıkları kredilerin yönetimi, yatırım yapmanın ve kredi kullandırmanın prosedürü ve uygulamaları ile banka politikalarının bağımsız değerlendirilmesi, her denetim sisteminin önemli bir özelliğidir.

Prensip 8. Banka denetçileri rezervler, kredi karşılıklarının yeterliliği, aktif kalitesini izlemek için izlenen prosedür ve uygulamalar, banka birleşmeleri ve kurulmalarına ilişkin yeterli politikalar konularında tatmin olmalıdır.

Prensip 9. Banka denetçileri, portföydeki ağırlıklı kalemi belirlemeli, yönetimi sağlayacak yönetim bilgi sistemlerinin varlığı konusunda tatmin olmalı, birbiriyle bağlantılı borçluların veya tek borçlu için açıklanan banka limitlerinin uygunluğuna dikkat etmelidirler.

Prensip 10. Bağlantılı kredilerden kaynaklanan suistimalleri önlemek için, banka denetçilerinin, birbiriyle bağlantısı olan şirketlere ve kişilere kredi verme konusunda kriterleri olmalı, bu şekildeki kredilerdeki artışlar izlenmeli ve riski azaltan veya kontrol altına alan önlemler alınmalıdır.

Prensip 11. Banka denetçileri, bankaların uluslararası kredi ve yatırım faaliyetleri dolayısıyla transfer edecekleri riskler ile ülke risklerinin kontrolü, izlenmesi ve belirlenmesi konusundaki politikaların yeterli olduğuna ve bu tür

risklere karşılık olarak yeterli rezervlerin sağlandığına dair tatmin olmaları gerekmektedir.

Prensip 12. Banka denetçileri, piyasa riskinin uygun kontrol edilip ölçüldüğü ve izlendiği konusunda emin olmalı, gerekli gördüklerinde açıklanan piyasa riski üzerine özel limitler ya da özel sermaye gerekliliği konusunda limitler koyabilmelidir.

Prensip 13. Banka denetçilerinin, bankaların uygun yönetim kurulu ve orta kademe yönetime sahip olduğu, sermayeyi risklerden korumak ve diğer bütün maddi riskleri kontrol etmek, izlemek, ölçmek ve belirleyebilmek için kapsamlı bir risk yönetimi sürecine sahip oldukları konusunda tatmin olmaları gerekmektedir.

Prensip 14. Banka denetçileri bankaların yaptıkları işlemlerin ölçeğine ve doğasına uygun iç denetim sistemlerinin varlığını belirleyebilmelidir. Bunlar, bankayı bağlayan sorumluluklar, yetkilerin görev tanımları, bankanın fonksiyonlarının ayrımı ve fonların ödenmesi, aktif ve pasifin muhasebeleştirilmesi, aktifin korunması, uygun bağımsız iç ve dış denetim, uygulanabilir yasa ve düzenlemelerle birlikte, bu kontrollere sadık kalacak testlerdir.

Prensip 15. Banka denetçileri, bankaların suç unsurları tarafından bilinçli ya da bilinçsiz kullanılmasını önleyecek ve finansal sektördeki yüksek iş ahlakı ve profesyonel standartlardan oluşan “Müşterinin kurallarını bil!” ilkesinden hareket eden prosedür, uygulama ve yeterli politikaları olduğu konusunda tespitler yapabilmelidir.

Prensip 16. Etkin banka denetimi sistemi uzaktan ve yerinden denetim çeşitlerini kapsayacak şekilde oluşturulmalıdır.

Prensip 17. Banka denetçilerinin bankanın yöneticileri ve kurumunun uygulanmasını anlayan biriyle düzenli iletişimi olmalıdır.

Prensip 18. Banka denetçileri bankanın tek ve konsolide bazda istatistiki verilerinin ve güvenilir raporların analizi, gözden geçirilmesi ve elde etme konusunda araca sahip olmalıdır.

Prensip 19. Banka denetçileri ya dış denetiminin kullanılması ya da yerinden denetim konusunda denetim bilgisinin bağımsız olarak değerlendirilmesi için bir araca sahip olmalıdır.

Prensip 20. Denetçilerin konsolide bazda banka grubunu denetleme yeteneğine sahip olmaları bankacılık denetiminin zorunlu bir unsurudur.

Prensip 21. Banka denetçileri bankanın düzenli olarak yayınladığı finansal raporların bankanın durumunu doğru biçimde yansıttığı konusunda ve her bankanın, denetçilere finansal şartlar hakkında doğru bilgi elde etme imkanı sağlayan uygulama ve politikaların tutarlı muhasebeleştirilmesine yeterli kayıtları sağlayabileceği konusunda tatmin olmalıdır.

Prensip 22. Banka denetçileri asgari sermaye yeterliliği rasyosu gibi zorunlulukları yerine getiremediği, yasal düzenlemelerin ihlali ya da tasarrufların farklı bir şekilde davranmaları durumunda doğru ve zamanında harekete geçmek için kullanabilecekleri denetim önlemlerine sahip olmalıdır.

Prensip 23. Banka denetçileri öncelikle yabancı şubeler, yan ve ortak girişimler ile dünya çapındaki organizasyonlar tarafından yürütülen işlerin uygulanmasını denetlemeli ve uluslararası aktif bankacılık işlemlerinin evrensel toplu denetimi yapılmalıdır.

Prensip 24. Öncelikle kendi ülkesindeki denetim otoriteleri ve ilişki içinde bulunan diğer farklı denetçilerle bilgi alışverişi ve iletişim kurulması, toplu denetimin önemli bir bileşenidir.

Prensip 25. Banka denetçileri yabancı bankaların yerel faaliyetleri için yerel kurumlar için var olan aynı yüksek standartları talep etmek zorunda olmalıdır. Aynı zamanda banka denetçileri konsolide denetim için ev sahibi ülke denetçileri tarafından gerekli olan bilgiyi paylaşma gücüne sahip olmalıdır.

Yukarıda sayılan temel prensipler, bankacılık lisansı verilmesi, kamunun aydınlatılması, denetim otoritesinin yasal yetkileri, sınır ötesi bankacılık faaliyetlerinin ilkeleri, risk yönetimi ve sermaye yeterliliği ile ilgili olarak genel bankacılık faaliyetlerin sağlıklı yürütülmesi koşulları dahil son derece önemli hususlara vurgu yapmıştır. Bu prensipler, ülkelerin bankacılıkla ilgili denetim ve gözetime ilişkin sistemlerinin iyileştirilmesi, düzenlemelerin uluslararası standartlar ölçüsüne göre yapılması, öngörülen tavsiyeler ışığında mevcut durumun gözden geçirilmesi ve eksik ya da hatalı yanlarının giderilmesi açısından önem arz etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL KRİTERLERİ

2.1. ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI (BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS – BIS-) DÜZENLEMELERİ VE BASEL I KRİTERLERİ

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), uluslararası sermaye hareketlerinin global krizler yaratabileceği endişesi ile bankaların kendi ülke ekonomilerinin taşıdığı riskleri taşıyabilmesi için, sermayelerinin aldıkları riskler karşılığında yeterlilik düzeyini ölçen ve buna ilişkin denetim yöntemleri geliştiren bir kurumdur. BIS, 1930 yılında İsviçre'nin Basel kentinde kurulmuş olup, finans piyasaları ile ilgili düzenlemeler açısından önemli bir uluslararası kuruluştur. BIS'in finans piyasaları ile ilgili olarak oluşturduğu komitelerden birisi Basel Komitesidir (Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi). Basel Komitesi para ve banka piyasalarındaki giderek artan sorunlar nedeniyle 1974 yılında G-10 ülkelerinin (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD) Merkez Bankası başkanlarından oluşturulmuştur. Komitenin amacı denetim sistemindeki farklılıkları yok etmek için işbirliği yapmak ve dünya çapında bankacılıkta denetimin kalitesini artırmaktır. Komite uluslararası bir sermaye yeterliliği uzlaşısının uluslararası bankacılık sistemindeki istikrarı artıracığı, ayrıca ulusal düzeydeki farklı sermaye yeterliliği düzenlemelerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliğini de ortadan kaldıracığı kanaatini taşımaktadır (Bolgün, Akçay, 2005:84-85).

Komitece yürütülen faaliyetleri üç başlıkta toplamak mümkündür (Altıntaş, 2006:59);

- Ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı ile ilgili, bilgi paylaşımı ve değişimini sağlamak,

- Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimindeki etkinliğini artırmak,
- Bankacılık denetim gözetimi ve düzenlemesi ile ilgili ihtiyaç duyulan alanlarda minimum standartlar koymak.

Komitenin aldığı kararların yasal bir yaptırımı bulunmamakta olup daha çok ülke denetim ve düzenleme otoritelerine detaylı düzenlemeler yapma olanağı sağlayacak, yol gösterici, denetim standartları ve tavsiyeleri niteliğindedir. Ancak komitenin yaptığı çalışmalar ortak bir standartla çalışılmasını temin edilebilmesi nedeniyle gün geçtikçe yaptırımı olan düzenlemeler haline gelmektedir. Komitenin çalışmaları ile iki prensip dahilinde (hiçbir yabancı bankanın denetimden kaçmaması ve yeterli bir seviyede denetimin olması) uluslararası farklılıkların ve boşlukların giderilmesi amaçlanmaktadır (Aydın, 2001 : 26).

2.2.ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI'NIN RİSK YÖNETİMİ KONUSUNDAKİ GENEL DÜZENLEMELERİ

Uluslararası ödemeler bankasının risk yönetimi konusunda yapmış olduğu düzenlemeleri sekiz kategoride incelemek mümkündür. (Ziraat Bankası, 2000 :37 – 75, TBB, 2001:1-20)

1. Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler (Eylül –1997)
2. Sermaye Yeterliliği
3. Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler (Temmuz – 1999)
4. Faiz Riskine İlişkin Risk Yönetimi
5. Risk Yönetiminde Banka Şeffaflığının Arttırılması
6. Bankalarda İç Denetim Sistemleri Konusunda Uluslararası Ödeme Bankası Tarafından Yayınlanan Prensipler
 - A. Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler (Eylül –1997)
 - B. Bankalarda İç Denetim Sistemleri (Eylül –1998)
 - C. Bankalarda Kurumsal Yönetim (Eylül –1999)

D. Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler İle İlişkisi (Temmuz –2000)

7. Elektronik Bankacılık ve Elektronik Para Faaliyetleri İçin Risk Yönetimi (Mart – 1998)

- A. Risklerin Teşhisi ve Analizi
- B. Risk Yönetimi
- C. Risk Değerlendirme
- D. Riskleri Yönetme ve Kontrol Etme
- E. Riskleri İzleme

8. Bankalarda Kurumsal Yönetim

- A. Banka Kurumsal Yönetimi
- B. Etkin Kurumsal Yönetimi Destekleyici Koşulların Sağlanması

2.3. BASEL I SERMAYE YETERLİLİK UZLAŞISI

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, 1988 yılında ülkeden ülkeye değişen sermaye yeterliliği hesaplama biçimlerini yeknesak hale getirmek ve uygulama standardı geliştirmek amacıyla Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını (Basel Capital Accord) yayımlamıştır. Bu düzenleme ile bankaların kredi riski oluşturan faaliyetleri ile mevcut sermayeleri arasında bağlantı kurulması amaçlanmış olup sadece kredi riskleri için sermaye gereksinimi tanımlanmış ve Aşağıdaki formülde görüldüğü gibi sermaye yeterlilik rasyosunun minimum %8 olması öngörülmüştür (Beşinci, 2004:3). Bu düzenleme banka sermayesinin toplam miktarı üzerine odaklanmış, dolayısıyla bankaların iflas riskini ve mevduat sahipleri için oluşabilecek maliyeti en aza indirmeyi amaçlamıştır (TBB, 2000:6). İlk kez bu düzenlemede “Cook Rasyosu” olarak bilinen sermaye yeterliliği oranı gündeme gelmiştir. Riske dayalı sermaye yeterliliği oranı (Basel-I) sadece ülkemizde değil

tüm dünyada geniş kabul görmüş ve bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde uluslararası standartlar haline gelmiştir (Altıntaş, 2006:57).

Basel I 1988 Sermaye Yeterlilik Formülü

Sermaye
Basel Sermaye Yeterlilik Oranı = ----- = %8 (en az %8)
(Cook Rasyosu) Kredi Riski

Sermaye uzlaşısı başlangıçta sadece uluslararası faaliyet gösteren bankalar için önerilmiş iken zaman içinde G-10 (ABD, İngiltere, Japonya, İsviçre, Almanya, Fransa, Kanada, İtalya, İsveç, Hollanda, Belçika) ülkeleri de dahil olmak üzere birçok ülke denetim otoritesince kabul görmüş ve günümüzde 100’den fazla ülke, sermaye yeterliliği hesaplama yöntemini Basel I’ i temel alarak oluşturmuş durumdadır.

1993 yılında yürürlüğe giren Basel I ile bankalar taşıdıkları riskle orantılı olarak yasal sermaye bulundurmaya başlamışlardır. Risk ağırlıklarının saptanmasında ülke riskleri de dikkate alınmıştır. Bu esasa göre ülke riski iki grup altında izlenmiştir. I. Grup OECD’nin tam üyesi olan ve IMF kredi taahhütlerini yerine getiren ülkeler, II.Grup ise diğer ülkelerdir. I. Gruba tabi ülkelerde yerleşik kuruluşların aktiflerinin risk ağırlıkları daha düşüktür. Sermaye yeterlilik oranı minimum %8 olacak şekilde düzenlemeler getirilmiştir. Mevcut düzenleme, bilanço dışı işlemlerin artması ile birlikte zamanla yetersiz kalmış ve 1988 yılındaki düzenlemeye ek olarak piyasa risklerinin de katıldığı düzenleme 1998 yılında uygulanmaya başlamıştır. Sermaye yeterliliği oranı aşağıdaki formülde görüldüğü gibi sermayenin, kredi ve piyasa risklerine oranı haline gelmiştir (Beşinci, 2004:3). Bu husus sermaye yükümlülük tutarının artırılması anlamına gelmektedir. Minimum sermaye yeterliliği oranı yine %8 olarak saptanmıştır.

Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements – BIS) tarafından belirlenen minimum sermaye yeterlilik oranı %8 olarak belirlenmişken,

geçiş dönemi yaşayan ya da istikrarsız faaliyet gösteren bankalar için bu oranın %15 seviyelerinde olması gerekliliği tavsiye edilmiştir. Bankanın üstlendiği riskler göz önüne alınarak banka yönetim kurulunca bankanın sermaye yeterliliği oranı belirlenmelidir. Bankacılık sektöründe, güven ve istikrarın sağlanması ile muhtemel tehlikelere karşı dayanıklılığın artırılmasını sağlamak için güçlü bir sermaye yapısına ihtiyaç duyulmaktadır (Çakır, 1991:29).

Basel I 1998 Sermaye Yeterlilik Formülü

$\text{Basel Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} = \%8 \text{ (en az \%8)}$
--

Piyasa riski; bankaların bilanço içi ya da bilanço dışı pozisyonları ile ilgili piyasa fiyatlarında ortaya çıkan değişiklikler nedeniyle karşılaşmaları muhtemel kayıplar olarak tanımlanmıştır. Faiz oranına duyarlı enstrümanlar ve hisse senetleri ile döviz kurundaki değişikliklerden etkilenebilecek her türlü bilanço içi ya da bilanço dışı kalem bankalar açısından piyasa riski taşımaktadır.

Komite, Temmuz 1999'da 1988 yılı anlaşmasının yerine sermaye yeterliliğinin yeni çerçevesini belirleyen bir taslak yayımlayarak amaçlanan sermaye çerçevesini aşağıda belirtilen üç temel madde üzerine oturtmuştur (Babuşçu, 2005:189).

1. 1988 yılı için oluşturulan standart kuralların yaygınlaştırılıp genişletilerek minimum sermaye yeterliliğinin belirlenmesi,
2. Kurumun sermaye yeterliliğinin ve iç değerlendirme sürecinin denetimi,
3. Güvenilir ve sağlam bankacılık uygulamalarının desteklenerek ve şeffaflık düzeyini artırıcı bir kaldıraç olarak piyasa disiplininin etkinleştirilmesidir.

Basel I'e göre bankalar kredi riskleri karşılığı tutmakta oldukları sermayenin yanı sıra, üstlendikleri piyasa riskleri karşılığında sermaye tutmakla yükümlü kılınmış ve piyasa risklerinin ölçülmesine ilişkin iki yöntem önerilmiştir. Bunlar standart yöntem ve içsel model yöntemidir. İçsel model yöntemi olarak riske maruz değer yöntemleri kullanılmakta olup bu yöntemler çalışmanın 1.5.1 bölümünde açıklanmıştır. Standart yöntemler ise faiz oranı riski, spesifik risk, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski pozisyonu olup aşağıda açıklanmıştır.

2.3.1. Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski, faiz oranındaki değişimlere bağlı olarak banka bilançosunun piyasa değerinin ve bu bilançodan beklenen getirinin değişmesi olarak tanımlanabilir (Eken, 1992:48). Türkiye gibi faiz oranlarının aşırı dalgalanmalar gösterdiği ve yüksek faiz oranlarının geçerli olduğu ülkelerde faiz riskinin yönetimi önemlidir. Faiz oranlarında meydana gelen değişmelerin, finansal araçların değerlerinde ortaya çıkardığı değişmeler, bankanın nakit akımları ile bilançosunun aktif ve pasifi üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Faiz oranı riski, faize ilişkin vade uzadıkça artan standart katsayılar yardımı ile hesaplanmaktadır. Örneğin vadeye kalan süre 1-2 yıl arası ise katsayı %1,25, eğer vade 20 yılın üzerinde ise katsayı %6'dır. Standart katsayılar volatilitiyi temsil etmektedir.

2.3.2. Spesifik Risk

Menkul kıymetleri ihraç eden kuruluşların taşıdıkları riskleri temsil etmektedir. Çeşitli finansal araçlardan veya hisse senetlerinden oluşan pozisyonlarda bu finansal araçları ihraç veya garanti eden ve ödeme yükümlülüğünü üstlenen kuruluşların yönetimlerinden ve mali bünyelerinden kaynaklanabilecek sorunlar yüzünden oluşabilecek risklerdir.

2.3.3. Hisse Senedi Pozisyon Riski

Hisse senedi pozisyon riski, şirket ortaklık hakkı sağlayan veya karından pay alma hakkı tanıyan menkul kıymetlerin, şirketin dağıttığı temettü veya benzeri gelirlerin azalması nedeniyle ya da genel ekonomik durumda meydana gelen olumsuz gelişmeler sonucu oluşan fiyat düşüşleri nedeniyle doğan zarar olasılığıdır. Hisse senetleri fiyat değişim riskini en aza indirmek için, hisse senedine yatırım yapacak olan bankanın yatırım yapacağı işletmelerin durumunu, sektörel analizini ve ekonomik konjonktürü dikkate alması zorunludur. Hisse senedi pozisyonlarının taşıdığı genel piyasa riski için ayrılması gereken sermaye yükümlülüğü, hisse senetlerinin cari fiyatları esas alınarak hesaplanan net pozisyonun %8 i oranında hesaplanır.

2.3.4. Kur Riski

Bankanın aktif ve pasif hesapları ile bilanço dışı yükümlülükleri için her bir döviz cinsi itibariyle net pozisyonları bulunur. Her bir döviz cinsi için hesaplanan net kısa pozisyon veya net uzun pozisyonlar Türk Lirası cinsinden toplanır ve bunlardan mutlak değer olarak büyük olanına göre toplam üzerinden %8 oranında sermaye yükümlülüğü hesaplanır.

2.3.5. Basel I'e Getirilen Eleştiriler

Uluslararası piyasalardaki gelişmeler, mevcut düzenlemenin gelişen koşullar karşısında yetersiz kalması, risk çeşitlerinin artması gibi unsurlar yeni sermaye standartları oluşturmayı gerektirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Basel I ortaya çıktığı dönemdeki ihtiyaçları karşılayan, ancak günümüzde risk ölçme yapısının yetersizliği nedeniyle eksik kalan bir uygulama haline gelmiştir. Basel I uzlaşısı uygulamaya girdiği yıllardan itibaren özellikle kredi riskinin ölçümünde

benimsenen yöntemler nedeniyle eleştiriye maruz kalmıştır. Kulüp kuralı dışında Basel I'e yöneltilen eleştirilerden bazıları şunlardır (Altıntaş, 2006:152-153).

- 1- Sermaye yeterliliği standart oranı risk bazlı olmaktan ziyade likidite bazlıdır.
- 2- Rasyo, bankaları iflasa götüren temel bir risk olan kredi kullandırımında yoğunlaşmayı dikkate almamaktadır.
- 3- Bütün firma kredilerine, teminata göre yapılan farklılaştırma dışında, aynı risk ağırlığı öngörüldüğünden bankalar yüksek getirili, fakat yüksek riskli alanlara girmeye teşvik edilmektedir.
- 4- Bankaların sadece sermaye yeterliliği oranını tutturmak için sermaye artırımına gitmeleri, getirisini dikkate almadan faaliyetlerini genişletmelerine sebep olmaktadır.
- 5- Sermaye yeterliliği oranını yükseltmek için sabit kıymetler gibi duran varlıkların yüksek değerlendirilmesi için her türlü yöntemle başvurulması nedeniyle, bu varlıkların gerçek değerleriyle satışı halinde ortaya çıkacak büyük zararlar, bankaların elini kolunu bağlar hale getirmiştir.

2.3.6. Basel I Uygulamasının Sonuçları

Sermayenin uluslararası dolaşımı ve daha iyi yönetilmesi amacıyla BIS öncülüğünde oluşturulan Basel Bankacılık Denetim Komitesi Sermaye yeterliliğine ilişkin uzlaşmayı 1988 yılında yayımlamış ve bu kriterleri 100'den fazla ülke uygulamaya başlamıştır. Buna rağmen 1990'lı yıllar ve sonrası yoğun bir şekilde finansal krizlerin yaşandığı dönem olmuştur. Söz konusu dönemde, Japonya, Güney Kore, Endonezya, Rusya, Türkiye ve Arjantin'de makro ekonomik krizler yaşanmış ve bu ülkelerde özellikle finans sektörü derinden etkilenmiştir. Reel sektör firmalarının ödeme kabiliyetini kaybetmesi ve bankaların alacaklarının tahsilinde

büyük sorunlarla karşılaşması gibi nedenler, Japonya, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye gibi ülkelerde bankacılık sektörünün yeniden yapılandırmasını geciktirmiş ve bunun sonucunda kriz yaşanan ülkelerde Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın %50'sine varan maliyetlere katlanılmak zorunda kalınmıştır. Tablo 1'de uluslararası finans piyasalarında son 25 yılda yaşanan finansal şokların maliyetleri gösterilmiştir

TABLO 1: Uluslararası Finansal Piyasalarda Yaşanan Şoklar

Tarih	Yaşanan Sonuçlar	Maliyet (%GSMH)	Maliyet (Milyar USD)
A.B.D. (01-03)	Kurumsal Şirketlerin İflası	3	300
Japonya (90-03)	Batık krediler, düşen varlık	14	550
Çin (90 lar)	1400 bankada yönetim değişikliği, 1300 ünün iflası	47	498
A.B.D (84-91)	Banka sektörünün yeniden yapılanması	2 ,7	150
Güney Kore(98 ler)	Banka sektörünün yeniden yapılanması	28	90
Meksika (95 ler)	20 banka'ya sermaye desteği	28	90
Türkiye (00-01)	20 nin üzerinde banka tasfiyesi, banka birleşmeleri	25	50
Arjantin (80-82)	70 finansal kurum iflası	55	46
Tayland (97 ler)	Bankacılık Sektörü Krizi	32	36
İspanya (77-85)	20 banka'nın kamulaştırılması	17	28
Malezya (97 ler)		35	25
İsveç (91-94)	5 bankanın kurtarılması	4	15
Venezüella (94 ler)	Banka iflası	20	14
Fransa (94-95)	Credit Lyonnais	0,7	10

Kaynak: Active Bankacılık ve Finans Dergisi, 2003:9-10

Küresel finans sektöründe 100’den fazla ülkenin finansal standartlar olarak kabul edip uygulamaya çalıştığı Basel I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır. Basel I’de bankanın maruz kaldığı kredi riskinin hesaplanmasında sadece beş farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı finans çevrelerince düşük bulunmuştur. Ayrıca farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından “herkese tek beden elbise” şeklinde tanımlanabilecek bir düzenleme olarak kabul edilmiştir. Basel I basit içerikli olması açısından gelişmiş ülkelerin uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük oyuncular ve akademik çevreleri tarafından olumsuz eleştirilere maruz kalmıştır (Teker, Bolgün, Akçay, 2004:50). Bu tür olumsuzluklar sonucu 1994 Meksika krizine bir tepki olarak 1996’da yayımlanan yeni bir dökümanla sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına piyasa riski dahil edilmiştir. Böylece Basel I uzlaşısı riske daha duyarlı hale getirilmiş ve Basel I’in gelişim süreci ivme kazanmıştır (BDDK, 2005a:2).

Yaşanan bütün olaylar göstermektedir ki, risk yönetimi ve finansal krizler sadece ülkelerin bankacılık sistemi ile ilgili değil, ekonominin, makro ekonomik yapının tümüyle ilgilidir. Bankaların etkin risk yönetimlerinin kalitesiyle finansal sistemin ve ekonomik istikrarın sürdürülebilir olmasının yakın ilişkisi vardır. Ülkede bütün yasal kurallar gibi bankacılık kesimine yönelik gerek Basel I gibi uluslararası kuralların gerekse yerel mevzuatın uygulanması ve denetlenmesi düşüncesi olmalıdır. Gelişmiş ekonomilerde 1 Ocak 1998 tarihinde uygulamaya konan son Basel I tebliği, Türk Bankacılık sektöründe tam dört yıl gecikmeyle 1 Ocak 2002’de Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ile uygulamaya girmiştir. Bu tarih 2001 Şubatında yaşanan bankacılık krizi sonrasına rastlamaktadır. Tablo 2’de Türkiye’de yaşanan önemli banka krizleri gösterilmektedir. Bu yönetmeliğin amacı, bankaların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı konsolide ve konsolide olmayan bazda yeterli öz kaynak bulundurmalarının sağlanmasıdır (BDDK Yönetmelik, 2002:1).

Tablo 2: Türk Bankacılık Sisteminde Yaşanan Finansal Krizler

Banka İsmi	İlgili Tarih	Banka Grubu	2001 Yılındaki Durum	İlgili Tarih
Türk Ticaret Bankası A.Ş.*	06.11.1997	Özel Ser. Tic. Bank.	TMSF’nda	
Bank Express A.Ş.*	12.12.1998	Özel ser. Tic. Bank.	Tefken Grubuna satıldı	29.06.2001
İnterbank*	07.01.1999	“ “	Etibank	15.06.2001
			Bünyesinde birleştirilmiştir.	
Sümerbank A.Ş.	22.12.1999	“ “	Oyak Grubu’na Satıldı.	09.08.2001
Yurtbank A.Ş.	“ “	“ ”	Sümerbank çatısı altında Birleştirilmiştir.	26.01.2001
Egebank A.Ş.	“ “	“ “	“ “	“ “
Eskişehir Bankası T.A.Ş.	“ “	Özel ser. Tic. bank	Etibank bünyesinde birleştirilmiştir.	15.06.2001
Yaşarbank A.Ş.	“ “	“ “	Sümerbank çatısı altında birleştirilmiştir.	26.01.2001
Bank Kapital T.A.Ş.	28.10.2000	“ “	“ “	“ “
Etibank A.Ş.	“ “	“ “	Tmsf’nda bulunan bankanın faaliyet izni 28.12.2001 tarihi itibarıyla kaldırılmıştır.	13.12.2001
Demirbank T.A.Ş.	06.12.2000	“ “	HSBC’ye satışı tamamlandı,	31.10.2001
Ulusal Bank T.A.Ş.	28.02.2001	“ “	Sümerbank çatısı altında birleştirilmiştir	17.04.2001
Sitebank A.Ş.	09.07.2001	“ “	Nova Bank’ satılmıştır. Hisselerin Devri 11.01.2002’de tamamlanmıştır.	21.12.2001
Milli Aydın Bankası A.Ş.	“ “	“ “	TMSF’nda	
Kent Bank A.Ş.	“ “	“ “	Bankanın faaliyet izni 28.12.2001	
Bayındırbank A.Ş.	“ “	“ “	TMSF’nda	
EGS Bank A.Ş.	“ “	Özel ser. Tic. bank	BayındırbankA.Ş. ile birleştirmek üzere faaliyet izni kaldırılmıştır.	27.12.2001
Toprakbank A.Ş.	30.11.2001	Özel ser.Tic. bank	TMSF’nda	
İmar Bankası A.Ş.	03.07.2003	4389 sayılı Bankalar Kanununun 14 üncü maddesinin (3) numaralı fıkrasına istisnaden Bankacılık		

		Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 03.07.2003 tarih ve 1085 sayılı kararı ile İmar bankası'nın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etmeizni kaldırılmış ve anılan Kanunun 16 ncı maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca yönetim yönetim ve denetimi TMSF'ye intikal etmiştir. 19.02.2004'te TMSF tarafından bankanın iflası istemiyle dava açılmıştır.
Pamukbank A.Ş.	19.06.2002	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 31.01.2003 tarih ve 978 sayılı kararı ve TMSF Yönetim Kurulunun 31.01.2003 tarih ve 61 sayılı kararıyla Çukurova Grubunun Pamukbank ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'ye olan borçlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin sözleşme BDDK ve TMSF ile Çukurova Grubu arasında 31.01.2003 tarihinde imzalanmıştır. Satış süreci tekrar başlatılan bankaya iki yatırımcı grubu tarafından teklif sunulmuş olup, bu teklifler 29.12.2003 tarihinde TMSF Yönetim Kurulu tarafından yetersiz bulunmuş ve bankanın bir kamu bankası ile birleştirilmesi yoluyla çözüme kavuşturulmasının değerlendirilmesi amacıyla çalışmalar başlatılmıştır.

Kaynak:TBB Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001, İstanbul, 2001 s.19, tmsf.org.tr

Türkiye’de 2001 krizi ile birlikte 20’nin üzerinde banka tasfiyeleri ve birleşmeleri olmuştur. Sermaye yeterliliği yönetmeliğini takip eden dönemde güçlü ekonomiye geçiş programı ile birlikte, enflasyon ve faiz oranları düşmeye başlamış, ekonomik büyüme ivme kazanmış, sermaye yapısı güçlendirilen bankacılık sektörünün yurt dışı finansman imkanları artmıştır. Bunun yanında düşük enflasyon ortamında faiz oranlarının ve dolayısıyla kar marjlarının daralması ve özel sektör kredi talebinin artmasına bağlı olarak bankaların aktif yapısında kredilerin payı yükselmeye başlamıştır. Bu nedenle, uzun zamandır faiz ve piyasa riskine maruz kalan Türk bankacılık sektörü bundan sonraki dönemde kredi riski ile daha sık karşı karşıya kalabilecektir. Bundan sonraki dönemde, minimum sermaye yeterliliği, piyasalara disiplin getirilmesi, operasyonel riske göre sermaye gerekliliği hususlarını da içeren Basel II kriterleri önem arzedecektir.

2.4. BASEL II SERMAYE YETERLİLİK UZLAŞISI

Uluslararası piyasalardaki gelişmeler, risk çeşitlerinin artması, mevcut düzenlemelerin değişen koşullar karşısında yetersiz kalması gibi unsurlar yeni sermaye standartları oluşturmayı gerektirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Basel I ortaya çıktığı dönemdeki ihtiyaçları karşılayan, ancak günümüzde risk ölçme yapısının yetersizliği nedeniyle eksik kalan bir uygulama haline gelmiştir. Bu çerçevede Haziran 1999’da ilk taslak metni yayımlanan “Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı”, daha hassas risk ölçümüne ulaşma amacı taşıyan bir düzenleme olarak ortaya konulmuştur (Babuşçu, 2005:263). Bankaların kredi riski taşıyan aktiflerini, yeni bir karşı taraf sınıflandırmasına tabi tutan düzenleme ile karşı tarafların kredi değerliliği ön plana çıkarılmış, ulusal denetim otoritelerinin denetimlerinin önemi vurgulanmış ve kamuyu aydınlatma gereklilikleri belirlenerek şeffaflık sağlama yolunda adımlar atılmıştır. Düzenlemenin taslaklar halinde farklı zamanlarda kamuoyunun bilgisine sunularak tartışılması sağlanmış ve Haziran 2004’te en son şekli verilerek “Basel II, 2. Sermaye Uzlaşısı” adı altında kesinleşmiş metin olarak yayınlanmıştır.

Basel II’nin, G-10 ülkelerinin uluslararası aktif bankaları için standart yöntemlerle (veya kredi riski ölçümünde temel içsel derecelendirme yaklaşımı ile) 2007 yılı başından itibaren uygulanması planlanmaktadır. Daha ileri yaklaşımların uygulanması için planlanan tarih ise 2008 yılı başıdır. Avrupa Birliği de Basel komitesi tavsiyelerine uygun olarak çalışmalarına devam etmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu yeni sermaye direktifine (Capital Adequacy Directive-3, CAD-3) ilişkin taslağı Basel Komitesince nihai metnin yayınlanmasından hemen sonra 14 Temmuz 2004 tarihinde duyurmuştur. Basel II Avrupa Birliği’nde 2007 yılında yürürlüğe girecektir.

Basel II’nin getirdiği en önemli yenilik bütün bankalara uygulanacak tek tip sermaye yeterliliği ölçümünden vazgeçilmesidir. Basel II’ de Basel I’deki kredi risk ölçümü yöntemi değiştirilmiş, buna bağlı olarak piyasa riskinin ölçümünde spesifik riskle ilgili kısmi değişiklik yapılmış, operasyonel riskler sermaye yeterliliği

ölçümüne yeni bir unsur olarak dahil edilmiş, yapısal faiz oranı riski başta olmak üzere diğer risklerden kaynaklanan sermaye yükümlülüğünün ise banka denetim otoritelerince banka bazında takdir edilerek nihai sermaye yeterliliği oranına ulaşılması öngörülmüştür. Aşağıdaki formülde görüldüğü gibi oranın payında herhangi bir değişiklik öngörülmezken, asgari oran %8 olarak korunmuştur (Beşinci, 2004:6).

Basel II Sermaye Yeterliliği Oranının Formülü

		Toplam Sermaye	
Basel Sermaye	=	_____	= %8 (en az)
Yeterlilik Oranı		Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk	

2.4.1. Sermaye Yeterliliği

Bankalar yabancı kaynak birikimiyle çalışan kurumlar olmalarına rağmen kanuni zorunluluklar nedeniyle sermayelerini belli bir seviyenin üzerinde tutmak zorundadırlar. Bu zorunluluk genelde bankaların öngörülemeyen zararlarını telafi edebilme kabiliyetlerini arttırmaları ve kamunun çıkarlarını yakından ilgilendiren bankacılık sektöründe olası krizlerin önüne geçilmesi için öngörülmüştür (TBB, 2006:21).

Bankacılıkta sermayenin gördüğü en önemli işlev, üstlenilen risklerden kaynaklanabilecek muhtemel veya çok yüksek miktartlı beklenmeyen zararların karşılanmasıdır. Sermayenin sadece yüksek montanlı beklenmeyen zararları karşılaması yeterli değildir. Bu tür zararlar gerçekleştiğinde, kalan sermayenin bankanın faaliyetlerine yeterli kapasite ile devam etmesine imkan verecek düzeyde olması gerekir. Bankaların başta kredi verme faaliyetleri olmak üzere, faaliyetlerini hem yasal kredi limitlerine uygun bir şekilde hem de rekabet edebilecek bir ölçekte

devam ettirebilmeleri için yeterli sermayeye ihtiyaçları vardır.

Bankaların kredibilitesi sermayeleri ile doğru orantılıdır. Sermayesi güçlü bankalar, rating kuruluşlarından yüksek kredi notu alıp, ulusal ve uluslararası piyasalardan daha ucuza borçlanma imkanı elde ederler. Ayrıca sermayesi güçlü bankalar, serbest sermayelerini daha düşük getirili ancak daha likit plasmanlarda değerlendirebildiklerinden, kriz veya panik dönemlerinde mudilerin para çekme taleplerini daha rahat yerine getirebilmektedirler.

Sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde bankanın aktif yapısı, bankanın karşılaşılabileceği risklerin önemli bir kaynağı olarak değerlendirilmelidir. Taşıdıkları riskler açısından sınıflamaya tabi tutulabilen aktif kalemleri ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek riskler, ekonomik koşullarda ve piyasalarda meydana gelebilecek ani değişimlere son derece duyarlıdır. Serbest sermaye ile riskli aktifler arasındaki ilişkinin sadece bilanço içinde kalmaması, sermayenin bilanço dışı işlemlerden doğabilecek riskleri de karşılaması gerekmektedir. Sermaye yeterliliğinde oransal yaklaşımın bu bakış açısı, yeterlilik ile ilgili göstergelerin sadece sermaye ile mevduat arasında sınırlı kalmamasını, daha geniş bir değerlendirmenin yapılmasının önemini vurgulamaktadır (Şaylı, 2002:16).

Bir bankanın sermayesinin sağlandığı fonksiyonlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Bir bankanın kuruluşu ve faaliyete başlaması için gerekli olan masrafların finansmanını sağlar.
- Bankaya para yatıracak mevduat sahiplerine, bankaya borç veren kişi ve kuruluşlara, banka ile ticaret ilişkisine gireceklere gerekli güveni sağlar.
- Banka yönetimin önceden kestiremediği zararları karşılayabilecek bir güvenlik marjıdır.
- Bankanın iflası veya tasfiyesi durumunda bankadan alacaklı durumunda onların uğrayabilecekleri kayıpları en aza indirmeyi sağlar.
- Banka için bir fon kaynağıdır.

- Mevduat fonlarının bankaya çekilmesini sağlayan önemli bir araçtır.
- Bankacılık faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kredi riskini karşılamaktadır.

Bir bankanın sahip olduğu sermayenin yukarıda sıralanan bu fonksiyonları sağlayabilecek miktarlarda olması gereklidir. Bankanın ihtiyaç duyduğu sermaye miktarı, aktif ve pasif kalemlerinin kompozisyonuna, nakit akışlarının düzenliliğine, yönetiminin kalitesine ve özellikle rekabet açısından bankanın içinde bulunduğu ortama bağlıdır (Aydın, 1993 :65).

Sermaye Yeterliliğini ölçmek amacıyla sermaye yeterlilik oranı kullanılır. Bu oran, risk ağırlıklı aktifler (likit aktifler, krediler vb.) ile, öz sermayeye katkı sermayenin (ödenmemiş sermaye, yedek akçeler, değerleme fonları) eklenip sermayeden yapılan indirimlerin (geçen yıl zararı, dönem zararı) çıkarılmasıyla elde edilen Sermaye Tabanı arasındaki ilişkiyi ölçer ve istenilen seviyesi %8 olarak belirlenmiştir. Bu oranın ölçülmesindeki amaç, bankanın sermaye tabanının risk ağırlıklı aktiflerini ne ölçüde karşıladığını ölçmektir. Bu oranın yanı sıra, öz sermayenin borçlara oranı, öz sermayenin kredilere oranı, öz sermayenin duran varlıklara oranı, öz sermayenin toplam mevduata oranı, öz sermayenin aktifler toplamına oranı ve öz sermayenin pasifler toplamına oranı gibi oranlar ile de öz sermayenin riskleri karşılayabilmede yeterli olup olmadığı ölçülmektedir. Sermaye yeterliliği fonksiyonel olarak bir bankanın riske açıklılığının ifadesidir (Atan, 2002:16).

Bir bankanın öz sermaye yeterliliği riski ile karşılaşmaması için ;

- 1.Bankanın öz sermaye miktarı sabit kalırken, bankanın aktiflerinin çok daha hızlı artması halinde,
- 2.Bankanın aktif kalemleri sabit kalırken öz sermaye miktarının azalması durumunda ve
- 3.Bankanın sahip olduğu öz sermaye miktarının aktiflere göre daha hızlı azalması durumlarında önlemlerin alınmaya başlaması gerekir.

Bankanın sermaye yeterliliği riskinin yönetiminde sermayeyi oluşturan birimlerin dağılımı ve öz sermayenin seyri iyi izlenir ve gerçek sermaye yapısı belirlenir. Sermayeye nakit katkısı olan olmayan birimler tespit edilir. Sermaye yetersizliği olması durumunda alınacak tedbirler önceden belirlenir. Bu durumda banka birleşmeleri, aktif büyüklüklerin azaltılması veya sınırlandırılması, faiz harcamalarının azaltılması gibi alternatif çözüm yolları düşünülür.

Sadece tek tek bankaların değil, bir ülkedeki bütün bankacılık sektörünün yeterli sermaye ile faaliyet göstermesinin sağlanması, sistemik kriz riskini azaltır. Ulusal veya uluslararası ölçekte kamu veya özel sektör sermayeli tüm bankalar için uygulanan eşit sermaye yükümlülükleri, bir taraftan finansal istikrara hizmet ederken diğer taraftan rekabet eşitsizliklerini önleyici işlev görür.

Basel II, riske dayalı sermaye yeterliliği ölçümünü üç yapısal blok üzerine oturtan bir süreç olarak planlamıştır (Altıntaş, 2006: 78).

- 1- Asgari Sermaye Yükümlülüğünün hesaplanması (birinci yapısal blok)
- 2- Denetim Otoritesinin İncelemesi (İkinci yapısal blok)
- 3- Piyasa Disiplini (Üçüncü yapısal blok)

Basel II’de hesaplanan sermaye yeterliliği oranının asgari %8 olması bankanın ihtiyaç duyduğu sermaye düzeyine sahip olduğu anlamına gelmektedir. Söz konusu minimum sermaye düzeyi bankanın faaliyetini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için gerekli optimum sermaye düzeyinin hesaplanması için sadece bir başlangıçtır. Denetim otoritesi, 2. yapısal blokta, asgari sermaye yükümlülüğü hesaplanırken dikkate alınmayan riskleri de dikkate alarak, dikkate alınan risk ile ilgili olarak da yapılan hesaplamaların bankanın risklilik düzeyine uygun olup olmadığını kontrol eder ve banka için optimum olduğu kanaatine ulaşılan sermaye yükümlülüğünü hesaplar. Denetim otoritesi yaptığı inceleme ve hesaplamalar sonucuna her bir banka için farklı düzeyde asgari sermaye yükümlülüğü öngörebilecektir.

Üçüncü yapısal blokta ise bankaların taşıdıkları bütün riskler için yeterli sermayeye sahip olmalarını sağlamak ve yeterli sermayeye sahip olmak için ilgili idarenin doğru bir şekilde bilgilendirilmesiyle oluşacak piyasa baskısı da dikkate alınarak bankaların risk yönetiminde daha iyi teknikler geliştirip kullanmalarını teşvik etmek amaçlanmaktadır.

2.4.2. Asgari Sermaye Yükümlülüğünün Hesaplanması

Asgari sermaye yükümlülüğü; yasal sermayenin, risk etkisine maruz kalma ölçüsünü ve bu risklerle ilgili olarak sermaye düzeyinin belirlenmesi kurallarını içermektedir(Alkin, 2001:84). Bankaların gerekli sermaye miktarlarının belirlenebilmesi için önce kredi, piyasa ve operasyonel risklerinin miktarı farklı ölçüm yöntemleri ile ölçülmekte ve ardından gerekli sermaye miktarı belirlenmektedir. Bu yöntemler gelişmişlik düzeyine göre tablo 3’de gösterilmiştir.

TABLO 3: Basel II Risk Ölçüm Yöntemleri

GELİŞMİŞ LİK DÜZEYİ	KREDİ RİSKİ	PİYASA RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
BASİT	Basitlendirilmiş Standart Yaklaşım		Temel Gösterge Yaklaşımı
ORTA	Standart yaklaşım	Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım
			Standart Yaklaşım
İLERİ	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	Riske Maruz Değer Yaklaşımı (VaR)	İleri Ölçüm Yaklaşımları
	Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı		

M.Ayhan Altıntaş, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, 2006:79

Basel II’de risklerin ölçülmesinde piyasa riskine ilişkin bir yenilik getirilmezken, kredi riskine ilişkin olarak tamamen yeni iki yöntem geliştirilmiştir. Bunlar standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımdır.

2.4.2.1. Kredi Riski

Basel II kredi riskinin ölçümü için iki yöntem öngörmüştür. Bu yöntemler; standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımdır.

2.4.2.1.1. Standart Yaklaşım

Basel II'deki standart yaklaşımın Basel I'e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır (BDDK, 2005a:6). Bu yöntemde bankaların alacakları, karşı tarafın niteliği dikkate alınarak gruplandırılmaya çalışılmaktadır. Daha sonra alacağın bulunduğu grupta rating notu hangi risk ağırlığına denk geliyorsa o ağırlığa göre risk miktarı bulunmaktadır. Basel II dökümanında bankaların bütün alacakları için sınıflandırma ve rating notlarına göre risk ağırlıklarının ne olacağı belirlenmiş durumdadır. Derecesi olmayan kredi müşterileri % 100 risk ağırlığına tabi tutulurken derecesi çok düşük olan müşterilerin kredileri % 150 risk ağırlığına tabi tutulabilmektedir. Kurumlara verilen derece notları ülke derece notunu geçemez. Bu çerçevede bankaların alacakları;

- Kamudan alacaklar
- Bankadan alacaklar
- Kamu kuruluşlarından alacaklar
- Çokuluslu kalkınma bankalarındaki riskler
- Sermaye piyasası şirketleri
- Kurumsal riskler
- Perakende riskler
- İkamet amaçlı gayrimenkul ipotekli alacaklar
- Ticari gayrimenkul ipotekli alacaklar
- Yüksek risk kategorileri
- Diğer aktifler

olarak gruplandırılmıştır.

Hazine ve Merkez Bankalarına Kullandırılan Krediler: Bankaların, ülkelerin hazinelerinden ve merkez bankalarından olan alacakları, Tablo 4'deki skalaya göre risk ağırlıklandırmasına tabi tutulacaktır. Burada risk ağırlıklandırması yapılırken ülkenin rating notları dikkate alınacaktır (BDDK, 2005a : 23).

TABLO 4: Basel II'ye Göre Risk Ağırlıklandırması

Derece	AAA	A+/A-	BBB+	BB+/B-	B- altında	Raiting Yok
	AA-		BBB-			
RiskAğırlığı	%0	%20	%50	%100	%150	%100

Şenol Babuşçu, Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, 2005:267

Yabancı para cinsinden alacaklarda Tablo 4 esas alınmakla beraber ulusal uygulama tercihine bağlı olarak, bankalar kurulu bulundukları ülkenin hazinesine (veya merkez bankasına) ulusal para cinsinden kullandıkları ve fonladıkları krediler için daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilecektir (Babuşçu, 2005:269). Bu durumda örneğin BDDK ulusal otorite olarak, Türk Hazinesi tarafından çıkarılmış iç borçlanma senetlerinden YTL olarak çıkarılmış olanlara bankaların % 0 da dahil olmak üzere kendi belirlediği risk ağırlığını uygulamalarına karar verebilirken, yabancı para olarak çıkarılmış olanlara ülke rating notu hangi ağırlığa karşılık geliyorsa doğrudan o uygulanacaktır. Bu uygulama özellikle ülkemiz gibi rating notu düşük devletler için ulusal otoritenin yerel para cinsinden hazine borçlanmalarına uygulanacak risk ağırlığını düşük belirlemesi durumunda, bankaların yerel para ile çıkarılmış iç borçlanma enstrümanlarını tercih etmelerine ve yabancı para olarak çıkarılmış borçlanma enstrümanlarından kaçmalarına yol açacaktır.

Bankalara Kullandırılan Krediler: Komite, bankalardan olan alacaklar için 2 seçenek öngörmüştür. Seçeneklerden hangisinin uygulanacağına Ulusal Denetim Otoritesi karar verecektir.

TABLO 5: Risk Ağırlandırma Skalası – Seçenek 1

Kamu Kurumu Derecesi	AAA	A+/A-	BBB+	BB+/B-	B- altında	Raiting yok
	AA-		BBB-			
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%100	%150	%100

Kaynak: Şenol Babuşçu, Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, 2005:268

1.seçeneğe göre, bankalar için, Tablo 5’te yer alan ve ‘kamu’risk ağırlığını 1 derece yükseğine karşılık gelen risk ağırlıkları kullanılacaktır.

2.seçenekte, karşı taraf bankanın ‘raiting’ine göre belirlenmiş risk ağırlığı tablosu kullanılacaktır (Tablo 6).

TABLO 6: Risk Ağırlıklandırma Skalası – Seçenek 2

Banka Derecesi	AAA	A+/A-	BBB+	BB+/B-	B- altında	Raiting Yok
	AA-		BBB-			
Risk Ağırlığı	%20	%50	%50	%100	%150	%50
Kısa Vadeli Alacaklar İçin	%20	%20	%20	%50	%150	%20

Kaynak: Şenol Babuşçu, Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, 2005:268

Kendi bankaları için daha düşük risk ağırlığı uygulayan ülkeler, bankalardan olan yerel para cinsi ve 3 aydan kısa vadeli alacaklarda, ‘kamu’ için belirlenmiş risk ağırlılığının bir yükseğini kullanabileceklerdir. Rating derecesi olmayan bankalardan olan alacaklara uygulanan risk ağırlığı, kamudan alacaklara uygulanandan daha düşük olamamaktadır.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Kullandırılan Krediler: Basel II düzenlemesinde Hazine ve Merkez Bankası dışındaki kamu kurumları, bu kurumlardan ayrı değerlendirilmiştir. Bir kuruluşun kamu kuruluşu olup olmadığı konusunda da belli kıstaslar konulmuştur. Burada özellikle gelir yaratma güçleri dikkate alınmaktadır. Ulusal sınırlar içinde faaliyet gösteren yerel kamu kuruluşlarına kullandırılan kredilerin risk ağırlıkları esasen 1. veya 2. seçenek çerçevesinde ulusal inisiyatife bağlı olarak belirlenecektir (Basel Komitesi, 2004:29) Bankalar için uygulanacak tablodaki kısa vadeli alacaklar için olan bölüm burada uygulanmayacaktır. Ancak, Ulusal Denetim Otoritesinin tercihine göre, bu grup için kamu risk ağırlığı da kullanılabilir.

Çok Taraflı Kalkınma Bankalarına Kullandırılan Krediler: Çok taraflı kalkınma bankalarına kullandırılan krediler için uygulanan risk ağırlıkları, genel olarak bankalardan olan alacaklar için Tablo 6’daki 2. seçenekte olduğu gibi bağımsız kredi derecelendirmelerine dayandırılacaktır. Ancak kısa vadeli alacaklar için avantajlı uygulama geçerli olmayacaktır.

Komite, bazı özel koşulları sağlayan çok uluslu kalkınma bankaları için %0 risk ağırlığı uygulanmasını kabul etmektedir. Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Avrupa Kalkınma Bankası vb. bankalar bu kategoriye girmektedir.

Sermaye Piyasası Şirketlerine Kullandırılan Krediler: Bu şirketlere yönelik gözetim ve denetim düzenlemeleri bankalar gibi yeterli düzeyde ise banka risk ağırlıklandırılması esas alınacak, yeterli düzeyde değilse bu alacaklara kurumsal alacaklar için uygulanacak risk ağırlıkları uygulanacaktır.

Kurumsal Krediler: Kurumsal firmalardan alacaklara yönelik riskler Tablo 7’teki gibi ağırlıklandırılmaktadır.

TABLO 7: Kurumsal Firmalar Risk Ağırlık Tablosu

Derece	AAA	A+/A-	BBB+	BB+/B-	B- altında	Rating yok
	AA-					
Risk Ağırlığı	%20	%50	%100	%100	%150	%100

Kaynak: Şenol Babuşçu, Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, 2005:270

Ulusal Denetim Otoritesi, dışsal derecelendirmeyi göz önüne almaksızın bütün kurumsal risklerin %100 risk ağırlığına konulmasına karar verebilecektir. Bu uygulamaya gidilmesi durumunda, firmaların ratingi dikkate alınmayacak ve tamamı için %100 risk ağırlığı kullanılacaktır.

Perakende Krediler: Bu başlık altında toplanan banka alacakları kişiler ya da küçük işletmelere verilmiş olmalıdır. Yenilenen krediler, kredi kartı limitleri, bireysel krediler ve kiralamalar, küçük işletme kredileri ve taahhütler bu kapsamdadır. Gayrimenkul kredileri bu kapsamda yer almamaktadır. Ayrıca tek bir borçluya kullandırılan perakende kredileri 1 milyon Euro’dan fazla olmamalıdır. Bu portföy içinde yer alan krediler için, tahsili gecikmiş alacaklar hariç olmak üzere, %75 risk ağırlığı kullanılabilir.

Konut İpoteği Karşılığı Krediler: Tamamı konut ipoteği ile teminat altına alınmış krediler %35 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Düzenleyici otorite bu kredilerle ilgili olarak söz konusu oranı uygulamak için yeterince karşılık ayrıldığından emin olmalıdır. Kriterin yerine getirilmediği durumlarda düzenleyici otorite standart risk ağırlığını artırmalıdır.

Ticari Gayrimenkul İpoteği Karşılığı Krediler: Basel Komitesi, en riskli alanlardan biri olarak gördüğü bu gruptaki kredilerin %100'den başka bir risk ağırlığı ile değerlendirilmesini istemektedir. Ancak, gelişmiş ve iyi organize olmuş emlak piyasaları olan ülkelerde, kredinin ipotekli kısmının (ipotek konusu kıymetin piyasa değerinin %50'sinin veya kredi açıldığı tarihteki değerinin %60'ının altına düşmemesi kaydıyla) %50 risk ağırlığına tabi tutulmasına olanak tanınmaktadır.

Tahsili Gecikmiş Alacaklar: Herhangi bir kredinin tahsili 90 günden fazla gecikmiş bulunan teminatsız kısmının özel karşılıklar düşüldükten sonra kalan net tutarı için uygulanacak risk ağırlığı aşağıdaki gibi belirlenecektir.

- Özel karşılıkların toplam kredilerinin %20'sinden az olduğu durumlarda %150 risk ağırlığı,
- Özel karşılıkların toplam kredinin %20'sinden fazla olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı,
- Ayrıca, özel karşılıkların toplam kredinin %50'sinden az olmadığı durumlarda düzenleyici otorite %100 risk ağırlığını %50' ye çekebilir.

Konut kredileri ile ilgili olarak bu kredilerin geri dönüşü 90 günden fazla geciktiğinde %100 risk ağırlığı uygulanır. Eğer bu krediler takibe düşmüş ve özel karşılıkların toplam kredilere oranı %50'den az değilse, risk ağırlığı %50'ye indirilebilir.

Yüksek Risk Kategorileri: %150 veya daha yüksek oranda risk ağırlığına tabi tutulacak krediler aşağıda sayıldığı gibidir.

B-'nin altında derecelendirilmiş hazine ve merkez bankaları, yerel kamu kuruluşları, bankalar ve menkul kıymet şirketlerinden alacaklar,

BB-'nin altında risk derecesine sahip olan şirketlerden alacaklar,

BB+ ile BB- arasında derecelendirilen menkul kıymetleştirilmiş alacaklar
%350 oranında risk ağırlığına tabi tutulacaklardır.

Ulusal denetim otoriteleri, risk sermayesi ve özel sermaye yatırımları gibi bazı aktiflerle bağlantılı alacaklara %150 veya daha yüksek bir risk ağırlığı uygulamaya karar verebilirler.

Diğer Aktifler: Nakit, kurum kasalarında muhafaza edilen külçe altın ya da karşılığı olan külçe altın sertifikaları ulusal tercihe bağlı olarak nakit kabul edilerek %0 risk ağırlığına tabi tutulabilir. Tahsil sürecindeki nakit benzeri aktifler %20 risk ağırlığına tabi tutulabilir. Diğer aktiflerin tamamı için uygulanacak standart risk ağırlığı %100'dür. Bankalar veya menkul kıymet firmalarınca yasal sermaye temini amacıyla ihraç edilen menkul kıymetlere yapılan yatırımlar, eğer öz kaynaklardan indirim kalemi olarak tanımlanmışlarsa %100 risk ağırlığına tabidir.

Bilanço Dışı İşlemler: Bilanço dışı kalemler öncelikle 'krediye dönüşüm oranları' ile çarpılacak ve kredi eşdeğerlerine indirgenecektir. Aslında Basel sermaye yeterliliği uzlaşlarındaki 'krediye dönüşüm oranlarını' 'nakdi krediye dönüşüm oranları' olarak düşünmek daha uygundur. Zira nakdi olmayan krediler, krediye dönüşüm oranları ile çarpılmadan önce de zaten kredidirler (Altıntaş, 2006:415).

Krediye dönüşüm oranı vadesi bir yıla kadar olan taahhütlerde %20, bir yılın üzerindeki taahhütlerde %50, banka menkul kıymetlerini teminat olarak verilmesi durumunda %100, koşulsuz cayılabilir taahhütlerde ise %0'dır.

Kredi Risk Azatımı: Bankalar karşı karşıya bulundurdıkları kredi riskini azaltmak için pek çok teknik kullanabilirler. Örneğin kredinin teminatına kredi riskinin tamamını ve ya bir kısmını karşılayacak miktarda nakit veya menkul kıymet alınması, üçüncü bir şahıs veya başka bir mali kurumun kullandırılan krediye kefil olması, kredi riskini azaltmak için türev ürün satın alınması, kredi borçlusunun banka nezdindeki mevduat ve alacaklarının bankanın kredi alacağına mahsup edilmesi bu yöntemlerden bazılarıdır. Basel II'de kredi riski azaltımında kullanılabilecek teminatları üç grupta incelemek mümkündür:

- Finansal teminatlar (nakit ve benzerleri, menkul kıymetler)
- Garanti ve kefaletler,
- Kredi türevleri

Konut ipotekli krediler ile ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı kullandırılan krediler ayrıca düzenlendiğinden, gayrimenkul ipoteği, kredi riski azaltımında teminat grubu olarak ele alınmamaktadır.

2.4.2.1.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

İçsel derecelendirme yaklaşımları bankaların kredi riski değerlendirmelerini kendi bünyelerinde kuracakları derecelendirme (rating) sistemleri vasıtasıyla yapmalarını öngörmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımla kurum, ülke ve banka riskleri benzer bir uygulama ile değerlendirilmekte, bireysel krediler, proje finansmanı ve hisse senedi riski ayrı yapılar altında incelenmektedir (Bolgün, Akçay, 2005:534). İçsel modeller çok ağır standartlara bağlandığından özellikle ileri içsel derecelendirme yaklaşımını kullanmaya ehil bulunup yetkilendirilebilecek gelişmiş uluslararası banka sayısının bile ilk etapta sınırlı kalacağı tahmin edilmektedir (Altıntaş, 2006:432).

Basel II içsel derecelendirme yaklaşımlarının amacı yasal sermaye yeterliliğinin hesaplanmasından ibaret değildir. İçsel derecelendirme yaklaşımları kredi sürecinin temelini oluşturmakla beraber, sermaye yeterliliğinin ölçümünde az çok bir standart sağlamakta ancak, bankaların ve risklerin daha iyi yönetilmesine bahse değer bir katkısının olmadığı düşünülmektedir. Basel I'in yürürlüğe girdiği 1988 yılından bu yana tüm dünyada yaşanan bankacılık krizleri bunun en temel kanıtı olarak görülmektedir. Bu sebeple belki de Basel –II'yi Basel I'den ayıran en temel özellik sermaye yeterliliğinin daha riske duyarlı bir şekilde ölçümünün ötesinde, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerinin hedeflenmiş olmasıdır (Altıntaş, 2006: 433).

İçsel derecelendirme yaklaşımı kredi portföyü ile ilgili ‘beklenen kayıp’ ve ‘beklenmeyen kayıp’ tutarlarının hesaplanmasına dayanır. Sermaye yükümlülüğü beklenmeyen kayıplar içindir. Beklenen kayıpların sermayeden indirilmesi gerekir. İçsel derecelendirme yaklaşımında, bankaların öngörülen standartları karşılayabilme düzeyine göre tercih edebilecekleri iki seçenek vardır:

- Temel içsel derecelendirme yaklaşımı
- İleri içsel derecelendirme yaklaşımı

Her iki yaklaşım da kredi sınıfları itibariyle farklılaşabilen üç ana unsur çerçevesinde şekillenmektedir:

- Risk bileşenleri; bankalarca tahmin edilecek veya denetim otoritelerince standart olarak belirlenecek risk parametreleridir,
- Risk ağırlık fonksiyonları; risk bileşenlerini girdi olarak alan, ‘beklenmeyen kayıplar’ için sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında kullanılacak fonksiyonlardır,
- Asgari şartlar; Her bir varlık sınıfı itibariyle içsel yaklaşımların kullanılabilmesi için ileri sürülen standartlardır.

Temel ve ileri yaklaşım arasındaki farklılık, temel yaklaşımda içsel derecelendirme sistemi ile ilgili bazı risk bileşenleri ve parametrelerin denetim otoritesi tarafından sağlanmasıdır. İleri yaklaşımda tüm risk bileşenleri, gerekli koşulları sağlamaları halinde, bankaların sorumluluğuna bırakılmaktadır. Risk ağırlık fonksiyonları, uzlaşıda standart olarak temin edilmiş olup, her seçenek altında aynıdır.

2.4.2.2. Piyasa Riski

Basel II kriterleri piyasa riskine ilişkin farklı bir yaklaşım getirmemiş olup piyasa riskinin ölçülmesi yöntemleri Basel I’de olduğu gibidir. Piyasa riskinin

ölçümünde en yaygın olarak kullanılan yöntem “Riske Maruz Değer” yöntemi olup, bu yönteme ilişkin açıklamalar 1.5.1 numaralı bölümde yapılmıştır.

2.4.2.3. Operasyonel Risk

Basel-II uzlaşısında ‘operasyonel risk’, yetersiz veya başarısız içsel süreçler, insanlar ve sistemlerden veya dışsal olaylardan kaynaklanan kayıp riski olarak tanımlanmıştır. Bu tanım hukuki riski de içerir, fakat stratejik riski ve isim ve ün riskini içermez (Basel Komitesi, 2004:189). Tanım operasyonel risklerin kaynağına veya nedenine odaklanmakta ve operasyonel risklerin başlıca dört kaynaktan gelebileceğini kabul etmektedir: insanlar, süreçler, sistemler ve dışsal olaylar (Aksel, 2002a:6).

Ölçümündeki büyük güçlüklerle rağmen, Basel komitesi bankaların operasyonel risk için de sermaye bulundurmalarını zorunlu hale getirerek çok önemli bir adım atmıştır. Bundan sonra bankaların operasyonel risk hususunda ister istemez çok daha duyarlı davranacakları, operasyonel riskin ölçüm ve yönetimine daha fazla kaynak harcanacağı, bunun da sonuçta operasyonel risk alanındaki gelişmeleri daha da hızlandıracağı söylenebilir.

Banka içi hile ve suiistimaller; Bilerek ve isteyerek banka içi ve dışına hatalı raporlama yapmak, yetkisiz risk alma ve sözleşme bağlama, kredi ve diğer risk limitlerini aşma, riskleri gizleme, banka alacaklarını teminatsız bırakma, banka varlıklarını veya bankaca alınan teminatları yanlış değerlendirme, bankanın ve müşterilerin banka nezdindeki her türlü varlığına bilerek ve isteyerek zarar verme, zimmete geçirme, bankaya veya müşterilere ait gizli bilgileri sızdırma, hırsızlık, bankayı ve müşterilerini dolandırma, resmi mercilere yalan ve yanlış beyan ve beyanname vermek, vergi kaçırma ve kara para aklama faaliyetlerinin içinde olma vb. gibi riskleri içerir.

İstihdam uygulamaları, iş mevzuatı ve işyeri güvenliği ile ilgili riskler; İş koşullarındaki yetersizlikler veya iş mevzuatına riayet edilmemesi sebebiyle ceza ve tazminat taleplerine maruz kalınması, banka personel emeklilik, sağlık ve sosyal yardım vakıflarına olan ucu açık taahhütler vb.leridir.

Banka dışı hile ve suistimaller; Soygun, dolandırıcılık ve sahtekarlık, bilgi ve teknoloji hırsızlığı, bilgi sistemlerinin ve sanal net faaliyetlerinin (internet bankacılığı v.b) çökertilmesi(hacking) vb. olayları içerir.

Yetersiz veya başarısız içsel süreçler; Hatalı iletişim, yanlış veri depolanması veya yanlış veri kullanılması, işlemlerde ve banka lehine tesis edilen haklarda son vade veya geçerlilik tarihlerinin kaçırılması, muhasebe hataları, müşteri hesaplarına yetkisiz erişim sağlanması, zorunlu raporlamaların zamanında yapılamaması, zorunlu karşılıkların süresinde tesis edilememesi, vergi ve prim ödemelerinde son günün kaçırılması, bankanın hiçbir likidite sıkıntısı olmadığı halde ödeme emri verilen muhabir hesaplarında yeterli bakiye bulundurulamaması, banka işlerinin yetersiz kişi ve kurumlara ihale edilmesi gibi olayları içerir.

Dışsal olaylar; Yangın, deprem, su basması ve diğer afetler, terörist saldırılar, dışarıya ihale edilen hizmetlerdeki aksamalar gibi olaylardır.

Basel Komitesinin, yeni uzlaşının operasyonel risk tanımı içinde olduğunu belirtme ihtiyacı hissettiği ‘yasal risk’ kavramını ise bankanın hak iddia ve taleplerini dayandırdığı hukuki sözleşme, senet ve belgeler ile ispatlayıcı diğer vesikalardaki yetersizlik veya hatalar sebebiyle, hak iddiasında veya takipte bulunamaması veya lehte veya aleyhte açılmış davaların kaybedilmesi sebebiyle zarara uğrama tehlikesi olarak tanımlamak mümkündür. Özellikle, dayandırıldığı yabancı ülkelerin hukukuna tabi sözleşmelerde yasal risk çok yüksektir. Bankanın dahilinde faaliyet gösterdiği yasal mevzuatı yanlış yorumlaması veya mevzuat değişikliklerine iyi adapte olamaması da üzerinde dikkatle durulması gereken önemli bir yasal risktir.

Basel II düzenlemesinde operasyonel risk sermaye gereksiniminin ölçümü için üç yöntem belirtilmiştir. Bunlar, “Temel Gösterge Yaklaşımı”, “Standart Yaklaşım” ve “Gelişmiş Ölçüm Yaklaşım”larıdır.

2.4.2.3.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

En basit yaklaşım türü olan Temel Gösterge Yaklaşımı, bankanın bütün faaliyetleri için tek bir gösterge kullanarak, operasyonel riski karşılamak üzere gerekli sermaye tahsisini tespit etmektedir. Bu gösterge brüt gelirdir. Temel gösterge yaklaşımı bankalar arasında evrensel boyutta yaygın olarak kullanılan ve uygulaması oldukça kolay bir yaklaşımdır (Basel Komitesi, 2001:6). Burada son üç yıllık brüt gelirlerin ortalamalarının belli bir oranı kadar sermaye ayrılmak durumundadır. Herhangi bir yılda brüt geliri sıfır ya da negatif olan bir bankanın ortalama hesabı yapılırken o yıla ait değerler ortalamaya katılmaz.

Bu yaklaşım daha çok küçük ve ulusal bankaların kullanımına uygun olup, Basel komitesi uluslararası alanda faaliyet gösteren ve önemli ölçüde riske maruz kalan büyük bankalar için daha karmaşık yaklaşımlar kullanılmasını önermektedir (Boyacıoğlu, 2002:57).

2.4.2.3.2. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşım banka faaliyetlerini bir dizi standartlaştırılmış faaliyet birimlerine ve faaliyet kollarına ayırmakta daha sonra bu alanlara bankanın faaliyetinin büyüklüğü ve hacmini yansıtan genel bir gösterge kullanmaktadır. Bu gösterge ile her bir faaliyet koluna ilişkin operasyonel risk miktarının yaklaşık olarak temsil edilmesi amaçlanmaktadır. Aşağıda tablo 8’de bu yaklaşımda kullanılan faaliyet birimleri, faaliyet kolları ve göstergeler yer almaktadır.

TABLO 8: Standartlaştırılmış Yaklaşım Faaliyet Birimleri

Faaliyet Birimleri	Faaliyet Kolları	Göstergeler
Yatırım Bankacılığı	Kurumsal Finansman Alım Satım Faaliyetleri ve Satışlar	Brüt Gelir Brüt Gelir
Bankacılık	Perakende Bankacılık Ticari Bankacılık Ödeme ve Takas	Yıllık Ortalama Aktifler Yıllık Ortalama Aktifler Yıllık Takas Sonuçları
Diğerleri	Perakende Aracılık Varlık /Portföy Yönetimi	Brüt Gelir Yönetim Altındaki Toplam Fonlar

Kaynak: Basel Komitesi, Operational Risk, Consultativ Document, 2001:7, www.bis.org

Her bir faaliyet kolu için sermaye gereksinimi, brüt gelirin o faaliyet kolu için belirlenmiş bir katsayı ile çarpılmasıyla hesaplanır. Toplam sermaye gereksinimi her yıl için her bir faaliyet kolu üzerinden elde edilen yasal sermaye gereksiniminin toplamının 3 yıllık ortalaması olarak hesaplanmaktadır.

2.4.2.3.3. Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları

Riske en duyarlı yöntemleri içermekte olup bu yöntemlere dayanılarak sermaye yükümlülüğü hesaplamasında, bankanın iç risk ölçüm sistemi ve bununla bağlantılı kayıp verisinden yararlanılmaktadır. Bankalar bu yaklaşımlarla temel gösterge ve standartlaştırılmış yaklaşımlara göre daha düşük sermaye ayırma imkanına sahip olabilecektir (Bolgün, Akçay, 2005:624).

Gelişmiş ölçüm yaklaşımında yasal sermaye gereksinimi, bankanın belirli kantitatif ve kalitatif kriterleri kullanan kendi içsel operasyonel risk ölçüm sisteminin ürettiği risk ölçümü sonucu elde edilen rakamdır (Babuşcu, 2005:285).

Bir bankanın gelişmiş ölçüm yaklaşımını kullanabilmesi için aşağıdaki kriterleri yerine getirmesi gerekir (Mazıbaşı, 2005:7-8).

- Yönetim Kurulu ve Üst Düzey Yönetim, operasyonel risk yönetimi çerçevesinin gözetiminde aktif olarak bulunmalıdır.
- Bankanın yapısına uygun bir operasyonel risk yönetimi sistemi oluşturulmalı ve doğru bir şekilde uygulanmalıdır.
- Bankalar içsel zarar verilerini izlemelidir. İçsel zarar verisinin izlenmesi, güvenilir operasyonel risk ölçüm sisteminin geliştirilmesinin ve çalışmasının en temel gerekliliğidir.
- Yasal sermaye hesabı için kullanılan ve içsel olarak üretilen operasyonel risk ölçümleri, asgari 5 yıllık içsel zarar verisine dayanmalıdır. İlk uygulama için 3 yıllık veri kullanılabilecektir.
- Zarar verileri belirli faaliyet kollarına ve olay tiplerine göre ayrılmalı ve bu ayrımı yapmak üzere objektif kriterlere sahip olunmalıdır.
- Bankanın içsel zarar verileri uygun alt sistemlere ve coğrafi alanlara ait bütün önemli faaliyetleri ve olayları içerecek şekilde kapsamlı olmalıdır. Banka içsel zarar verisi toplamak için uygun bir asgari brüt zarar eşiğine sahip olmalıdır.
- Brüt zarar miktarına ait bilgiler dışında banka olayın tarihini, brüt zarar miktarlarından karşılanabilen kısımları ve zarar olayının nedenleri hakkında bilgileri toplamalıdır.
- Banka merkezi bir fonksiyonda (örneğin bilgi sistemleri gibi) gerçekleşen bir olaydan kaynaklanan zarar verisini veya birden fazla faaliyet koluna ait olan veya zaman içinde ilişkilenen olaylardan kaynaklanan zarar verisini bu faaliyetlere atamak için belirli kriterlere sahip olmalıdır.
- Bankanın operasyonel risk ölçüm sistemi için ciddi potansiyel zarar söz konusu olduğu halde yeterli iç veri bulunmuyorsa, banka ilişkili ve uygun olan dış verileri kullanmalıdır. Söz konusu dış veri gerçek zarar miktarlarını, olayın meydana geldiği faaliyetin ölçeğine dair bilgileri, zarar olaylarının nedenlerini ve koşullarına ait bilgileri içermelidir.

2.4.3. Denetim Otoritesinin İncelemesi

İkinci yapısal blok olarak bahsedilen Denetim Otoritesinin İncelemesi sürecinde bankaya ve denetçi otoriteye özel görevler yüklenmektedir. Bankanın yönetim kuruluna ve yöneticilerine yüklenen görevler sayesinde iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir (BDDK, 2005a:11).

İkinci yapısal blokta, bir yanda banka toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirmekte, diğer yanda ise düzenleyici otorite bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci yapısal blokta (minimum sermayenin hesaplanması) hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir.

Basel Komitesi denetim otoritesinin incelemesine ilişkin olarak dört temel prensip belirlemiştir.

2.4.3.1. Sermaye Yeterliliğinin Sürekliliğini Sağlayacak Strateji

Bankalar sermaye yeterliliklerinin taşıdıkları risklerle orantılı olup olmadığını ölçecek bir değerlendirme sürecine ve sermaye yeterliliğinin sürekliliğini sağlayacak bir stratejiye sahip olmalıdır. Bu amaçla bankaların içsel sermaye değerlendirme sürecinin aşağıda belirtilen özellikleri taşıması gerekmektedir (BDDK, 2006:20).

Yönetim kurulunun ve banka üst düzey yönetiminin gözetim ve denetimi; Sağlam ve güvenilir bir risk yönetim süreci, bankanın sermaye yeterliliğinin etkili bir şekilde değerlendirilmesinin temelini oluşturmaktadır. Banka yönetimi, bankanın aldığı risklerin niteliği ve seviyesi konusunda ve bu risklerin bankanın yeterli sermaye düzeyi ile nasıl bir ilişkisi olduğu konusunda bilgi sahibi olmak zorundadır. Banka yönetim kurulu, bankanın risk alma kapasitesinin

belirlenmesinden ve bankada içsel politikalara uygun hareket edilip edilmediğinin izlenmesi amacıyla bir sistem kurulmasının sağlanmasından sorumludur.

Sağlam ve güvenilir sermaye değerlendirmesi; Güvenilir ve sağlam bir sermaye değerlendirmesinin aşağıdaki unsurları taşıması gerekir. Bankanın tüm önemli risklerinin tanımlanmasını, ölçmesini ve raporlanmasını sağlamak amacıyla tasarlanmış politikalar olmalıdır. Bankanın odaklandığı alanlar ve iş stratejileri çerçevesinde sermaye yeterliliği hedeflerini risklere göre belirleyen, sermayeyi risk düzeyi ile ilişkilendiren süreçler gerekir. Tüm yönetim süreçlerinin bütünlüğünü sağlayacak iç kontrol ve teftiş faaliyetlerinin olması gerekir.

Risklerin kapsamlı olarak değerlendirilmesi; Bankanın karşı karşıya bulunduğu tüm risklerin sermaye değerlendirmesi sürecinde ele alınması esastır. Bankalardan sermaye değerlendirme sürecinde kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riski yanında faiz oranı riski, likidite riski ve ölçümü zor olan itibar ve strateji riski gibi diğer riskleri de dikkate almaları beklenmektedir.

İzleme ve raporlama; Bankaların değişen risk profillerinin bankanın sermaye ihtiyacını nasıl etkilediğinin değerlendirilebilmesini sağlayacak bir izleme ve raporlama sistemi kurmaları gerekir. Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi düzenli bir şekilde bankanın risk profili ve sermaye ihtiyaçlarına ilişkin raporlar almalıdır.

İç kontrol; Sermaye değerlendirme süreci bankanın iç kontrol sistemi tarafından gözden geçirilmelidir. Sermaye değerlendirme süreci, bağımsız bir gözden geçirmeyi ve gerekiyorsa bağımsız iç ve dış denetçilerin katılımını da gerektirir. İç kontrol sistemi, sermaye değerlendirme sürecinin banka faaliyetlerinin nitelik ve kapsamına uygunluğunu, büyük riskleri ve risk yoğunlaşmalarını, değerlendirme sürecinde kullanılan verilerin doğruluğunu gözden geçirmelidir.

2.4.3.2. Yasal Sermaye Yeterliliğini Sağlama Kabiliyetinin İncelenmesi

Denetim otoritesi, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır. Denetim otoritesi; yerinde incelemeler, uzaktan yapılan gözetim ve değerlendirmeler, banka yönetimi ile görüşmeler, bağımsız dış denetçi çalışmaları, düzenli periyotlarla alınan raporlar gibi yöntem ve araçlarla incelemelerini yapmalıdır (Basel Komitesi, 2004:26).

2.4.3.3. Asgari Sermaye Yükümlülüğünün Üzerinde Sermaye Gücüne Sahip Olunması

Denetim otoritesi, bankaların asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdır. (Basel Komitesi, 2004:27-28).

Denetim otoriteleri, bankaları, asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunma hususunda ikna ve teşvik etmelidir. Asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile çalışılmasını gerektiren nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanması için belirlenen asgari standartlar, bankaların finansal piyasalarda ulaşmayı hedefledikleri güvenilirliğin altında bir güvenilirlik düzeyine ulaşmasını sağlayacaktır. Yüksek kredi değerliliğine ulaşmak isteyen bankalar bu asgari standartların üzerine çıkmalıdır.

- Normal çalışma koşulları altında, faaliyetlerin türünün ve hacminin değiştirilmesi, risklilik düzeyinde dolayısıyla da sermaye yeterlilik oranında

dalgalanmaya neden olacaktır. Bankalar bu dalgalanmaları karşılayabilecek ilave sermaye bulundurmalıdır.

- Acilen ve muhtemelen piyasa koşullarının da elverişsiz olduğu bir ortamda sermaye arayışına girmek çok maliyetli olabilecektir.

- Sermayenin beklenmedik bir şekilde asgari yükümlülüğünün altına düşmesinin bedeli çok ağır olabilecektir.

- Asgari sermaye hesaplanması kapsamında dikkate alınmayan ülkeye, piyasalara ve bankaya özgü riskler için de sermaye tutulmalıdır.

2.4.3.4. Asgari Sermaye Tutarı Altına Düşmeyi Engelleyen Erken Müdahale

Denetim otoritesi, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmeleridir. Otorite sermaye seviyesi korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızla düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir.

Denetim otoritesi, herhangi bir bankanın sermaye yükümlülüğünü layıkıyla yerine getiremediği kanaatine ulaştığında, alınabilecek tedbirler hususunda bir dizi seçeneğe sahip olmalıdır. Bu tedbirler, bankanın izleme-denetim yoğunluğunun artırılması, temettü ödemelerinin kısıtlanması, bankadan tatmin edici bir sermaye yeterliliği restorasyon planı hazırlamasını ve uygulamasını veya acilen sermaye artırımına gidilmesini isteme gibi seçenekleri içermelidir.

Kuşkusuz bankanın karşılaştığı zorlukların kalıcı çözümü her zaman için sermayenin artırılması değildir. Aksaklıklar bankanın risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinden kaynaklanıyorsa artırılan sermayenin de bir süre sonra yitilmesi sürpriz olmayacaktır. Diğer taraftan bir bankanın yönetim ve denetim sistemlerinin güçlendirilmesi veya alınan bir takım pozisyonların düzeltilmesi belli bir zamanı

gerektirebilir ki bu süreler boyunca bankanın sermayesini geçici olarak artıracak tedbirler öngörülebilir

2.4.4. Piyasa Disiplini

Bu bölümde bankaların mali durumları, risklilik düzeyleri ve sermaye yapılarına ilişkin niteliksel ve niceliksel bilgileri hangi şekil, kapsam ve sıklıkta kamuoyuna açıklayacaklarına dair esaslar belirlenmekte, yapılan düzenleme ve müdahaleler kadar piyasa disiplini ve şeffaflığın da önemi vurgulanmaktadır (BDDK, 2005a:12).

Bu dayanak temelde şeffaflığı, diğer bir ifade ile bankaların kamuya açıklamaları gereken hususları belirten ve bu açıklamaların kapsamını, şeklini ve periyotlarını ortaya koyan bölümdür. Komite banka şeffaflığını artırma konusunda yayımladığı raporda etkili piyasa disiplini ve etkili bankacılık gözetimi sağlanmasında bilginin önemli rolünü tartışmaktadır (Basel Komitesi, 2000:23).

Piyasa disiplinin amacı; minimum sermaye ve denetim otoritesinin incelemesi konularını içeren ilk iki dayanağın tamamlayıcısı olmaktır. Bankalar karşılaştıkları risklerin ölçümünde ve dolayısıyla sermaye gerekliliğinde özel yaklaşım veya metodolojiler kullanılmaktadırlar. Komite, kamuya bu çerçevede açıklama yapılmasının sağlanmasının, piyasayı bankanın riskleri ile ilgili bilgilendirmede etkin bir araç olduğuna inanmaktadır.

Yıllık finansal tablolarındaki bilgiler genelde kontrolden geçmiştir ve bunlara dayalı olarak çıkarılan ek bilgiler kontrol edilmiş bilgilerle tutarlı olmalıdır. 3. Dayanak açıklamalarının, otoriteler talep etmediği sürece, dış denetici tarafından denetlenmesi istenmemektedir.

3. Dayanakta belirtilen açıklamalar istisnai durumlar dışında 6 aylık periyotlarda kamuya açıklanmalıdır. Genel bir özet sağlayan, bankanın risk yönetim

amaç ve politikaları ile ilgili raporlama sistemleri ve tanımlamalar konularındaki niteliksel açıklamalar yıllık olarak da yapılabilir. Yüksek risk duyarlılığının tespit edilmesi, sermaye piyasalarında daha sık raporlama eğilimi durumlarında büyük bankalar sermaye yeterlilik rasyosunu ve bileşenlerini 3'er aylık dönemlerde açıklamalıdır.

Açıklanması gereken bilgiler ana başlıklar itibarıyla aşağıdaki gibidir.

- Genel niteliksel açıklamalar,
- Genel niceliksel açıklamalar,
- Sermayeye ilişkin açıklamalar,
- Sermaye yeterliliğine ilişkin açıklamalar,
- Risk miktarı ve değerlendirmesi,
- Kredi riski açıklamaları,
- Piyasa riski açıklamaları,
- Operasyonel risk açıklamaları,
- Sermaye Katılımları için açıklamalar,
- Bankacılık faaliyetlerine ilişkin faiz oranı riski açıklamaları.

Piyasa disiplini, piyasa aktörlerinin bilgiyi analiz ederek, gerek kendi menfaatlerini gerekse yatırımcıların menfaatlerini koruma adına, bilgiye anında tepki vermesi esasına dayanır. Bilgiye tepki veren aktörler banka ortakları, mudiler, diğer kreditörler olabileceği gibi, denetim otoriteleri veya derecelendirme kuruluşları gözetim görevi gören kurumlar da olabilir. Mudiler, yatırımcılar ve kreditörler, aşırı risk alan bankalara karşı tepkilerini daha yüksek faiz, daha kısa vade ve ilave teminat talep ederek, mevduatlarını çekerek veya borsada bu bankaların hisselerine ilgi göstermeyerek doğrudan disiplin oluştururlar. Bu şekilde gösterilen tepki, piyasa gösterge fiyatlarına hemen yansıtacağından hisseleri değer kaybeden veya yüksek maliyetle borçlanan finansal kuruluşlar, denetim ve gözetim otoriteleri tarafından yakından denetim ve izleme kapsamına alınmak suretiyle gerekli tedbirler uygulanarak veya derecelendirme kuruluşlarınca kredi notu düşürülerek, ikincil tepkiyle karşılaşılır ve böylece dolaylı disiplin gerçekleşir (Erol, 2005:7).

Piyasa disiplinin amacı, bankalar ile ilgili sermaye yeterliliği, risk yönetimi stratejileri, muhasebe politikaları, işletme ve kurumsal yönetim bilgileri, mali durum ve performans bilgilerinin kolaylıkla ve doğru bir şekilde piyasaya ve halka ulaştırarak bankaya mevduat yatıranlar ve banka hisselerine yatırım yapanlar tarafından kullanılmasını sağlamaktır. Denetim otoriteleri bu bilgilerin kamuya gerektiği gibi açıklanmasını sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Bu sayede bankaya borç verecek olanlar, bankanın hisse senedini alacak olanlar paranın batmayacağını düşündüğü bankaya borç verip, iyi temettü geliri elde edeceğini ya da değerinin düşmeyeceğini tahmin ettiği bankanın hisse senedini alabileceklerdir. Ancak bu husus gelişmiş piyasalarda öngörülen amaca hizmet edebilir gibi görünmekle beraber, piyasaların yeterince gelişmemiş olduğu ülkelerde istenen sonucun alınamayacağı düşünülmektedir. Bu tür işlemlerden beklenen faydayı sağlamak için bütün kuralların iyi uygulandığı ulusal ve uluslararası piyasalara ihtiyaç vardır. Örneğin tek bir kalemde milyonlarca dolar mevduatın bankanın mali yapısına, kredi değerliliğine bakılmaksızın sadece yüksek faiz için tereddüt edilmeden yatırıldığı gelişmekte olan ülkelerde, bankanın ödeme gücüne düşmesi durumunda devletten tazmin beklentisi her zaman vardır.

2.4.5. Kredi Notları

Kredi riskinin ölçümü için kullanılan standart yöntem; ülke, banka ve şirketlere verilecek kredilerin risk ağırlıklarını derecelendirme şirketlerinin verdiği kredi derecelerine göre saptamaktadır (Beşinci, 2004:7). Ağırlıklı olarak dışsal derecelendirme kuruluşlarının rating notu esas alınarak yürütülmektedir. Bu nedenle dış kredi derecelendirmesinin niteliği son derece önem kazanmaktadır. Bu nedenle Dış Kredi Değerlendirme Kuruluşları (External Credit Assessment Institutions ECAIs) diye adlandırılan derecelendirme kuruluşlarının bazı kriterleri sağlamaları gerektirdiği belirtilmiştir. Bu kriterler;

- Tarafsızlık
- Bağımsızlık

- Uluslararası Erişim/Şeffaflık
- Kamuyu aydınlatma
- Yüksek Kalitede ve Yeterli Bilgi Kaynakları
- Kredibilitedir.

Ülkelerin bankacılık denetim otoriteleri kredi derecelendirme (rating) notu verecek kuruluşların yukarıda sayılan kriterleri karşılayıp karşılamadığını saptamak zorundadırlar.

Basel Komitesi standart yaklaşımındaki rating notlarına dayalı kredi riski ağırlıklarını, Standard & Poor's ve Moody's gibi uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notlar ve bu notlara ilişkin temerrüt olasılıklarını dikkate alarak belirlemiştir. Basel-II dökümanında kullanılan rating notasyonu da tamamı ile Standart & Poor's (S&P) kuruluşuna aittir (Altıntaş, 2006:400).

Standart & Poor's bir yıllık temerrüt olasılığı yüzde sıfıra yakın (on binde bir civarında) hesaplanan AAA notundan başlayıp, borç ödeyememe halini simgeleyen D (Default) notu ile son bulan 22 kredi derecesi kullanmaktadır. BBB ve üstündeki notlar yatırım yapabilir olarak değerlendirilirken, BBB altındaki notlar spekülative dereceler olarak kabul edilmektedir. S&P, Moody's ve Fitch tarafından kullanılan not skalaları notasyon farklılığı olsa da genellikle örtüşmektedir. S&P tarafından kullanılan uzun vadeli ihraççı notları ve anlamları yaklaşık olarak aşağıdaki şekildedir:

AAA=çok çok güçlü;

AA=çok güçlü;

A=Güçlü;

BBB=Yeterli;

BB=Kısa vadede biraz riskli;

B= Kısa vadede hayli riskli;

CCC=Halihazırda Riskli;

CC= Halihazırda Çok Riskli;

C=Çok yüksek temerrüt riski;

R=gözetim Altında;

D=Temerrüt Halinde;

AA'dan CCC' ye kadar olan notlarda (-) ve (+) işaretleri kullanılarak verilen notun, o ana kategorinin olumlu veya olumsuz hangi ucunda olduğu gösterilir. İşaret olmayan not o kategorinin merkezine işaret eder.

2.4.5.1. Birden Fazla Kredi Notu Bulunması

Aynı borçlu veya borçlanma enstrümanı ile ilgili birden fazla kredi derecelendirme kuruluşu tarafından verilmiş farklı kredi riski ağırlıklarına tekabül eden kredi notu bulunması halinde bankaların düşük sermaye yükümlülüğü hesaplamalarına imkan verecek notu seçmelerine izin verilmeyecektir.

Eğer sadece iki farklı not varsa kredi riski ağırlığı daha yüksek olan (daha düşük olan kredi notu) sermaye yükümlülüğü hesaplamasına esas olacaktır. Farklı kredi notu sayısı ikiden fazla ise en düşük risk ağırlığına tekabül eden iki nottan daha yüksek risk ağırlığına karşılık gelen kredi notu sermaye yükümlülüğüne esas olacaktır (BDDK, 2005a:27-28).

2.4.5.2. Borçlu ve Borçlanma Enstrüman Notları

Kredi derecelendirme notları ihraç edilen enstrümanla ilgili olabilir. Eğer bankanın yatırım yaptığı enstrüman kredi derecesine tabi tutulmamış, buna karşılık piyasada bankanın satın aldığı enstrümanın borçlusu tarafından ihraç edilmiş kredi derecesine sahip diğer enstrümanlar mevcutsa, spesifik bir ihraca ait kredi notunun aynı ihraççının diğer ihraçlarına da tatbik edilebilmesi ancak iki ihracın her bakımdan eşit veya kredi derecesine sahip olmayan enstrümanın kredi derecesine sahip enstrümana göre daha üstün olması halinde mümkündür (Altıntaş, 2006:402).

Borçlunun mali gücü için verilen yüksek kredi notları, bu borçludan olan teminatsız ancak borçlunun diğer borçlarına nazaran öncelikli alacaklara uygulanır. Borçluya düşük kredi notu verilmişse ve eğer bu not dereceye sahip olmayan alacaklara nazaran daha yüksek kredi risk ağırlığına tekabül ediyorsa borçludan olan kredi derecesine sahip olmayan alacaklar bu risk ağırlığına tabi tutulur (Altıntaş, 2006:402).

Kredi notu ister ihraççıya isterse ihraç edilen enstrümana ait olsun, bankalar tarafından kullanılacaklarsa, kullanılacak kredi derecesinin borçlunun bankaya olan tüm borçlarını (anapara ve faiz) geri ödeme gücünü yeterince yansıttığından emin olunmalıdır.

2.4.5.3. Ulusal Para ve Yabancı Para Cinsinden Kredi Notları

Kredi derecesine sahip olmayan bir alacak, aynı borçluya ait eşdeğer bir borçlanma enstrümanına verilen kredi derecesi esas alınarak risk ağırlığına tabi tutulacaksa, yabancı para bir alacak için yabancı para kredi notu, ulusal para cinsinden bir alacak için ise yerel para cinsinden verilmiş kredi notu kullanılabilir. Ulusal para cinsinden enstrümanlar için verilmiş kredi notları, yabancı para cinsinden alacakların kredi riskinin belirlenmesinde esas alınamaz.

2.4.6. Basel II'nin Basel I'den Farkları

Sadece kredi risklerini dikkate alan Basel I'in 1988 yılında yayımlanmasının ardından bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiğinin anlaşılması sonucu 1996 yılında, sermaye yeterliliği hesaplamasına piyasa riski dahil edilmiştir. Buna rağmen zamanla Basel I'in bankaların yapısında olan bir kısım risk unsurlarını içermediği anlaşılmış olup, 2004 yılında operasyonel riskleri de içeren Basel II kriterleri yayımlanmıştır. Basel II kriterlerinin Basel I kriterlerinden farkları aşağıda açıklanmıştır (BDDK, 2005a:2).

- Basel I’ de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “kulüp kuralı (club rule)”Basel-II ile birlikte kaldırılmaktadır.
- Basel-II’de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel-II’de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (ör. Standard&Poors, Fitch, Moodys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.
- Basel-I’de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır. Basel-II’de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir. Basel-II’de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta (örneğin zimmet, deprem , bilgi işlem arızası sonucu ortaya çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.
- Basel-II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.
- Basel- II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel-II’ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel-I’de yer almamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE RİSK YÖNETİMİ UYGULAMALARI VE BASEL II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ ÜZERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

3.1. YASAL DURUM MEVCUT UYGULAMALAR

3.1.1. Genel Mevzuat

Bankacılık sektöründe uluslararası gelişmelere ve eğilimlere paralel olarak hem iç baskılar, hem de uygulanmakta olan ekonomik istikrar programına taraf olan IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların baskıları sonucunda, başta sektörün gözetim ve denetimi olmak üzere çeşitli alanlarda düzenleme yapılması zorunlu hale gelmiştir.

Öncelikle yeni Bankalar Kanunu düzenlenerek 18 Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türk Bankacılık sisteminin sağlam bir şekilde işleyebilmesi için sistemin düzenlenmesi ve denetlenmesi ihtiyacını karşılamak maksadıyla, Bankalar Kanununa paralel olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuş ve 31 Ağustos 2000 tarihinde faaliyete geçmiştir. Bankaların gözetim ve denetim yetkileri BDDK’ya devredilmiştir. Sektöre ilişkin düzenlemelerin diğer önemli bir ayağını ise bankalarda risk yönetimine yönelik düzenlemeler oluşturmaktadır. Bankalar Kanunu’na göre (Madde 9/4) “Bankalar, işletmeleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Bankaların işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur”(Vakıfbank, 2005b :32-33).

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik, amaç ve kapsam, hukuki dayanak ve tanımların yer aldığı maddeler dışında iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar İç Denetim Sistemi ve Risk Yönetimi Sistemidir. Bu yönetmelikle bankaların sahip olmaları gereken iç denetim ve risk yönetimi sistemlerinin kapsamı, örgüt yapısı ve bu alanlarda faaliyet göstermesi gereken her birimin sorumlulukları belirlenmiştir.

Ayrıca BDDK'nın yapısında risk yönetimine yönelik olarak, Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Risk yönetimi ile ilgili her türlü ölçüm, denetim tekniklerinin geliştirilmesi, değerlendirilmesi, yeni tekniklerin araştırılması ve önerilmesi, risk yönetimi ile ilgili sistemlerin bankalarda ve diğer finans kurumlarında tesis edilmesi, değerlendirilmesi, derecelendirilmesi süreçlerine katkıda bulunulması, vb risk yönetimiyle ilgili bir çok konu bu dairenin görev ve sorumlulukları arasındadır.

3.1.1.1. Sermaye Yeterliliğine İlişkin Düzenlemeler

BDDK, 10 Şubat 2001 tarihinde Sermaye Yeterlilik Tebliği'ni yayınlamıştır. Bu tebliğ BIS'in 1996 değişikliği adı ile yayınladığı ve gelişmiş piyasalarda 1 Ocak 1998 tarihinde uygulamaya başlanan tebliğin karşılığıdır. Temeli Basel I düzenlemelerine dayanan sermaye yeterliliği hesaplaması en son 31 Ocak 2002 tarihinde yayımlanan yönetmelikle bazı değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklere göre;

- Bankalar sermaye yeterliliği rasyosunu (SYR) üçer aylık dönemlerde yayımlayacaklardır.
- BDDK her bankanın durumunu ayrı dikkate alarak standart oranın üzerinde bir sermaye yeterlilik rasyosu oluşturmasını isteyebilecektir.
- Piyasa riski hesaplaması için yapısal pozisyon kavramı eklenmiştir.
- Bankalarca kullanılacak risk ölçüm modellerine yönelik istenen standartlara ilaveler yapılmıştır.

3.1.1.2. Yabancı Paralara İlişkin Düzenlemeler

“Yabancı Para Net Genel Pozisyon /Öz kaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik” 31 Ocak 2002 tarihinde yayınlanmıştır. Bu yönetmelik ile öz kaynak ve konsolide öz kaynak tanımlarındaki yeni düzenlemelere paralellik sağlanmış, ayrıca net genel pozisyon açıklarının belirtilen sınırı aşan kısmının disponibilite uygulamasında taahhüt olarak dikkate alınması uygulaması kaldırılmıştır.

Bankalarca, bu Yönetmelikte belirlenen esaslara göre hesaplanan “Yabancı Para Net Gelen Pozisyon / Öz kaynak Standart Oranı” % 20’yi aşmamaktadır. BDDK, mali bünyelerini etkileyen diğer faktörleri de dikkate alarak, her bir banka veya banka grubu için farklı oran belirleyebilmekte ve söz konusu standart oranın kendine bildirimini daha sık aralıklarla yapılmasını talep edebilmektedir.

Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Öz kaynak Standart Oranını konsolide olarak hesaplayacak bankaların, finansal kurumlar topluluğu içinde yer alan konsolidasyona tabi ortaklıklarının tüm yabancı para aktif hesaplarını, döviz endeksli varlıklarını, vadeli döviz alım taahhütlerini, tüm yabancı para pasif hesaplarını, döviz endeksli yükümlülüklerini, konsolide etmeleri gerekmektedir.

Konsolide olmayan Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Öz kaynak Standart Oranı’ndaki aşım tutarının tespitinde esas alınacak haftalık oran, günlük değerlerin basit aritmetik ortalamasıdır. Haftalık oran %20 seviyesinde olmak kaydıyla, günlük olarak hesaplanan standart oran, azami oranı en fazla 2 puan aşabilmektedir.

Düzenlenmede pozisyon aşımı olduğu takdirde bankaların bunu düzeltmeleri için yapmaları gereken şeyler de belirtilmiştir. Bir banka azami %20 oranını aşarsa, izleyen 6 aylık dönem içinde aşım tutarını gidermek zorundadır.

3.1.1.3. Kredi Sınırları

Risk yönetimi açısından önem taşıyan bir başka konu Bankalar kanunu tarafından düzenlenen kredi sınırlarıdır. Bankaların kimlere, azami ne kadar kredi verebilecekleri hususu, Bankalar Kanunu'nca düzenlenmiştir. Buna göre, bir banka gerçek veya tüzel bir kişiye, doğrudan ve dolaylı olarak, öz kaynaklarının %25'inden fazla kredi vermez. Ayrıca, banka öz kaynaklarının %10'undan daha fazla bir oranda verilen krediler ile kabul edilen aval ve kefaletler büyük kredi sayılır ve kabul edilen aval kefaletler hariç olmak üzere bunların toplamı öz kaynakların sekiz katını aşamaz (Vakıfbank, 2005b:34).

Bankalar; yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile genel müdür ve genel müdür yardımcılara, kredi açmaya yetkili diğer mensuplarına, bunların eş ve velayet altındaki çocuklarına ve bunların ayrı ayrı veya birlikte sermayelerinin %25 ve daha fazlasına sahip oldukları ortaklıklara, yukarda sayılanlar dışında kalan mensupları ile bunların eş ve velayet altındaki çocuklarına, banka mensuplarının kurduğu veya bunlar için kurulan dernek sendika veya vakıflara kredi veremez, kefaletlerini kabul edemez ve ihraç ettikleri menkul kıymetleri satın alamaz. Ancak Kanun'da Banka mensuplarına aylık net ücretleri toplamının beş katını aşmamak üzere verilecek nakdi krediler ile bu kişilere yönetmelikle belirlenecek esas ve şartlar çerçevesinde kredi kartı verilmek suretiyle kullanılacak krediler ve bunlar için kabul edilecek kefaletler bu hüküm dışında tutulmuştur (Vakıfbank, 2005b:30). Bütün bunlar, kredi riskini minimize etmek üzere getirilmiş olan sınırlamalardır.

Bankalar Kanunu'nda bankaların iştirakler, emtia ticareti ve gayrimenkul üzerine işlemleri de düzenlemiştir.

Düzenleme ile bankaların asıl faaliyet alanı olan bankacılık işlemleri ile ilgilenmelerini sağlamaya ve likit olmayan değerlere sahip olmalarını engellemeye yönelik kurallar getirilmiştir. Bu şekilde bankaların bankacılık faaliyeti yapmaları, faaliyet, pazar ve likidite risklerini kontrol edebilmeleri sağlanmıştır.

Yine Bankalar Kanunu'nda, kötü yönetim ve faaliyet riski ile ilgili olarak, bankaların yönetim kurulu, kredi komitesi başkan ve üyeleri ile genel müdür, genel müdür yardımcıları ve imza yetkisi olan memurları kanunla şahsi sorumluluk altına alınmıştır. Bu şekilde bankaların üst ve orta düzey yöneticilerinin neden olabileceği kötü yönetim riskine karşı bir tedbir alınmıştır.

3.1.1.4. Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik

Türk Bankacılık Sisteminde risk yönetimine yönelik yapılan düzenlemeler içinde en önemlilerinden biri “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Yönetmelikle ilk defa bankalarda risk yönetimine ilişkin yapısal konularda doğrudan düzenlemeler yapılarak bu alanda bankalarda zorunlu uygulamalara gidilmiş bankacılık sektöründe yeni bir dönem açılmıştır. Yönetmelikte risk yönetiminin yanı sıra bankaların iç denetim sistemleri de düzenlenmiş ve denetimin içine teftiş yanı sıra iç kontrol mekanizması da eklenmiştir. İç kontrole geniş yer ayrılmış olan Yönetmelikte bu konuya ilişkin olarak; iç kontrolün etkinliğini sağlayacak unsurlar, iç kontrol işlevini yürütecek birimler, yönetim kurulunun bu konudaki görev ve sorumlulukları, iç kontrol süreci, iç kontrol ortamının tesisi, iç kontrol faaliyetleri, işlevsel görev ayrımları, iç kontrol sürecinin izlenmesi, iç kontrol merkezinin oluşturulması, iç kontrol elemanlarının görevleri gibi konular ele alınmıştır.

Denetimin diğer unsuru olan teftiş de bu ikili yapılanmada yeni bir fonksiyon üstlenmiştir. Daha önce yapılan günlük işlemlerin denetimi teftiş fonksiyonunun esas fonksiyonu olarak görülürken, Yönetmelik bu işleri daha çok iç kontrol fonksiyonu içine almış, teftişe ise öncelikle bankada risk yönetimi sistemi, iç kontrol

sistemi, bilgi işlem sistemi gibi sistemlerin ve süreçlerin doğruluğunun denetimi fonksiyonunu yüklemiştir.

Risk yönetim sisteminin detaylı olarak yer aldığı düzenlemede bir bankanın risk yönetim süreci tüm unsurları ile anlatılmıştır. Sistemin sürecinin unsurları olarak risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analizi ve izlenmesi, raporlanması araştırılması teyidi ve denetimi bulunmaktadır. Bu unsurlar dışında Yönetmelikte risk yönetimi işini yürütecek olan grubun temel görev ve sorumlulukları, organlar ve organizasyon yapısı, risk yönetimi sisteminin unsurları ile bankalarda bulunması gereken acil ve beklenmedik olaylar planına değinilmektedir.

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik gereğince, bankalar, bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte iç denetim ve risk yönetim sistemlerini kurmak, idame etmek ve geliştirmek zorundadırlar.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yayınlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yöntemi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” de bankalar tarafından kurulması gereken risk yönetimi sistemleri ve bu sistemlerde banka Yönetim Kurulu’nun ve Üst Yönetim kademelerinin üstlenmesi gereken sorumluluklar belirlenmiştir. Buna göre Yönetim Kurulu, risk yönetimi ve iç kontrol strateji ve politikalarını belirlemek ve bunların uygulanmasını izlemek ile yükümlüdür. Yönetim Kurulu, banka ile konsolidasyon kapsamındaki kuruluşlarda kendisine bağlı operasyonel ya da icracı birimler bulunmayan bir üyesini, iç denetim işlevinin sürdürülmesi için görevlendirmektedir.

Üst Yönetim, Yönetim Kurulu’nca onaylanan iç kontrol stratejileri, politikaları ve sürecinin belirlenmesi, yürütülmesi ve sürekli olarak gözden geçirilmesini sağlamak; risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntemlerin, araçların ve uygulamaların geliştirilmesini sağlamak; her faaliyet türü için tahsis edilecek iç kontrol eleman sayısı ve yerine

getirilecek kontrol faaliyetlerini İç Kontrol Merkezi ile beraberce saptamakla yükümlüdür.

Bankalar, Teftiş Kurulu ve söz konusu yönetmelik ile kurulması zorunlu hale getirilen İç Kontrol Merkezi'nden oluşan bir "İç Denetim Sistemini" hayata geçirmek zorundadırlar. İç denetim sisteminde yer alan birimler risk yönetiminden sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi'ne bağlı olarak görev yaparlar. Söz konusu Yönetim Kurulu Üyesi Teftiş Kurulu'nun, İç Kontrol Merkezi'nin ve Risk Yönetimi Grubu'nun ilişkilerinin eşgüdümünü gözeterek, Yönetim Kurulu'na bilgi akışını sağlamaktadır.

İç Kontrol Merkezi'nde görev alan elemanlar, bu merkezin elemanları olarak İç Kontrol Merkezi Başkanlığı'na bağlı olmakla birlikte, bankaların tüm birimlerinde tam zamanlı olarak görev yapmaktadırlar. Ayrıca büyük şubelerde de iç kontrol elemanlarının görev alması; iç kontrol elemanı bulunmayan şubelerin de merkezi olarak iç kontrol sürecine dahil edilmeleri gerekmektedir.

Ayrıca, risk yönetiminden sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi başkanlığında oluşturulan Üst Düzey Risk Komitesi, Banka Risk Komitesi Başkanı, bankanın Aktif Pasif Komitesi Başkanı, Kredi Komite Başkanı ve konsolidasyona tabi iştiraklerin Üst Düzey Risk Komitesi Başkanları'nın katılımıyla bankanın konsolide ve konsolide olmayan bazda izleyeceği risk yönetimi stratejilerini ve politikalarını hazırlayarak, Yönetim Kurulu'nun onayına sunması ve uygulamaları izlemesi gerekmektedir.

Üst Düzey Risk Komitesi'ne bağlı olarak faaliyet gösteren, münferit risk komitelerinin başkanlarından oluşan Banka Risk Komitesi ise risk politika ve kontrollerinin uygulanmasından sorumludur. Münferit risk komiteleri ise merkezi veya merkezi olmayan bir şekilde yapılandırılabilir. Münferit risk komiteleri piyasa, kredi ve operasyonel riskin tanımlanması, belirlenmesi, değerlendirilmesi ve ölçülmesi görevlerini bilfiil yerine getiren organlar olacaklardır.

3.1.2. Uygulama Konusundaki Mevcut Durum

Türkiye’de bankalar risklerin belirlenmesi ve ölçülmesine yönelik çalışmalarını BDDK ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde yürütülmektedir. Risk yönetim fonksiyonu, iç kontrol birimleri, teftiş kurulları ve risk yönetim birimleri tarafından icra edilmekte olup, bu birimler risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve raporlanması görevlerini yerine getirmektedirler. TBB nezdinde faaliyet gösteren Risk Yönetimi ve Uygulamaları Esasları Çalışma Grubunca bankaların risk yönetimine ilişkin bir anket çalışması yapılmıştır. 30 Eylül 2003 tarihi itibarıyla düzenlenen ankete katılan 25 bankanın 12’si özel sermayeli, 7’si Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sermayeli, 3’ü kamu sermayeli mevduat bankası ve 3’ü de mevduat kabul etmeyen banka kapsamında olup bu bankaların aktif toplamı sektörün aktif toplamının %78’ine tekabül etmektedir. Bankalarda risk yönetimi uygulamalarına ilişkin sorular; organizasyon yapısı, yasal düzenlemeler, politika ve prosedürler, yönetişim, piyasa riski, aktif - pasif yönetimi, kredi riski ve operasyonel konularında sorulmuş olup sonuçlara ilişkin değerlendirmeler aşağıda açıklanmıştır (TBB Çalışma Grubu, 2004:18-27).

Anketten çıkan en önemli sonuçlardan birisi, bankalarda çağdaş risk yönetimi tekniklerinin ve sistemlerinin uygulanmaya başlamasının yasal düzenlemelerinin dayatmasıyla başladığı, ancak süreç içerisinde sistemdeki çoğu banka açısından risk yönetiminde ulaşılan seviyenin mevzuatın önüne geçtiği konusudur. Örneğin istisnasız tüm bankalar piyasa risklerini denetim otoritesine standart yöntemi kullanarak raporlamakta, diğer taraftan bankaların önemli bir bölümü, aynı zamanda hassas risk ölçümü yapan riske maruz değer modelleri ile ölçüm yaparak banka içinde raporlamakta ve piyasa risklerini günlük olarak izlemektedir.

Risk yönetimi uygulamalarının ortaya koyduğu bir başka önemli husus ise Türk bankacılık sisteminin önemli bir bölümünde bağımsız bir risk yönetimi, teftiş ve iç kontrol işlevlerinin bağımsız birimlerce yerine getirildiğidir. Ayrıca bankaların insan kaynağının yanı sıra, Basel II uyum faaliyetleri de dahil olmak üzere, çağdaş

risk yönetimi sistem ve teknikleri konularında ciddi yatırımlar yaptıkları anlaşılmıştır.

Piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risk olarak üç ana başlıkta toplanan risk yönetimi konusundaki ilk çalışmalar bankalarımızda çoğunlukla piyasa riskinin ölçülmesi konusunda yapılmıştır. Bu gün için bankaların çoğu standart yöntem dışında piyasa riskine maruz değeri hesaplamaya yönelik istatistik modelleri de kullanmakta, ölçüm sonuçlarını geriye dönük testlerle desteklemektedir.

Kredi riski ile ilgili olarak; bireysel, ticari ve kurumsal kredi müşterileri hem nicel hem de nitel kriterleri içeren bir içsel risk derecelendirme sistemi bir çok banka tarafından tamamlanmış, derecelendirme prosedürleri oluşturulmuş ve belirli aralıklarla gözden geçirilmektedir. Ancak kredi riskinin ölçülmesine yönelik içsel modelleme çalışmalarında henüz piyasa riskindeki seviyeye ulaşamamıştır.

Uluslararası alanda yoğun çalışmaların ve tartışmaların sürdürüldüğü operasyonel risk konusunda tüm operasyonel risk noktaları bankaların sadece bir bölümünde belirlenmiş ve tanımlanmıştır. Operasyonel risk çalışmaları sistem genelinde henüz başlangıç aşamasındadır.

Genel olarak risk yönetiminin Türk bankacılık sisteminde geldiği nokta, risklerin belirlendiği, tanımlandığı, ölçüldüğü ve kısmen de izlendiği aşamalardır. Anket sonuçları risk ölçüm sonuçlarının ve risk yönetimi fonksiyonlarının öngörülerinin bankaların karar alma süreçlerinde yer almaya yeni başladığını göstermektedir. Risk yönetimi fonksiyonunun bankaların hayatlarında vazgeçilmez olması, bu fonksiyonun başta üst yönetimler olmak üzere tüm çalışanlarca tam olarak benimsenmesi zorunludur.

3.1.3. Basel Uyum Süreci İle İlgili BDDK Uygulamaları

Türk Bankacılık sektörünün bir hayli hareketli olduğu bu dönem içinde risk yönetimi alanında gerçekleşen tüm düzenlemeler gelecek yıllarda ekonomide

sağlanması düşünülen dengeli büyüme için oldukça fazla önem taşımaktadır. Ancak ülkemizde finansal sektörün sermaye yoğunlaşmasını tamamlayamamış olması nedeniyle, reel sektöre sermaye aktarımı sürecinde yaşanan problemler konusunda beklenen gelişme sağlanamamıştır. İşletme ve yatırım sermayesi yeterli olmayan ekonomimizde üretime kanalize edilemeyen sermaye, bankaların risk yönetiminde yetersiz kalması ile daha da azalmış bulunmaktadır. Bankalara yönelik gerekli düzenlemeleri yerine getirmesi amacıyla kurulan BDDK, kuruluşundan bu yana pek çok kararnameye ve tebliğe imza atmış bulunmaktadır (Aksel, 2001:1).

Basel temel prensiplerinde 21. maddeye göre bankacılık gözetim ve denetim otoritesi her bankanın muhasebe uygulamaları ile uyumlu bir şekilde bankanın karlılığı ve finansman durumu hakkında doğru ve yeterli bilgiyi sağlayacak kayıtların mevcut olduğundan ve düzenli olarak yayınlandığından emin olmalıdır. Bankalar Kanunu'nun 13. maddesi 1/a fıkrası bu prensibi sağlamaktadır. Uluslararası bankacılık alanındaki en önemli düzenleyici kurum durumunda olan Basel Komitesi bankaların risk yönetimlerine ilişkin geçmiş yıllarda ortaya koyduğu düzenlemelerde değişiklikler yapmış, riskin daha kapsamlı ve daha yakından izlenebilmesine yönelik yeni çalışmalarını tartışmaya açmış, risk yönetim modeline ilişkin tavsiye kararları almıştır.

BDDK, Basel II'ye ilişkin 3. istişari metin hakkındaki görüşlerini Basel Komitesi'ne bildirmiş ve bu görüşlerin önemli bir kısmı dikkate alınmıştır. Ülkemiz G-10 ülkelerinin de katıldığı ilk etki çalışması niteliğindeki 3. sayısal etki çalışmasına 2002 yılında sektöre de önemli paya sahip 6 banka ile katılım sağlamıştır. Ayrıca BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) bünyesinde Basel II Yönlendirme Komitesi oluşturulmuştur. Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel II'ye geçişe yönelik çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca Basel II'ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istişari nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK'nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren Basel II Koordinasyon Komitesi ihdas edilmiştir. BDDK bünyesinde çeşitli alt komitelerden oluşmak ve teknik konularda çalışmalar yapmak

üzere oluşturulmuş biri Basel II proje komitesi diğeri Risk Odaklı Denetim Komitesi olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuştur (Beşinci, 2004:18).

Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini temsil eden 23 bankanın katılımı ile yerel bir sayısal etki çalışması (Quatitativ Impact Study - QIS-TR) yapılmış ve Aralık 2004'te kamuoyuna duyurulmuş olup aşağıda Tablo 9'da sonuçları görülmektedir. QIS-TR sonuçlarına göre; (BDDK, 2004:22-24).

TABLO:9 Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Sonuçları

AŞAMALAR	ETKİLER	
Katılımcı Bankaların Mevcut Mevzuat Çerçevesinde Hesaplanan SYO	28,8%	Her Aşamada Oluşan Fark (puan)
	Standart Yöntemler	
Hükümet Portföyü ve Ticari Portföy	20,1%	-8,7%
Şirketler Portföyü	18,9%	-1,2%
Bankalar Portföyü	18,6%	-0,3%
Perakende Portföyü	19,0%	0,4%
İştirakler Portföyü	18,9%	-0,2%
Operasyonel Risk	16,9%	-2,0%
Basel-II Kapsamında Hesaplanan SYO	16,9%	

Kaynak:BDDK Basel II Sayısal Etki Çalışması Değerlendirme Raporu. BDDK Araştırma Dairesi, Aralık, 2004:7

- Çalışmaya katılan 23 bankanın toplulaştırılmış sermaye yeterliliği oranı cari durumda %28,8 iken Basel II standart yöntemler uygulandığında %16,9'a gerilemektedir. Sermaye yeterliliğine ilişkin asgari seviyenin %8 olduğu

düşünülürse Basel II 1. yapısal blok çerçevesinde asgari seviyenin iki katından fazla bir sermayenin mevcut olduğu görülmektedir (BDDK, 2005b:5).

- Sermaye yeterliliği oranındaki (SYO) azalma temel olarak yabancı para cinsinden hazine bonosu ve tahvillerin Türkiye'nin kredi notuna bağlı olarak %100 kredi risk ağırlığına ve Basel II ile getirilen operasyonel risk sermaye yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Sermaye yeterliliği oranında ortaya çıkan 11,9 puan azalışın (%28,8 - %16,9 = %11,9) 8,7 puanı yabancı para cinsinden menkul kıymetlerin yer aldığı portföyden, 2 puanı ise operasyonel riskten ortaya çıkmaktadır. SYO'nda şirketler portföyü dolayısıyla ortaya çıkan azalış 1,2 puandır. Perakende portföyü için Basel II'de daha düşük risk ağırlıkları öngörüldüğünden sermaye yeterlilik oranında 0,4 puan artış ortaya çıkmaktadır.

BDDK son olarak 30 Mayıs 2005 tarihinde Basel II ile ilgili atılacak adımları gösteren yeni bir yol haritasını kamuoyuna duyurmuştur. Bir revizyona gidilmediği takdirde Türkiye kredi riski ve operasyonel risk için standart metodları kullanarak 2008 yılında fiilen Basel II'yi uygulamaya başlamış olacaktır.

3.1.4. Basel II'nin İşletmeler Üzerine Muhtemel Etkileri

Basel II kriterlerinin uygulamaya başlaması ile firmanın ve kullanılacak kredinin risk seviyesi doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bu durumda firmalara kullanılacak kredilerin maliyetleri artacaktır (TBB Basel II Komitesi, 2004:3).

Öte yandan ülkemizde yoğunlukla kullanılan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri Basel II'de teminat kapsamına alınmamıştır. Bu nedenle müşteri çek ve senedi karşılığı kredi kullanan firmalar kredi kullanmakta zorluklarla karşılaşacaklardır.

Basel II ile birlikte bankaların kredi kullandırırken bu kredinin firmaya yansıtacağı maliyeti hesaplamak için kullanacağı yöntemlerden biri olan standart yöntem altında, bankaların bir firmanın kredisi için ayrılması gereken sermayeyi tespit ederken firmayı “perakende” ya da “kurumsal” olarak sınıflandırması gerekmektedir (Vakıfbank, 2005a:47).

Bankalar kurumsal portföydeki firmalar için bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş notu ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacaklardır. Perakende portföyde yer alan firmalar için ise herhangi bir derecelendirme notu söz konusu olmayıp, bu firmalar standart %75 risk ağırlığı uygulayacaklardır. Mevcut sistemde (Basel I), özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda %100 risk ağırlığına sahipken, Basel II’de standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmanın kredi notuna bağlanmıştır.

Mevcut uygulamadan farklı olarak, Basel II bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. İçsel derecelendirme yöntemini kullanacak bankalar kendi risk değerlendirmelerine göre varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır. Bu nedenle içsel derecelendirme yaklaşımında banka kendi içsel derecelendirme kriterlerine göre firmaları değerlendirdiği için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında riske karşı duyarlılık standart yaklaşıma göre daha yüksektir(Beşinci, 2004:7).

3.1.5. Basel II’nin KOBİ’ler Üzerine Muhtemel Etkileri

KOBİ’lerin finansman sorunlarının temelinde, öz sermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından

derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin, değerlendirilecek olan özelliklerinin başında, sahip oldukları işletme sermayesi gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lere verilecek kredilerin maliyetleri daha düşük olacaktır.

KOBİ'lerimizin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar (bilanço, gelir-gider tabloları vb) üretmeleri söz konusudur. KOBİ bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması (negatif sermaye, bilançodaki zarar), kayıt dışı işlemlerin bulunması, KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir. İyi yönetilen, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri zamanında ve yeterli bir şekilde sunarak şeffaflığı sağlayabilen KOBİ'ler potansiyel olarak en iyi dereceyi almak suretiyle, en iyi şartlarda kredilendirme imkanına sahip olacaklardır (TBB Basel II Komitesi, 2004:6).

Ülkemizde şimdiye kadar yapılan KOBİ tanımlarından farklı olarak Basel II kriterlerine göre KOBİ sınıfının sınırlarını belirlemede yıllık toplam satış cirosu esas alınacaktır. Toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar KOBİ olarak tanımlanmaktadır. KOBİ tanımına bağlı olarak 'perakende-kurumsal' ayrımı çok önem kazanmakta olup bir bankadaki toplam kredisi (Nakit + Gayrinakit) 1 milyon Euro'nun altında kalan KOBİ'ler 'perakende portföy' içinde tanımlanmakta, ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro'nun üstünde olan KOBİ'ler ise 'kurumsal portföy' içinde tanımlanmaktadır (Aksel, 2002b:2).

Tablo 10'da standart yönetime göre firma sınıflandırmaları özetlenmiştir.

TABLO: 10 Standart Yönteme Göre Firma Sınıflandırmaları

Kredi Tutarı (K)	Yıllık Satış Cirosu (C)	Sınıflandırma
K >1.000.000 – EURO	C >50.000.000.- EURO	Kurumsal
K >1.000.000 – EURO	C <50.000.000 – EURO	Kurumsal-(KOBİ)
K <1.000.000 – EURO	C >50.000.000 – EURO	Kurumsal
K <1.000.000 – EURO	C <50.000.000 – EURO	Perakende-(KOBİ)

Kaynak:TBB, Basel II Yönlendirme Komitesi. Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri, Eylül 2004:7

Ayrıca birbirleriyle bağlı olduğu düşünülen küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilir ve portföydeki bu tarz firmalara verilen nakit ve gayri nakdi kredi miktarının perakende kredi portföyünün %0,2'sini geçmemesi şartı aranır. Yine bir bankada 'perakende ' portföyü içinde (perakende- KOBİ olarak) değerlendirilen bir firma toplam kullandığı kredi tutarına bağlı olarak (1 milyon Euro) diğer bir bankada 'kurumsal' portföyü İçerisinde değerlendirebilecektir. Yani, satışları 50 milyon EURO'dan düşük olan bir firma bir bankadan 1 milyon Euro'nun altında kredi kullanırsa 'perakende' portföyü içinde değerlendirilecek (Perakende- KOBİ) ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacakken, diğer bankadan 1 milyon Euro'nun üzerinde bir kredi alırsa o bankada 'kurumsal' portföyünde değerlendirilecek (kurumsal- KOBİ) ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır. Değerlendirmede kullanılacak risk ağırlıklarını da bu iki, bankanın sermaye yeterliliği için kullandığı yöntemle göre farklılık arz edecektir(TBB Basel II Komitesi, 2004:7).

Mevcut durumda KOBİ olarak değerlendirilen bir firma bütün özellikleri günümüz tanımına uygun olsa bile, çalıştığı banka Basel II 'deki standart yöntemi uyguluyorsa kredilerinin toplam 1 milyon Euro'yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilerek kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen rating'ler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeni

ile artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Bu, durum özellikle yüksek tutarlı kredi kullanan firmaları etkileyebilecektir.

Bir başka bakış açısıyla bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğer bir bankada perakende portföyde değerlendirilmesi ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu standart yöntemde firmaların lehine bazı durumlar ortaya çıkarabilmektedir.

Derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı %100 olarak alınacak ve ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Ülkemizde de firmalarımızın büyük çoğunluğu dışsal derecelendirmeye tabi tutulmamış durumdadır. Düzenleyici kurum bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına bakmaksızın hepsi için %100 risk ağırlığı kullanımına izin verebilir. Bu durumda bankaların tutarlı bir yaklaşım izleyerek ya bütün firmalar için %100 risk ağırlığını kullanma ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirmemiş firmalar içinse %100 risk ağırlığı uygulama yoluna gitmeleri gerekmektedir.

Ayrıca Basel II’de bankaların içsel derecelendirme yöntemini kullanmaya teşvik ettiklerinden, geçiş aşamasından sonra bu yönetim bankalarca kullanılmasının daha hassas risk ölçümüne olanak tanıyacaktır. Bunlara ilaveten, zamanla bankalardan kredi kullanan firmalarla ilgili bazı Kredi Kayıt Bürosu sistemi içinde yer alacak ve bilgilerin bankalarca paylaşıldığı bu sistemde bankalar firmaların kullandıkları kredileri yakından takip etme olanağına sahip olacaklardır.

3.1.6. Firmaların Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi

Verilen kredinin, kime verildiğinin riskinin ölçülmesinde kullanılan kriter, firmanın derecelendirme notudur. Firmanın finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerin değerlendirilmesi) ve niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat–ihracat, Pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu bankaya bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir

ve bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılır. Yani, kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır.

Bir rating sistemi kullanılmasında amaç, firmanın taşıdığı riskleri objektif olarak ölçmektir. Bu durum, ortak bir dilin oluşmasına yardımcı olmanın yanında bankanın bir firma için çok benzer fiyatlamalar yapmasına neden olacaktır.

Bu amaç doğrultusunda firmaların rating'lerinin "güncel" olması çok önemlidir. Yani, bankalar belli dönemlerde firmaların derecelendirme notlarını güncelliyor olacaktır. Bu kapsamda, firmalardan bilgiler talep edilecektir. Bugün öngörüldüğü haliyle rating'lerin yılda en az bir kere güncellenmesi kabul görmüş yaklaşımdır.

Firmaların risklilik seviyesinin ölçümünde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta Basel II kapsamındaki Standart Yöntem'de "perakende" sınıfına giren firmalar için standart bir risk ağırlığı (%75) uygulanacağıdır. Yani bu tipteki firmalarda banka için ifade ettiği risklilik ; firmanın risk ağırlığının yanı sıra kredi ürününün ve teminatının yapısına ve risklilik seviyesine bağlı olacaktır.

Diğer taraftan Türkiye'deki reel sektörün yaklaşık %95'ini küçük ve orta ölçekli firmalar oluşturmakla beraber, 2003 yılında kayıt dışılığın bazı kaynaklarca %66'lara kadar yükseldiği öngörülmektedir. Bu oran risklerin yarıdan fazlasının kayıt dışında kalması ve bankaların bunları ölçmemesi olarak ifade edilebilir. Yasal otoritelerin de önemle üzerinde durduğu risk odaklı bir finansal sektör yapılanmasında bankalar doğal olarak ölçemedikleri işletmelere ait bu riskleri almak istemeyecek veya yüksek fiyatla alacaklardır. Bu durum işletmelerin kayıt dışılığı terk etmelerine yol açacaktır (Aras, 2005:3).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde iç ve dış finansal serbestleşme ile beraber uluslararası sermaye hareketlerinin ülkeden ülkeye rahat bir şekilde dolaşıyor olması, gelişmekte olan ülke ekonomilerini finansal kriz tehditlerine açık hale getirmiştir. 1990'lardan sonra spekülasyon kısa vadeli sermaye hareketleri Brezilya, Arjantin, Meksika, Filipinler, Tayland ve Türkiye gibi risk yönetimine ilişkin yeterli yapılanmaları olmayan ülkelerin ulusal finans piyasalarında ve reel ekonomilerinde istikrarsızlıklara neden olmuştur. Gelişmiş ekonomilerde de tamamen ekonomik yapıdan ya da dış sermaye hareketlerinden kaynaklanmasa da Barings Bank (İngiltere - 1995), Daiwa Bank (Japonya - 1995) skandalları gibi olaylar operasyonel risk hatalarının ve temel iç kontrol sistemlerinin göz ardı edildiğini ortaya koymuştur.

Öteden beri süregelen krizler uluslararası tarafsız bir düzenleyici kurulun gözetiminde dünya çapında kabul gören bazı standartlar geliştirmenin zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Son 20 yıl içerisinde denetim ve gözetim otoritesi haline gelen Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), sürekli yayınladığı çalışmalar ile bankacılık sektörünün de içinde olduğu dünya finans piyasalarınca kabul gören uluslararası bir risk yönetim sisteminin mimarı konumundadır.

Türkiye'de de risk yönetimi uluslararası bankacılık sektöründeki gelişmelere bağlı olarak ekonomik yapı içerisinde önemli gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. Türkiye gibi ülkelerde banka krizlerin temeline inildiğinde, ülkede mevcut olan makro ekonomik dengesizliklerle beraber yetersiz sermaye, iyi bir denetim ve gözetim otoritesinin olmaması ve kötü bir risk yönetimi ortamında gelişen sıcak para hareketlerinin olduğu görülecektir. 2000 yılı Bankacılık krizinde yaşanan Demirbank olayında kötü bir risk yönetimi, ülkeden kısa vadeli sermaye kaçıışı sırasında bankanın batmasına sebep olmuştur. Zira Bank, kaynaklarının önemli bir kısmını (faizler yükseldiğinde yarısından fazlasını kaybedebileceği kadar önemli bir kısmını) riskinin neredeyse sıfır olduğu düşünülen devlet iç borçlanma senetlerine yatırarak, faiz riskine girmiş ve faizlerin aşırı yükselmesi sonucunda

1.250 milyon USD civarında zarar etmiştir. Diğer taraftan 2003 yılında ortaya çıkarılan İmar Bankası olayı bankacılık tarihine geçebilecek ilginç operasyonel risk örneklerinden birisidir. Burada banka sahipleri resmi bankacılık lisansı ile gayri meşru bankacılık yaparak kamuyu dolandırmışlardır. Bu iki olay bize bankacılık sisteminde denetim, şeffaflık ve risk yönetimi konularının ihmal edilemez olduğunu göstermektedir.

2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında art arda yaşanan finansal krizlerden bankacılık sektörü önemli ölçüde etkilenmiştir. Kasım krizi sonrasında likidite ve faiz riski şoku yaşayan sektör, Şubat krizi sonrasında kur riskinden kaynaklanan ciddi kayıplarla karşılaşmıştır. Bankacılık sektörünü derinden etkileyen, sektörün daralmasına ve aktif kalitesinin zayıflamasına yol açan bu krizlerden hemen sonra, eski uygulamalardan uzaklaşmış ve risk yönetimi ile doğrudan ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Sistem yeni bir çehreye kavuşmuştur. Bu düzenlemeler, temeli Basel I kriterlerine dayalı olan sermaye yeterliliğinin ölçülmesi, değerlendirilmesi ve piyasa riski ile ilgili düzenlemelerdir. Bir takım dezavantajlar taşımasına rağmen şu an için uluslararası bir sektör standardı haline gelmiş olan Basel I'i temel alan bir sermaye yeterliliği ölçüm yöntemi, 1989'da yayımlanan ve üç yıllık bir geçiş sürecini de içeren düzenleme ile ülkemizde de ancak 1 Ocak 2002'de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu gözetiminde uygulanmaya başlamıştır. Ne yazık ki bu uygulama, gecikmiş olarak 2001 Şubat krizinden sonraya rastlamaktadır.

Türkiye'de en kıt faktörlerin başında sermaye gelmektedir. Krizlerle ve sektörün ayakta kalması ve temizlenmesi için uğraşılan bir süreçte hesapsız risk aldıktan sonra, işler ters gittiğinde ortaya çıkan sermaye açığını karşılamak imkansız olacağı için, mevcut sermayenin iyi kullanılması ve sermayeye göre risk almanın öğrenilmesi gerekmektedir.

Türk Bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşması ancak, risk yönetimi felsefesinin özümsemesi, piyasa riski ve operasyonel riskin standartlaştırılması, kredi riski yönetiminin geliştirilmesi, iç kontrol ve dercelendirme

sistemlerinin kurulması ve düzenleyici otoritenin (BDDK) gözetim ve denetimi ile mümkündür.

Gelinen bu noktada, Basel I'in içerdığı kredi ve piyasa risklerine ilave olarak operasyonel riskleri de sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil eden Basel II kriterlerini, yüzden fazla ülke uygulamaya hazırlanmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde 2007 yılı başından itibaren uygulamaya başlanacaktır.

Basel II'ye geçiş, Türk Bankacılık sistemi için, daha sağlam ve etkin bir bankacılık sisteminin oluşturulması ve finansal istikrar için gerekli risk yönetim standartlarına erişilmesi amacıyla kullanılabilecek önemli bir fırsat olarak görülmelidir.

Basel II'ye geçişin zamanlaması bankacılık sektörünün taleplerine, kapasitesine ve BDDK'nın hazırlanma sürecine göre şekillenmelidir. Basel II'ye erken geçiş uyumu zorlaştıracak, geç kalınması ise yine uluslararası finans sistemine uyumun maliyetini artıracaktır. Bu nedenle hazırlanmayı kolaylaştıracak yumuşak bir geçiş dönemi sağlamak uygun olabilecektir.

Basel II teknik seviyesinin yüksek olması nedeniyle insan kaynağına ve bilgi işlem altyapı unsurlarına önemli miktarda yatırım yapılmasını da gerektirmektedir. Bu nedenle gerekli eğitim ve alt yapı çalışmaları ile yeni uzlaşının gerektirdiği mevzuat değişiklikleri yapılmalıdır.

Türk Bankacılık sisteminin Basel II kriterlerini uygulamakta geç kalması bile ciddi bir takım maliyetleri beraberinde getirecektir. Dünyadaki 100 civarındaki ülkeden ayrılarak sermaye yeterliliğinde Basel II standartlarını yakalayamamış bankalar yüksek kredi notlarına ulaşamayacaklarından uluslararası piyasalardan makul fiyatla borçlanamayacaklardır. Bununla beraber Basel II'ye göre Türkiye'nin uzun dönem yabancı para cinsinden borçlanma notunun mevcut durumda BB- olması ve Basel I'deki OECD üyesi olma avantajı kaldırılacağından hazineden ve

merkez bankasından olan alacaklara %0 yerine %100 risk ağırlığı uygulanacak olması ülkenin borçlanma maliyetini bir miktar artırabilecektir.

Basel II ile beraber “şeffaflık”, “piyasa disiplini”, “kurumsal yönetim”, “risk yönetimi” gibi kavramların kazanacağı önem piyasalara hakim olan genel düşünce yapısını olumlu etkileyecek ve bankacılık sistemine güveni arttıracaktır. Özellikle piyasa disiplini altında bankaların kamuyu aydınlatıcı bilgileri yatırımcılar ve tüm ekonomik birimlerle doğru ve zamanında paylaşılması güven açısından önem arz edecektir.

Basel II işletmeler açısından ele alındığında, işletmeler bankalardan kredi kullanmak istediklerinde yüksek kredi notuna ihtiyaç duyacaklarından, kayıt içi işlemlere daha çok önem vereceklerdir. Daha şeffaf bir mali yapıya kavuşmuş işletme için bankalar kolay ve isabetli seçim yaparak daha az risk üstleneceklerdir.

Türkiye halen Basel II’ye hazırlık çalışmalarının sürdüğü ülkelerdendir. Özellikle Avrupa ile, dolayısıyla da dünya ile entegre olmaya çalışan Türkiye ve Türk finans sektörü için etkin ve uluslararası standartlara sahip bir risk yönetimi politikasının uygulanması kaçınılmazdır. Bu husus ise Piyasa, Kredi ve Operasyonel risklerin yeni Basel düzenlemeleri ışığı altında ölçülmesi ve yönetilmesi demektir.

KAYNAKÇA

- ACTIVE, Bankacılık Finans Dergisi
 2003 “Basel II’nin Finansal Kurumlar Üzerine Etkileri”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Ekim 2003, www.Active.com
- AKGÜÇ, Öztin
 1989 **Finansal Yönetim**, Muhasebe Enstitüsü Yayını, Yayın No:56, 5. Basım, Avcıol Matbaası, İstanbul
- AKSEL, H.Kaan
 2001 “Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi İstişare Raporu Üzerine Gözlemler”, Active Banka, Eylül-Ekim
- 2002a “Yeni Basel Anlaşması-Basel II” Active, Mart-Nisan 2002
- 2002b “Basel Komitesi Kararları ve Yeni Basel Antlaşması’nda (Basel II) Beklenen Gelişmeler”, Active Kasım-Aralık 2002.
- AKSOY, Ahmet
 1993 **İşletme Sermayesi Yönetimi**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1993.
- AKSU, Yalçın
 1997 **Bankalarda Hazine Yönetimi ve Uygulama sorunları**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- AKYÜZ, Meltem
 1996 **Mali Başarısızlık Riskinin Genel Olarak Değerlendirilmesi ve Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir Deneme**, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana
- ALKİN, Emre
 2001 **Bankalarda Risk Yönetimine Giriş**, Çetin Matbaacılık, İstanbul.

ALTINTAŞ, M.Ayhan

2006 **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği** Turhan Kitabevi

ARAS, Güler

2005 “Kobiler Basel II’den uzakta” KobiEfor Aylık Ekonomi-Sanayi Dergisi, 2005 Ekim.

ATAN, Murat

2002 **Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sisteminde Bir Uygulama**, Gazi Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı Doktora Tezi.

AY, Y. Haluk

1994 **Bankacılıkta Döviz ve Faiz Yönetimi Teknikleri ve Türkiye Uygulamaları**, Halk Bankası A.Ş. Yayınları, Ankara.

AYDIN, Aydan

2001 **Sermaye Yeterliliği ve VAR: Value At Risk**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını.

AYDIN, M. EROL

1993 “Aktif-Pasif Yönetiminde Likidite ve Faiz Oranı Riski”, Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi

BABUŞÇU, Şenol

2005 **Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi**, Akademi Yayıncılık, Ankara

BASEL Komitesi

2000 “Uluslararası Muhasebe Standartları Hakkında G7 Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Güvernörlerine Rapor”, Nisan 2000, BDDK Yayını.

2001 “Operational Risk, Consultativ Document”, www.bis.org.

2004 “Basel II’nin Uygulamasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar”, Temmuz 2004

BDDK, Yönetmelik

- 2001 **Bankaların İç Denetimi ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik**, 8.2.2001 Tarih, 24312 Sayılı Resmi Gazete
- 2002 **Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik**, 31 Ocak 2002 Tarih 24657 Sayılı Resmi Gazete. 1 Mart 2003 Tarih ve 25035 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Yönetmelikle Değişen Şekli.

BDDK

- 2004 “Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu” BDDK Araştırma Dairesi, Aralık 2004
- 2005a “Basel II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, ARD Çalışma Raporları 2005/3
- 2005b “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, BDDK Araştırma Dairesi, Ocak 2005.
- 2006 “Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu”, 19.06.2006

BERK, Niyazi

- 2001 **Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, Beta Basım, Kırklareli

BEŞİNCİ, Murat

- 2004 “Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci” Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı 20, Yıl 2004

BOLAK, Mehmet

- 2004 **Risk ve Yönetimi**, Birsan Yayınevi, İstanbul

BOLGÜN, Kaan Evren

- 2002 “Ticari Bankalarda Riske Maruz Değer (Value At Risk) Yöntemi ile Ölçümlenen Piyasa Risklerinin Banka Stratejisine Katkısı,” İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Yıl:17, Sayı:191, Şubat 2002

- BOLGÜN, K.Evren ve M.B. Akçay
 2005 **Risk Yönetimi Gelişmekte Olan ve Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları**, Scala Yayıncılık, İstanbul
- BOYACIOĞLU, Melek Acar
 2002 “Operasyonel Risk ve Yönetimi”, Bankacılar Dergisi, Sayı 43, 2002
- CEYLAN, Ali ve T. KORKMAZ
 2000 **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, Ekin Kitabevi, Bursa.
- ÇAKIR, Niyazi
 1991 “Türkiye de ve Uluslar arası Bankacılık Alanında Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Mukayeseli Değerlendirilmesi”, Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi, Nisan, Sayfa: 29-47
- ÇITAK, Serdar
 1999 **Geneksel Risk Yönetiminden Programlanmış Menkul Kıymet İşlemlerine**, Dünya Yayıncılık, Ekonomi Dizisi:7, İstanbul
- DUMAN, Mustafa
 2000 “Bankacılık Sektöründe Finansal Riskin Ölçülmesi ve Gözetiminde Yeni Bir Yaklaşım. Value at Risk Metodolojisi” Bankacılar Dergisi, Sayı 32, 2000
- EKEN, H. Mehmet
 1992 “Bankalarda Aktif-Pasif Yönetimi” Bankacılar, Sayı:7, İstanbul
- ERCAN, Metin Kamil ve Ü. BAN
 2005 **Değere Dayalı İşletme Finansı Finansal Yönetim**, Gazi Kitabevi, Fersa Matbaacılık, 2005
- EROL, Süleyman
 2005 “Basel II Piyasa Disiplini Sağlar mı? Ne Kadar Piyasa Disiplini, O Kadar Yasal Disiplin” Active, Eylül-Ekim 2005

KAVAT, Hasan

1995 “Kredi veya Yatırımın Geri Dönmemesi Riskleri ve Yönetimi”,
Uzman Gözüyle Bankacılık, Aralık 1995

2000 **Bankalarda Risk Yönetimi**, Yaklaşım Yayınları, Ankara.

KILINÇ, Gonca

1996 “Planlama, Uygulama, Kontrol, Aktif-Pasif Yönetimi”, Bankacılar
Dergisi, TBB Yayınları.

KÖYLÜOĞLU, H.Uğur,

2001 “Risk Yönetimi Zaman Geçirmen Neden? Nasıl?”, Active Finans,
Mart-Nisan 2001

MANDACI, Evrim

2003 Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi
Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri” Dokuz Eylül Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, 2003

MAZIBAŞ, Murat

2005 “Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı:Risk Verilerine İlişkin Bir
Değerlendirme”, BDDK Araştırma Raporları 2005/2

PARASIZ, İlker

2000 **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**, Kuşak Ofset, İstanbul

TBB

2000 Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından getirilen Yeni
Öneriler ve Değerlendirmesi, www.tbb.org.tr

2001 “Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve
Düzenleyici Değişiklikler, 1999-2001”, Aralık 2001

2006 “Risk Yönetimi Prensipleri” TBB Bankacılar Dergisi, Sayı:57
Haziran 2006

TBB, Basel II Yönlendirme Komitesi

2004 “Risk Yönetimi ve Kobi’lere Etkileri”, Eylül 2004

TBB, Çalışma Grubu

2004 “Bankaların Risk Yönetim Çalışmaları Hakkında Değerlendirme”
Bankacılar Dergisi, 2004

TEKER, Suat, K.E. Bolgün ve M.B. Akçay

2004 “Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının, Bir Türk Bankasına Uygulanması”, RiskActive, www.riskactive.com.tr

SAKER, Selvin

1998 **Türk Bankacılık Sisteminde Ticari Bankalarda Fon Yönetimi Kararları**, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa

ŞAYLI, Beyhan

2002 **Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Sürecinin Yasal Düzenlemeler Işığında Uluslararası Standartlara Uygunluğunun Karşılaştırılması ve Eğitim Süreci**. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı Master Tezi

ŞAHİN, Hasan

2004 **Riske Maruz Değer Hesaplama Yöntemleri**, Turhan Kitabevi, Ankara

VAKIFBANK,

2005a Risk Yönetimi ve Basel II Yen Sermaye Uzlaşısı Raporu, 2005

2005b **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu (5472 Sayılı Kanun İle Değişik)**, Türkiye Vakıflar Bankası, 2005

ZİRAAT, Bankası A.Ş.

2000 “Bankacılıkta Risk Yönetimi”, Araştırma ve Geliştirme Dairesi Raporu

ÖZET

Bankalar ülke ekonomilerinin ihmal edilemez kurumlarından olup, bankacılık sisteminde meydana gelebilecek olumsuz bir gelişme ülke ekonomisini sarsıcı etkiler yaratabilmektedir. Bankalar faaliyetlerini sürdürürken çok önemli risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu riskler, günümüzde bankacılık ile ilgili işlemlerin artarak çeşitlenmesi ve karmaşık bir hal alması nedeniyle, iyi yönetilemediği takdirde ciddi ekonomik ve sosyal kayıplara yol açmaktadır.

Bankacılık sistemi açısından risk yönetim sürecinin iki temel amacı vardır. Bunlar; bankaların finansal performansını iyileştirmek ve bankaların karşılanması imkansız, faaliyetini tehlikeye sokacak zararlar karşılama önlemektir.

Risk yönetimi ile ilgili olarak çok sayıda ülke ekonomileri Basel I Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı kriterlerini uluslararası standart olarak uygulamaktadırlar. Bu düzenleme bankaların kredi riskini oluşturan faaliyetleri ile mevcut sermayeleri arasında bağlantı kurarak sermaye yeterlilik oranının en az %8 olmasını öngörmüştür. Mevcut uygulama bilanço dışı işlemlerin artması ile yetersiz kalmış ve 1998 yılında sermaye yeterliliği hesaplamasına piyasa riskleri de katılmış ve oran %8 olarak korunmuştur.

Risk yönetimi bütün dünyada olduğu gibi Türk finans kesimi için de hayati önem taşımaktadır. Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren uygulanan finansal liberalleşme ile beraber ortaya çıkan değişiklikler; faizlerde, döviz kurlarında, menkul kıymet fiyatlarında önemli ölçüde dalgalanmalara neden olmuştur. Finansal sistemde dalgalanmaların artması, piyasalara girişin kolay olması, devletin bankalardan sürekli fon talep ediyor olması, bankalarda etkin bir aktif-pasif yönetiminin olmayışı finansal kriz ve risk yönetiminin ne derece önemli olduğunu

ortaya koymuştur. Türkiye’de 2000 Kasım ve 2001 şubat aylarında yaşanan finansal krizler öncesinde Basel I kriterleri mevzuat olarak bilinmesine rağmen uygulanmamakta idi. Sermaye yeterliliği uygulaması söz konusu krizlerden sonra 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren BDDK’nın denetim ve gözetiminde uygulanmaya başlamıştır. İçinde bulunduğumuz dönemde Basel I’in içerdiği kredi ve piyasa risklerine ilave olarak operasyonel riskleri de sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil eden Basel II kriterlerini yüzden fazla ülke uygulamaya hazırlanmaktadır.

Türk Bankacılık sistemi de, risk yönetiminin önemini kavramış olmakla beraber, daha sağlam ve etkin bir yapıyı oluşturma, istikrar için gerekli risk yönetim standartlarına kavuşulması ve finansal şoklara karşı korunaklı olunması için Basel II kriterlerini uygulamaya geçirmek zorundadır.

ABSTRACT

Banks are one of the indispensable foundations of countries' economies. A negative development in the banking system may bring about devastating impacts upon a country's economy. Banks encounter vital risks in continuing their activities. These risks, if not managed carefully, lead to severe economic and social losses as a result of the wide ranging and complex banking activities of our age.

There are two main aims of the risk management phase in banking system. To improve the financial performances of the banks, and to prevent banks from getting into losses jeopardizing their activities that can never be met.

As far as the risk management is concerned, most of the country economies implement the Basel I Capital Accord criteria as an international standard. These regulations, by establishing a correlation between the banks' risk constituting credits and their current capitals, foresee 8% capital accord ratio at the minimum. As the current applications proved to be inadequate due to the increase in the activities peripheral to the balance sheet, the market risk factors were implemented in the calculation of the capital accord ratio in 1998, and the ratio was kept at 8%.

Risk management has a vital importance for the Turkish financial circles, just like the other economies of the world. The changes that emerged as a consequence of the financial liberalization policies implemented as of 1980s culminated in crucial fluctuations in interests, foreign exchange rates, and in the prices of portable assets. The increase of the fluctuations in the financial system, the simplicity of entering the markets, the government's unremitting demand for funds, the lack of an effective active-passive management have all proved how important the crises and risk management were. Although the Basel I criteria were well known in Turkey, before the crises that emerged in November 2000 and February 2001, they were not put in to practice. The application of capital competence was launched as of January 1, 2002 under the auspices and control of the Banking Regulations and Supervision

Agency (BRSA). In the period we live in, more than 100 countries are preparing to implement the Basel II criterions, which employ the operational risks in addition to the credit and market risks foreseen by the Basel I criteria.

Turkish banking system, having conceived the importance of risk management, ought to implement the Basel II criterions in order to construct a stronger and effective organization, to attain risk management standards necessary for stability, and to be invulnerable to the financial shocks.